SAMUELIS L.B. DE PUFENDORF DE STATU IMPERII GERMANICI, ...

Samuel : von Pufendorf

SAMUELIS L. B. de PUFENDORF

DE

STATU IMPERII GERMANICI,

LIBER UNUS.

EDITIO POSTHUMA.



PRO CAPTU LECTORIS HABET SUA FATA LIBELLUS.

UTOPIÆ, Ao. M. DCC. XXI.

PRÆFATIO.

LECTORI BENEVOLO S. P.

NOn defuerunt à placido ex hac vita discessu, Illustris Viri *Samuelis Liberi Baronis de Pufendorf*, clarissimi in Republica Literaria Viri, qui summo expetiverunt desiderio, ut nobilissimus Illustris *Pufendorfii* liber, de Statu Imperii Germanici, multo abhinc tempore sub personato nomine Severini de Monzambano Veronensis in lucem editus, ipsa manu Illustris Viri revisus, atque descriptus in lucem ederetur, maxime cum Illustris *Pufendorfius* ante obitum præceperit, ut liber sine persona in lucem prodiret. Equidem non defuerunt gravissimæ moræ, quæ id ipsum institutum in tempus extraxerunt, donec tandem Illustris vidua, multis precibus efflagitata, edendi libri negotium Amicis nonnullis commiserit. Hoc tamen sciri, publice expedit, quodque reticeri à me non debet, vix unquam librum in Germania prodiisse, qui tot hominum animos, ac summos florentissimosque in Republica viros commoverit, maxime postquam Illustri Auctori ex re videbatur, sub Itali ac Romano-Catholici Persona seu Larva incedere, ac Lælio, suo fratri, quem fingebat, veram Germaniæ faciem depingere secum constituit. Vix in lucem à Vlaquio Hagæ Comitum emissus erat, statim suos fautores censoresque nactus est Liber, qui tam libere de Statu Imperii Germanici, de Capite, ejusque membris agebat, ac multa exponebat, quæ altius penetrabant, aut quæ aliis aliter videbantur. Suboluit statim omnibus fere Rerum Germanicarum peritis, neutiquam hæc ab Homine Italo, rerum

alias parûm extranearum curioso, esse consignata, maxime cum tam multa sese offenderent, quæ non omnibus tam facile subvenire possunt. Mirabantur Rerum Germanicarum periti ingens in dignoscendis rebus judicium, amœnum ingenium, quo Autor involutissimis ac obscurissimis Rebus Personam deducebat. Non defuerunt tamen multi in Germania Viri, maxime in Principum aulis, quæ interdum petebantur, qui quam maxime Illustris Autoris libertatem seu licentiam, uti vocabant, detestabantur, maxime quum viderent, Episcopos, & Clericos, & ipsam Curiam Romanam hoc libro posse concitari. Delatus hic ipse Liber ad Divum Leopoldum Imperatorem, simulque Illustrissimus Liber Baro Boyneburgius, Vir, rerum abs se gestarum gloria, æterna memoria dignissimus, ac si ipse, adjutus forsan ope Clarissimi Conringii, hunc librum conscripsisset. Male hoc habuit Illustrem Boyneburgium, ceu literæ ad Bœclerum Argentinensem testantur, quarumque summam Kulpisius produxit. Conqueritur, se labe aliena pati, maxime quod ipsius sit facta mentio, ac eo tempore, quo sequiore usus fortuna. Ignorabant tamen omnes, qui librum legabant, verum illius Autorem, qui tamen se conjecturis aliquid assequi posse putabant, Boyneburgium vel Hermannum Conringium scriptis publicis etiam Clarissimum Autorem credebant. Aliis aliter visum, qui Esaiam Pufendorfium, qui Regis Sueciæ Minister Status erat, Autorem Libri fecerunt, qui fratri suo, nostro Samueli, tela subministraverit, quæ ipsa noster devibrare debuisset Autor. Tandem tamen Vincentius Placcius, & Johannes Dekherus rem omnem divinati sunt; qui Samuelem Pufendorfium verum Autorem ostendebant, qui eo tempore in Academia Heidelbergensi Juris Naturalis & Gentium Professorem agebat, ac postea in Sueciam obeundæ eidem Professioni in Academia Londinensi erat evocatus, ac postea Holmiæ Consiliarius & Historiographus Regis Sueciæ, rerum suarum, quæ ipsi concreditæ erant, satagebat. Nec adeo delitescere voluit Illustris Pufendorfius, cum in Suecia ageret, ac haut pauci in Germania invenirentur, qui contra Monzambanum, ut ajebant, fremebant. Provolarunt

larunt statim in Autorem Martinus Schookius, Oldenburgerus, Præsckius Senator Ratisbonensis, & Carolus Scharetchmidus, qui omnes sibi quid excogitabant, quod Autori posset reponi. Omnes fere, qui litem inibant, spargebant nimiam inesse Autori de morbis Imperii judicandi libertatem, nec erubescebant, qui scribebant: exuisse Autorem omnem in Patriam amorem: morem neutiquam laudabilem describendi Rempublicam, quo ipse Status ignominiæ exponatur, Respublica confundatur, & exteris deridenda prostituatur. Noluissem, hæc Kulpisio probari & excidisse, cum de Germania nostra nondum actum sit, licet Illustris Autor Germaniam, Statumque ejus Publicum, uti tum eum deprehendebat, consignaverit. Nolim putare, multum effecisse librorum prohibitorum censuram, quæ facem saltim iis, quæ prohibentur, præferre assolet. Nec laudandus est nefandus ille mos & rigor, qui tyrannidem redolet. Neutiquam moverunt sua debilitate expirantia rerum argumenta, Illustris Autoris animum, ut ipse in hac conditione profitetur, certissime cum fuerit persuasus, ab antiquo Imperio nostram compagem, cujus Caput Rex vel Imperator est, ex Ducatibus illis & Feudis coaluisse ac suetum in ea cursum; Nexui Feudali seu Imperii retinuisse, cum nihil in Imperio sit, quod sub Ducatibus illis olim non fuerit comprehensum. Sed fremebant haud pauci, qui rerum Germanicarum erant ignari, acsi de Germania actum foret, si status Feudalis vel etiam Irregularis in Germanica Republica haberetur. Hi inquam in immensum sibi placuerunt, qui ex antiquorum Philosophorum Regulis tres illas adeo decantatas Imperii formulas, omnes Imperii status dimetiebantur. Urebant hæ adeo Scharesehmidi animum, ut Dissertatione aliqua habita, de Republica monstrosa, falsa multa, ne quidem Autori cogitata impingeret. Sed apparuit exinde Rolettus, nam sub hac persona Pufendorfius incedebat, qui nebulas illas uno ictu dispellebat. Ne autem alii, qui infelici suo ingenii partu aliis graves esse solent, haberent, de quo sibi glorientur, ipse Pufendorfius de Republica Irregulari Disser-

rationem edidit, qua ea, quæ dubia aliis videbantur, explicabat, ac objecta refutabat. Servavit postea liber honorem dignitatemque, illustratusque à Clarissimis in Re Literaria Viris, Ulrico Obrechto & Christiano Thomasio, quorum hic Kulpisio, ubi is iniquior Autori visus est, respondit. Nec amplius erunt, qui de Autore poterunt conqueri; ea enim, quæ durius nonnullis posita videbantur, ipse emollivit, quæ dubia videbantur firmabat, ac Nomen apponere tandem suum neutiquam dubitavit, ac post sua fata tandem publici juris fieri præcepit. Habes heic, Lector Benevole, quod Beatissimis Viri manibus præstare potui, qui cura quam maximè eo intendi, ut curatius in usum Academiæ Berolinensis prodiret liber, quem notis ex ipsis Historiarum fontibus & Imperii Legibus explicare ac illustrare aggressus sum, quo facile patebit, Illustrem hunc nostrum Autorem omnia ex Historiarum Monumentis & publicis Legibus hausisse, nec quicquam ex suo ingenio addidisse, quod illi quam maxime negare visi sunt, qui calamum quondam in Autoris librum strinxerunt. Cum igitur mihi propositum sit, has notas, quas adornavi, publici juris facere, ita & tunc demonstrandum erit, quanta libro insint rerum momenta, quæ alii aliter vel intacta reliquerunt.

Vale & Salve.

Lettre

Lettre de Monsieur Mezerai touchant le Manuscript de Statu Imperii Germanici, écrite à un Marchand Libraire de Paris.

MONSIEUR,

J'Ay leu le manuscript latin que vous m'avez envoyé, de l'Etat present de l'Empire d'Allemagne. C'est une piece de politique, non pas historique, comme je le pensois. L'Autheur est un homme de grande reflexion, qui possede bien son sujet, & qui va fort avant. Le livre merite bien d'être imprimé, mais pour moi je n'oserois en donner de billet: premierement parce qu'il y a quelque petit endroit, qui choque la France, & vous sçavez, que le temps est fort delicat. Secondement parce que les prestres & moines y sont mal traités. Et c'est fort bien fait; mais ils s'en prendroient à moi, & me damneroient en ce monde; car pour l'autre je ne les y crains pas, & si nous y comparoissions teste à teste, je leur y ferois leur procés plûtôt, qu'ils ne me feroient le mien. Qu'y a-il donc à faire la dessus? C'est d'adoucir ce qu'il y a de choquant contre la France, & que quelqu'un de ces Messieurs demande le privilege, ou le fasse demander par quelque personne, qui ne sçait point latin, ou du moins de profession des lettres, afin que Mr. le Chancelier ne lui reproche pas qu'il a fait imprimer un livre, ou il y auroit à redire. C'est l'advis que je vous donne, & ie vous advertis aussi, qu'il seroit beaucoup meilleur en françois qu'en latin. Car nôtre langue est plus diserte en ces raisonnements, que n'est pas la latine, à moins qu'elle ne soit tres elegante. Je vous ai dit, que si on le desire, je vous fournirai un bon traducteur, vous le direz à ces Messieurs. Je suis, &c. Ce 19. d'Aoust, 1666.

PRÆ-

PRÆFATIO ALTERA.

PRæsens libellus in duo quasi hemisphæria orbem eruditum divisit; alterum favens, alterum indignans sibi conciliavit. Deferbuit non nihil indignatio, ex quo, larva detracta, sub veri Autoris nomine, annis abhinc non ita multis opusculum in lucem prodiit. Foetus is posthumus an per omnia genuinus, aut perfectus saltim sit, dubitandi ratio subit; sunt enim multa, quæ cum limatissimo Pufendorfii, Civilis Prudentiæ, & Jurium Imperii peritissimi, judicio non exacte conveniunt. Liberum esto, quidquid alii censeant. Prodiit Libelli versio Germanica Lipsiæ A. 1710. sed, quisquis fuerit, in multis infelici interprete.

In vicem ulterioris præfaminis serviant, quæ de Monzambano collegit & retulit, sub nomine Sulpicii, Kulpisius, Dissert. *de Stud. Juris publ.* p. 38. seqq.

Super SEVERINI de MONZAMBANO, *de Statu Imperii Germanici libro*, prolixe nuper *in Commentationibus Academicis ad Monzambanum, ad Epistolam præfixam*, scriptor aliquis Juris publici, disseruit, inprimis, quinam pro autoribus, cum primum ederetur, variis hominum opinionibus, fuerint habiti, & quomodo publica deinceps fama in Illustri Viro *Samuele Pufendorfio* acquieverit, cui tamen ipse nondum consenserit. Quantum ad *judicia*, de libello hoc lata, ut & *Censores*, attinet, ex traditis illius, per excerpta heic inserere, quam nostris verbis exponere malumus. Ita autem ille: liber hic Monzambanianus, ut fieri solet, nactus est suos *laudatores*: suos etiam *censores*.

Quin

Quin multo applausu seculi fuerit exceptus, negari non potest. Multi, auctorem inter magna illa ingenia referendum, censuerunt, queis pari *eloquentia* & *libertate* res Imperii nostri memorarentur. Alii contra, *veritatem* pluribus modis *infractam* sunt causati, idque diverso proposito animorum habituque: hi *inscitiam* Reipublicæ ut alienæ; isti *libidinem* assentandi, aut *odium* adversus dominantium partem, deprehendisse sibi sunt visi, neutri *curam posteritatis*, inter disciplinam infensam vel obnoxiam: unde quæ ab aliis eloquentiæ ac libertatis nomine commendabantur, alii ab *adulationis* & *malignitatis* specie excusari vix posse, opinati sunt, qui cætera super isto seculi applausu, sententiam suam *Taciti* verbis exponere, non dubitaverunt, *ambitionem scriptoris facile adverseris; obtractatio & livor pronis auribus accipiuntur, quippe adulationi fœdum crimen servitutis, malignitati falsa species libertatis inest.* Qui *Cordatiores* videri maluerunt, in scriptore saltim animum obligationis adversus patriam magis memorem, & hinc profluens *Reipublicæ studium* non immerito desiderari posse, dixerunt; Utut enim doctrina civilis tam liberaliter diffusa, & tam alte recondita sit, ut nec ab ingenio, nec ab instituto cujusvis, disciplina ejus debeat exigi, tamen affectum in Rempublicam ejusque statum, & fidem, decretum esse naturalis, ut sic loquamur, Politicæ, quam Deus mentibus hominum, in civilem habitum formatis, inseverit, & latis legibus commendaverit: ab hac quæcunque recedit, non supervacuam modo, sed infelicem esse sapientiam; quod in præsenti scriptione autorem non satis considerasse ajunt. Neque enim laudabilem esse morem eum, describendi Rempublicam, quo ipse status & Rectores ejus publice traducantur, quo nihil aliud efficiatur, quam ut Respublica & domi confundatur, & exteris deridenda prostituatur. Quid enim, pergunt, opus est, morbos & vitia, quibuscum administratio publica colluctatur, palam denudari, cum nulla sit Reipublicæ species, quæ morbis careat, & si illa sunt desperati, ad quid pro-

 dest

deſt publica eorum declamatio; quin putant, exagitari heic multa, ut maxime vitioſa, quæ tamen hactenus inter media conſervandi Rempublicam, à prudentioribus ſint collaudata. Unde, cum officium boni civis exigat, defendere ſtatum Reipublicæ, qui quoquo tempore exiſtat, ac cum *Marcello*, apud *Tacitum*, meminiſſe temporum, quibus natus ſis, quam civitatis formam patres avique inſtituerint, ulteriora mirari, præſentia ſequi, bonos Imperantes voto expetere, qualescunque tolerare, rectius facturos, qui ſimplicitate verborum ad publicarum legum formulam heic Philoſophiam ſuam attemperent, omnibusque modis caveant, ne Respublica de ſtatu ſuo vel domi vel foris in diſceptationem vocetur, in cæteris Deum venerentur, ut inter perplexa temporum & motus rerum, mentem à ſenſu boni publici, & fide civitati debita, irretortam ſingulis conſervet. Ego, inquit, me horum diſputationibus non immittam, exiſtimo tamen, importunum eſſe, qualecunque illud fuerit, judicium, quod quis ferre ſuſtineat, antequam διάθεσιν ſcriptoris, & univerſum argumenti propoſitum quam perſpectiſſimum habeat, quod & *Pufendorfius*, cum à *Geſenio* Monzambanus, ut fœtus Eidem objiceretur, rectè regeſſit, *quod quæ liberius ibi quibusdam ſcripta videantur, autoris, quisquis demum is ſit, religioni aut pietati nihil præjudicare queant, ſi cogitemus, quam ille ſibi perſonam imponat, aut quales loquentes introducat. Et qui neſcit, quam multum interſit, Davusne loquatur an herus, is quæſo abſtineat, de ejusmodi ſcriptis judicium ferre, ni inter Midæ ſocios referri velit.* Cum enim & judicio acerrimo & ſcribendi facultate ſumma polluerit, quisquis eſt, autor hujus opuſculi, facili negotio potuiſſet in aliam partem animi cogitata proponere, ni ratio peculiaris inſtituti Eidem obſtitiſſet. Atque hactenus verum omnino eſt, quod in *Apologia* ſua *Idem* tradidit, *non erubeſcere auctorem, quisquis is eſt, eo fœtu*

debere

debere, qui tanto cum applausu per cultissimam Europæ partem à cordatissimis quibusque sit receptus. Utut apud nos inter *libros prohibitos* referri non desierit, quo tamen vix aliud quid effectum est, quam ut majori ardore conquireretur lectitareturque, donec cum periculo parabatur, mox licentia habendi oblivionem attulit.

Quantum ad *Censores* Monzambanianos attinet, quinque potissimum se reperire, ait, qui professa opera hoc egerunt, ut altero statim anno animadversiones suas ederent. Quorum primus erat *Martinus Schokius*, nam hujus sunt *Exercitationes duodecim, quibus Severini de Monzambano, ad modum Promulsidis, Tractatus de Statu Imperii Germanici discutitur, & quædam Chresimo, plura obelo, notantur.* Secundo loco sequebatur *Philippus Andreas Oldenburgerus*, qui ipsum hoc opusculum Genevæ denuo recudi curavit, ac sub nomine, *Pacifici à Lapide, notas & stricturas aliquot discursibus comprehensas*, subjunxit. Editæ sunt deinceps *Severini de Monzambano, de Germana Imperii Germanici forma, ad Lælium fratrem, literæ secretiores*, queis Autor in sententiis suis subimet ipsi diffidens inducitur. Scriptas eas fuisse à *Io. Ludovico Praschio*, Senatore Ratisbonensi, nec Pufendorfium latuisse; ex dicterio de *lunatis calceis* usurpato, constare videtur, utut nonnisi *nescio quis* eundem appellet. His accessit *Christianus a Teuteburg*; *Nobilis Francus*, cujus *solida & necessaria Disquisitio de forma Imperii Romano Germanici*, caput sextum libelli Monzambaniani sibi sumpsit refutandum. Denique *Io. Ulricus Zellerus*, publica declamatione in Academia Tubingensi, *Disquisitionem de Statu Imperii Germanici contra Monzambanum* instituit. Qui, quanquam diversis maxime armis pugnasse visi sint, conjunctim tamen mox omnibus respondit *Illustris Pufendorfius*, edita, & cum *Addendis* denuo repetita, dissertatione, *de Republi-*

ca Irregulari , in qua amplius ſententia Monzambani examinatur. Annis abhinc aliquot inter adverſarios Monzambani nomen quoque ſuum profiteri voluit *Carolus Scharſchmidius*, emiſſa peculiari Diſquiſitione, *de Republica Monſtroſa* , quam *Pufendorfius* in Diſſertationis jam laudatæ *Addendis* excuſſit, cumque denuo *Defenſionem Disquiſitionis de Republica Monſtroſa* Ille ederet, huic ſub nomine *Johannis Roleti*, *Palatini*, Diſſertatio, vel ſatyra potius, cui *Scharenſchmidius Vapulans* titulus inſcribebatur, oppoſita legitur. Fuerunt poſtea, qui per partes ſubinde quædam hujus libelli tradita, ſub examen revocare ſuſtinuerunt , de quibus alibi rectius dicendum eſt. Noviſſime etiam *Ulricus Obrechtus*, *exercitationibus Academicis* idem opuſculum illuſtrare aggrediebatur, ſed conſilium iſthoc citius interverſum eſt, ut non ultra capitis ſecundi decurſum Commentatio illa , nec ultra ternarium, Exercitationum numerus aſcenderit.

Ipſe vero, quem jam ſignavimus, Scriptor, perpetuis Commentationibus totum hunc librum noviſſime eſt perſecutus.

SAMUELIS

SAMUELIS L. B. DE PUFENDORF,
DE STATU
IMPERII GERMANICI.
LIBER UNUS.

CAPUT I.
De Origine Imperii Germanici.

I. Termini Germaniæ veteris.
II. Populi illius quali regimine sint usi.
III. Franci, ad Germanos, an Gallos, primam referant originem, argumenta Gallorum.
IV. Quid Germani reponere possint.
V. Incrementa Francorum Imperii.
VI. Carolus M. Germanus fuerit ne an Gallus.
VII. Carolus diversas possedit regiones diverso acquisitas titulo.
IIX. Germania quali statu fuerit sub Carolo M. & Ludovico Pio.
IX. Quali sub Ludovici Pii filiis.
X. Imperium Romanum quibus vicissitudinibus jactatum, donec à Gothis occuparetur.
XI. Post Gothos, quomodo Orienti adhæserit: & qua ratione inde avulsum sit.
XII. Carolus M. Imperatoris atque Augusti titulo quid acceperit.
XIII. Otto M. quomodo Imperium Romanum cum Germania conjunxerit.
XIV. Cur Imperium Germanicum Romanum dicatur.
XV. Quale incommodum ex ista appellatione in Germaniam redundaverit.

§. I.

GErmania Magna quondam ad meridiem Danubio, ad occasum Rheno finiebatur, Sarmatiam versus iidem

fere, qui hodie, termini videntur fuisse: reliqua Oceanus ambibat. Sic ut sub isto vocabulo tunc quoque veniret Dania, Norvvegia, & Suedia, usque ad sinum Bodnicum; quas partes plerique antiquorum Scandiæ aut Scandinaviæ nomine complectuntur. Quod adhuc in provincia Scania superest, quæ è continente adventantibus prima occurrit, eoque, cum ab exteris primum frequentata fuerit, vocabulum id in totam peninsulam diffudisse videtur. Sed quæ trans istum sinum sita sunt, antiquæ Germaniæ parum recte accenseri crediderim. Nam modernos Finnos linguæ geniique diversitas separatam penitus à Suedis, aliisque Germanicis, Gothicisve populis nationem arguit. Ad quos ipsos tamen illa, quæ *Tacitus de moribus Germanorum tradit*, hautquidquam pertinere, sed ad Lappones videntur, quorum hodieque par fere vivendi ratio. Veros autem Finnos sub Æstyis latere probabile est. Neque vero mirum, *Tacitum* circa remotissimas illas gentes parum distinctè tradidisse; quarum vix tenuis fama ad ipsum erat perlapsa. Enim vero hodie partes illæ septentrionales seorsim regnantur. Igitur ex illo latere Germania Mari Baltico terminatur; & magnam Chersonesi Cimbricæ partem sibi Dania vindicat. Sed ista velut in compensationem ultra Danubium ad Italiam usque, & Illyricum fines protulit: ac trans Rhenum non exiguus tractus, quondam ad Galliam Belgicam spectans, eidem adcrevit; cujus tamen insignem partem nostra memoria Galli iterum suo Regno junxere.

§. II. Tam vastum terrarum spatium complures quondam populi insedere, numero inprimis & robore virorum validissimi. Quorum singuli tamen fere suam sibi seorsim civitatem constituebant, à reliquis distinctam, nisi qua linguæ morumque similitudo, communisque origo jungebat. Et plerique quidem populari regimine gaudebant. Nonnullis Reges erant, sed fere suadendi magis autoritate, quam jubendi potestate. Neque enim isthæc natio unquam totam servitutem potuit pati. Igitur antiqua illa Germania nunquam unum Imperium constituit. Id quod commune habuit cum Italia, Hispania,

Gallia,

Gallia, Britannia, & Græcia, antequam istæ à Romanis subigerentur; ne de aliis partibus orbis terrarum dicamus. Qui status ex primæva illa civitatum origine, qua segreges familiæ paulatim in unum corpus coaluere, magis expressa retinebat vestigia. Verum utut antiquis illis eximia quadam libertatis specie talis autonomia cumprimis blandiretur: tamen tantam multitudinem Rerumpubl. frequentissimis inter se bellis collidi necessum erat. Et vel ideo exterorum invasionibus opportunæ reddebantur validissimæ cætera gentes, quod uno imperio vires ipsarum non connecterentur. Imo ne fœderibus quidem pleræque sat mature se contra commune periculum muniebant; sed tunc demum concordiæ bona sentiebant, postquam dum singulæ pugnarant, universæ victas sese compererunt.

§. III. Ab isto statu ut discederet Germania, primi causam præbuere Franci. Quæ natio ad Germanos, an ad Gallos primam referat originem, non ita in expedito est. Nam utut concederemus, quidquid populorum Græcis quondam sub communi Celtarum vocabulo fuit comprehensum, puta Illyrios, Germanos, Gallos, Hispanos, & Britannos, ex uno velut fonte promanasse; quin tamen isti deinceps moribus & linguis insigniter discreparint, nemo antiquitatis peritus inficias iverit. Occasionem disceptationi dedit ineptus quorundam Gallorum fastus, qui obliti, non paucos quondam Galliæ populos ultro circa originem Germanicam fuisse ambitiosos, Germanos Francorum generis autores agnoscere fastidivere. Isti ergo contenderunt, è Gallia magnam hominum multitudinem sese quondam trans Rhenum in Germaniam effudisse, tractumque circa Mœnum fluvium ad sylvam usque Hercyniam insedisse. Eam postea, transmisso aut occupato, quod ad dextram Rheni ripam ad ejus divergium jacet, id flumen transgressam, antiquæ sedes patriæ postliminio velut recuperasse. Partem tamen circa Mœnum hæsisse, circumjectæque regioni de se nomen indidisse. Pro ea opinione firmanda testis excitatur *Livius*, l. V. c. 34. *Cæsar de Bello Gallico* l. VI. *Tacitus, de Moribus Germanorum*, c. 28.

 §. IV.

§. IV. Hisce tamen non absurde reponere possunt Germani, scriptorum Romanorum autoritatem non esse omni exceptione majorem; quippe qui adseveratione sat languida de rebus longissimè à sua memoria remotis tradidere, & quidem circa populum exterum, cujus antiquitates nullis literarum monumentis, conservabantur. Neque vero simile videri, cum Trebocci, Nemetes, Vangiones, Treviri, aliique Rheno propiores populi originem Germanicam jactaverint, oram hisce fere oppositam à Gallico fuisse populo occupatam. Et ut maxime detur, Francos ab initio fuisse coloniam Gallorum: tamen qui per secula circiter octo in solo Germanico habitaverint, linguamque & mores à reliquis Gallis discrepantes, sed Germanis congruenter induerint, inter Germanos deinceps censendos manifestum est, saltem hactenus, ut posteris ipsorum causa non sit, quare Germanica stirpe erubescant. Id constat, ante seculum à Christo nato tertium vix ullam in historiis Francorum fieri mentionem. Unde probabilissima sententia est, circa tertium seculum plures Germaniæ populos, inter Rhenum & Albim sitos, id vocabuli sibi imposuisse, ostentando eximio tuendæ libertatis studio, adversus Romanos, è Galliis subinde Germaniæ quoque jugum intentantes. Nam Francus Teutonica lingua liberum hominem notat. Etsi alii pressius prima regni Francici incunabula apud Sicambros, & alios circa populos ad Isalam investiganda censeant. Adducuntur quoque testimonia Francisci I. & Henrici II. Regum Galliæ, qui in literis ad Ordines Germaniæ è stirpe Germanica genus se profitentur ducere. Etsi sola isthæc testimonia rem non conficiunt, cum cordatioribus non difficulter suboleat, quo fine ejusmodi exoletæ cognationes quandoque jactentur.

§. V. Isti igitur Franci in Ubiis, ut vulgo traditur, Rhenum transgressi maxima Galliarum parte subacta nobilissimum Franciæ Regnum condidere. Cujus Reges è prima stirpe, quæ Merovingica adpellari solet, flexo velut victoriarum cursu, Rhenoque iterum superato, Alemanniam, & quicquid fere terrarum inter Mœnum & Danubium

bium retro in Thuringos extenditur, subegerunt. Verum longe lateque Francicum Imperium per Germaniam extendit Carolus Magnus, victis cumprimis Saxonibus, & Tassilone, Bavariæ Rege. Sic ut iste ditione complecteretur non solum pleraque Germanicis populis insessa, sed & quæ versus Mare Balticum & Poloniam, ad Vistulam usque, Slavi tunc obtinebant. Nam & hos Carolo tributarios factos, aut saltem ejus majestatem comiter coluisse historiæ testantur.

§. VI. Hunc Carolum suæ nationi vindicare Germani plerique anxie satagunt, quippe editum in lucem Ingelhemii, oppido prope Moguntiam, jam in ditione Electoris Palatini. Imo in antiquo instrumento Abbatiæ Fuldensis terra circa fluvium Unstrut, i. e. Thuringia, vocatur terra conceptionis ipsius. Eundem quoque lingua Teutonica usum evincunt nomina mensium, quæ ab ipso posita creduntur. Enimvero in contrarium adferri potest, quod Franci sedem regni sui in Gallia statuerint, quam tunc Rhenus adhuc à Germania dirimebat; quo regno Caroli pater Pipinus potitus est, ejusdemque majores in eodem summis honoribus functi sunt. Partes autem Germaniæ Cisrhenanæ, quæ tunc ad regnum Francorum pertinebant, accessorii duntaxat instar habebant, velut provinciæ bello subactæ. Illius porro nationis quisque censetur, cujus pater ipsius est, & ubi sedem fortunarum à patre majoribusque traditam obtinet. Solus nativitatis locus diversæ à paterna nationi aliquem hautquidquam inserit; quanquam, si Rhenum limitem ponamus, Ingelheimium in Gallia situm est. Neque Germania Cisrhenana sub Franciæ vocabulo venit, nisi postquam ea sub Carolo Francorũ regno fuit adjuncta. Nam inprimis, ubi ipsius posteri avitum regnum divisissent, ab autoribus frequentari incipit distinctio inter Franciã Latinam seu Occidentalem, & Teutonicam sive Orientalẽ; quæ ipsa est Germania magna seu Cisrhenana. Etsi post Ottonũ tempora ea Germaniæ adpellatio paulatim videatur exolevisse. Dubiũ, quod è Caroli lingua movetur; commodissime hoc modo expediri potest. Galli Romano jugo subjecti paula-

tim dominantium quoque linguam adſcivere, ſic ut demum vix ulla antiqui Celtici Sermonis ſuperaverint veſtigia. Francos porro in Gallias ingreſſos Teutonicam ſuam linguam non ſtatim oblitos extra dubium eſt. Sed nec iidem antiquos Gallos internecione deleverunt, aut ſedibus ejecerunt, ſed Imperium duntaxat in eosdem ſibi aſſeruerunt. Exinde tamen contigit, ut, qui Francici eſſent ſanguinis, in republica eminerent; antiqui Galli, tanquam victi, deterioris conditionis eſſent. Quemadmodum autem, quando duo flumina diverſi coloris confluunt, utrumque aliquandiu ſuum colorem, quem communi alveo intulit, ſervat, donec tandem majus in minori ſuum paulatim perdat: ita ab initio aliquandiu retinuerunt ſuam linguam Galli, ſuam item Franci, donec ſucceſſu temporis ex utraque mixta cinnus velut quidam emerſit, in quo tamen Latina plurimum prædominaretur. Cujus rei ratio facile inveſtigari poteſt. Nam ſine dubio multitudine excedebant Francos Galli; & longe difficilius hiſce erat addiſcere linguam Teutonicam, quam illis Latinam. Inde etiam apud antiquiſſimos rerum Francicarum ſcriptores vulgaris lingua Latina ruſtica audit, quod nobiliores Teutonicam adhuc linguam retinerent, cum ruſtici & reliqua antiquorum Gallorum plebs nil niſi Latinum ſonare ſermonem noſſent. Sic hodieque deprehendimus in Livonia & Curlandia, ubi per Germanos antiqui incolæ ad conditionem ruſticorum redacti ſunt, omnes fere nobiles oppidanosque callere linguam ruſticanam; ruſticorum contra vix decimum quemque voculam Germanicam intelligere. Ergo Carolus potuit noſſe linguam Teutonicam, tum quia illa inter Francicæ ſtirpis homines nondum uſurpari deſierat; tum quia magnam Germaniæ partem & antea Franci, & ipſe univerſam imperio complexus erat. Nec vero rudi illo ſeculo cum Germanis converſari licebat, ni vernacula ipſis lingua ſermocinari noſſes. Cavendum & tamen, ne diverſæ heic quæſtiones confundantur. Si enim quæratur; ad Gallos, an ad Germanos Carolus primā ſtirpis ſuæ originē referat; ſine dubio reſpondendū erit, quod non ſit ſtirpis Gallicæ, ſed Germanicæ ſeu

Francicæ.

Franciçæ. Verum si quæratur, qua patria idem censeri debeat, Gallia, non Germania ipsi assignanda erit, adeoq; hoc intuitu non Germanus, sed Franco-Gallus dicetur. Sic apud homines Germanos si in Nobilem Livonum incidas, eumque interroges, cujas sit? respondebit, se Livonum esse, non Germanum. Ubi ulterius instas, quali stirpe sit oriundus, quod Livoniam duplex natio incolat: dicet se Germanum esse, non Lettonem.

§. VII. Cæterum Carolus hic diversas regiones imperio suo complexus erat, diverso adquisitas titulo. Franciam obtinebat, tanquam paternum regnum, jure hæreditario ad se devolutum. Utut enim apud antiquissimos Francos aliqua procerum quoque, populique in Rege constituendo intervenisse autoritas legatur; putaverim tamen, eam magis habuisse instar solennis inaugurationis, obsequiique erga novum Regem contestationis, quam liberæ electionis. Nec temere ab ordine sanguinis discessum, nisi per factionem, aut quia hæres Sceptro penitus inhabilis judicabatur. Regno Franciæ jam antea juncta erat pars Germaniæ; reliqua à Carolo armis subacta; An quidam ultro sub ipsius imperium concesserint veneratione magnitudinis, in obscuro est. Belli quoque jure subjecit sibi regnum Longobardorum in Italia, prætextum suppeditante Pontifice Romano. Idem denique Imperator Romanorum Augustus, voluntate Pontificis Populique Romani, est consalutatus: per quem titulum quid acceperit, paulo post monebimus.

§. VIII. Sic igitur sub Carolo Germania fuit portio regni Francorum, sat absoluto ipsorum, ut videtur, imperio subjecta. Eam in complures provincias divisam præfecti, originis plerique Franciæ, sub nomine Comitum aut Marchionum, administrabant. Etsi Saxonibus amplior quædam libertatis species relicta; quippe quos Carolus, diuturno demum bello fractos, in jura populi Francici adscivit, unamque velut gentem cum Francis esse jussit. Ut tamen ferocem nationem servitiique impatientem eo melius in officio contineret, adsumti in subsidium sacerdotes, qui populum religione Christiana

imbue-

imbuerent, simulque sedulo inculcarent, quantopere illis essent devincti, per quos viam adipiscendæ salutis æternæ didicissent. Inde complures Episcopatus atque Abbatiæ per Germaniam Carolum fundatorem agnoscunt. Eadem conditione sub Ludovico Pio, Caroli filio, Germania fuit, nisi quod præfectorum illorum autoritas & potentia magis magisque adolescere, sacerdotibus simul, per indulgentiam Principum gliscente opulentia, fastus non parum augeri cœpit.

§. IX. Verum postea, cum Ludovici hujus filii paternum imperium inter se divisissent, (quæ præcipua fuit causa convulsæ potentiæ Francicæ, prostratæque familiæ Carolinæ:) avulsa fuit á reliquo corpore Imperii Francici Germania, & peculiarem sibi Regem accepit Ludovicum, Pii filium. Et quanquam mox sub Carolo Crassio cum reliqua Francia iterum coaluit; non longo tamen post tempore Arnolfo Rege ab ista iterum avulsa est, ac deinceps suas res sibi seorsim Germania habuit. Cum hacce coaluit magna Galliæ Belgicæ pars ad Rhenum vergens, Teutonicis fere populis insessa, quæ à Lothario, itidem Ludovici Pii filio, Lotharingiæ nomen est sortita; etsi hodie modica duntaxat regni Lotharii portio isthoc vocabulo insigniatur. Cæterum inter exitialia bella, quibus Caroli posteri inter se collidebantur, non solum enormia sumsit incrementa procerum Germaniæ potentia, sed etiam ipsa stirps Carolina demum penitus fuit extincta, aut saltem regno Francorum dejecta, (nam hodieque & Comites Palatini ad Rhenum, & Duces Lotharingiæ, aliique à Carolo stemma suum deducunt; ac Germani è suæ nationis proceribus sibi Reges legerunt. Ex quo tempore Germania separatam rempublicam constituit, nec cum Francia communi imperio est usa. Porro, quia Germanorum Respublica, populari usu, nomine Sacri Romani Imperii solet denotari, operæ pretium puto erit, paucis inquirere, quo modo hunc titulum primitus nacta sit? quid per eum ipsi accesserit? & quo jure eundem hodie gerat? Ad quod solide intelligendum necessum erit paucis repetere,

re,

re, ad quam conditionem antiquum imperium Romanorum ante Carolum redactum fuerit.

§. X. Quemadmodum igitur populus Romanus, postquam nobilissimam orbis terrarum partem jugo suo subjecerat, demum ambitione paucorum præpotentium civium in bella civilia ruerit, & exinde sub unius dominatum pervenerit, in vulgus notum est. Cæterum Augustus Monarchiæ Romanæ Conditor, uti ope militum imperium quæsiverat; ita per eosdem idem sibi servandum esse facile perspiciebat. Inde, utut circa multa imperii negotia nonnulla potestatis species Senatui relicta, curam tamen rei militaris sibi soli seposuit, eamque nomine Imperatorio non obscure præ se tulit. Enimvero tanquam præcipuum regni arcanum, curatissimis simulacris involvendum, & à vulgi militaris intelligentia submovendum erat, penes milites esse Imperatores solio admovere & deturbare. Quod postquam evulgatum fuit, non minus misera ipsius Imperii, quam Imperatorum conditio extitit. Illud enim frequentibus bellis intestinis debilitatum, ex libidine avari aut turbidi vulgi sæpe pessimos homines cervicibus suis imponi sensit; sæpe optimos rectores immani scelere sibi immature eripi luxit. Neque his satis firma transmittendi ad posteros suos imperii spes, & precarius semper spiritus inter venales trahendus. Ergo revera vis Imperatores constituendi erat penes milites; [id quod usu venire solet omnibus Monarchiis militaribus, seu ubi validus quispiam, isque perpetuus exercitus, uno in loco alitur.] Senatus populusque imbellia & vana nomina erant, illudendæ simplici plebeculæ retenta, quasi universorum ultroneus consensus imperium daret. Superstructum istud militari licentiæ regnum uti ad diuturnitatem erat ineptum; ita ejusdem ruinam insigniter maturavit Constantinus Magnus, & Theodosius: Ille fixa Byzantii sede regni, & dimotis à ripa Rheni & Danubii in Orientem legionibus validissimis: hic diviso inter filios ignavissimæ indolis Imperio, quos proditorum insuper improbitas non parum adfligebat. Exin duo pro uno regna extitere, nulli alii

usui, quam ut divulsus orienti occidens barbaris eo facilius succumberet. Nec multo post Imperio Occidentis finis impositus, capta & vastata per Herulos, Gothosque Roma; quæ & antea reliquis provinciis non deteriore jure, quam quo partæ fuerant, exciderat; & nunc propriæ libertatis jacturam experiebatur, regni Gothorum accessio facta.

§. XI. Post, Gothorum opibus collapsis, Roma & magna Italiæ pars Imperio Græcorum adjuncta; etsi ista ob antiqui venerationem fastigii, & quod Constantinopoleos sese matrem ferret, ad sociæ potius, aut comparis, quam subjectæ modum tractaretur. Revera tamen summum imperii penes Imperatores Græcos erat, qui id Romæ, ac per alia Italiæ loca, sibi parentia, missis Exarchis, exercebant. Sed paulatim Pontifices hujus quoque Græci imperii tædere cœperat. Causam ipsi referunt in libidinem Exarchorum, & quod nonnulli Græcorum Imperatorum in imagines sævierant; quæ tamen utilissimum judicabantur instrumentum superficiariis pietatis ritibus imbuendæ rudi plebeculæ; postquam illa fere ad capienda solidiora inhabilis, & per solam animi puritatem, vitamque honeste exactam, Numine posse uti propitio sacerdotibus parum quæstuosum. Fortassis etiam credebatur, multum splendoris accessurum Ecclesiæ, si pedetentim seculare sibi imperium stabiliret Pontifex, penes quem alias sacræ potestatis per orbem summa erat. Et sane ferendum non videbatur, mancipio Imperatoris Græci interdum virilitate deminuto obnoxium vivere illum, quem Deus tanta cum autoritate suum in terris Vicarium statuerat, ut ipsi à negotiis Ecclesiæ deinceps otioso solis rebus civilibus invigilare vacaret; has quoque eidem delegaturus, ni constaret, sanctissimas Præsulum animas, divinarum dulcedine rerum delinitas, à profanis istis penitus abhorrere. Enimvero, utut non metueretur longe remotus Græcorum Imperator, quem alias satis distinebat ingruens per orientem Saracenorum vis: terrebat tamen Longobardorum potentia, toti sine dubio Italiæ imminens, & jam ipsa Romæ suburbia afflans. Huic cum par solus Pontifex non esset,

esset, haut occurrebant, qui validius auxilium sedi Romanæ possent ferre, quam Francorum Reges. Quos ad id promtissimos reddebat favor gloriæ, illum ab aliorum injuriis vindicasse, per quem, quicquid Christianorum animos divinæ gratiæ irrigat, velut ex inexhausto fonte dispensatur. Nec leviter de Pipino, Caroloque meritus fuerat Pontifex, dum Chilperici tonsuram adprobat. Id quod hisce quantivis esse debebat; cum alias facile conscientias ipsorum scrupulus potuisset urgere; an jure subditus in Monachum radat Principem, qui id tantum videbatur peccasse, quod ministro prævalido plus, quam regno, expediebat, potentiæ indulsisset. Ac in eo cumprimis favebant Francis fata, quod tam plausibilem nanciscerentur occasionem Italiam invadendi, quæ sui desiderio semper transalpinos ussit.

§. XII. Postquam igitur Carolus per Italiam sibi subjecisset, quod antea Longobardorum fuerat, Pontifex, in quem ex præda non parum redundarat, ut gratum sese ostenderet, simul in posterum de stabili defensore sibi prospiceret, Imperatorem atque Augustum, acclamante plebe, ipsum declarat, saltem tanquam primarius civis, & sacerdotum ejus urbis princeps, quos circa auspicanda ejusmodi negotia intervenire solenne habetur. Per istum titulum quid Carolus acceperit, non ita in aperto est. Sane dudum desierat Roma esse sedes antiqui Imperii Romani, facta primum accessio regni Gothorum, inde Imperii Orientalis. Ergo non poterat à Romanis tunc in Carolum conferri, quod quondam ad Imperium occidentale pertinuerat; nam id jure belli, cessionibus, aut per derelictionem dudum in alienam ditionem transierat. Quin ipsa Roma sui Juris non erat, adeoque alteri se donare non poterat. Unde & Carolus illud vocabulum usurpare dubitavit, priusquam transactio super ea re cum Imperatoribus Græcis intercessisset. Circa quam hi quidem non adeo erant difficiles, quod Francos habere amicos expediret, ne Calabria quoque ipsos exuerent, & quæ alia ipsis opportuna loca Græci tenebant. Sed & quicquid juris Carolo in urbem Romam ac circumjectas re-

giones competebat, id non demum ex ista acclamatione partum fuerat; sed jam ante ipsi in easdem jus quæsitum erat, vel jure belli vindicatis sibi, quæ Longobardi antea tenuerant, vel ultronea submissione validum sibi defensorem adsciscentium. Sic ut vix adpareat, quid solidi in Carolum tunc collatum sit, aut conferri potuerit; nisi quod Pontifex, Populusque Romanus repetitum ex antiquæ Romæ statu splendidissimum Imperatoris & Augusti titulum novo Principi per adulationem, aut testandæ venerationi, circumposuerit. Quale autem jus illud fuerit, quod Carolo tunc in Romanam urbem, ac circumjecta competebat, in diversa abeunt scriptores, prout in Cæsarem aut Pontificem studio feruntur. Id in confesso est, à Carolo Ecclesiam, sedemve Romanam multis terris, ac potestate aliqua in ipsam Urbem, fuisse donatam. Illud ambigitur, utrum Carolus supremi jus imperii in istas sibi reservarit, solis proventibus, ac inferiore quapiam jurisdictione in Pontificem & Ecclesiam Romanam collata; an vero plenum dominium istarum rerum in Sedem Romanam contulerit, solo defensoris, protectoris, seu Advocati munere sibi retento. Circa quæ in effectu parum interesse videtur; Sane qui semel Ecclesiæ quid donarunt Principes, haut videntur aliud quid juris in hoc sibi reservasse, quam quod ad idem defendendum & conservandum pertineat. Defensoris autem & Advocati munus est, Sedem Romanam, ejusque bona contra quosvis defendere, & si quæ intrinsecæ turbæ oriantur, in dedecus aut damnum Ecclesiæ redundaturæ, autoritate sua componere. Cui vicissim incumbit, majestatem defensoris comiter colere, ac inprimis neminem, ipso invito, in Sede ista collocare. Unde defensoris aut Advocati jus non excedit, per pravas artes Pontificatui immissos expellere, Ecclesiæ subversionem aut dedecus insigne molientes in ordinem redigere, aut Romanos, aliosve in Pontificem insurgentes compescere, sumtibus in eam rem factis è ditionibus Ecclesiæ repetitis. Sed qui utique contendunt, Carolum Pontificem cum urbe Roma, bonisque ad Sedem Romanam spectantibus, in subjecti loco

habuisse,

habuisse, ac in hæc exercuisse plenam imperii vim, quæ in ferendis legibus, indicendis tributis, constituendis magistratibus, jure dicundo, aliisque similibus sese exserit; illi viderint, quomodo cum hisce donationem á Carolo factam concilient. Sane vero similius videtur, ab isto tempore Sedem Romanam peculiaris instar civitatis constituisse, neque cum Regno Francorum in unam rempubl. proprie loquendo coaluisse. Cæterum Carolus, & nonnulli ex ipsius posteris, uti Imperatoris & Augusti vocabulo sic satis placuisse videntur, & ob id inter reliquos Reges haut sane repugnantes primum sibi locum asseruisse: ita, quantum mihi constat, sub stirpe Carolina regnum Francorum titulo Romani Imperii fuisse insignitum nuspiam legitur.

§. XIII. Vergente Caroli prosapia & Germani suam rempublicam à Regno Francorum disjunxere, & Italiam gravissimæ exercuerunt turbæ, dum è veterum ruina opum alii novas sibi extructum eunt. Inter istas cum Rex Germaniæ Otto I. devicto Berengario, regnum sibi Italiæ subjecisset, Pontifici nondum viribus suis confiso consultissimum visum, Ottonem sibi defensorem, an Principem adsciscere, eodem fere quo antea Carolum, jure. Et quidem ut deinceps illa protectio Sedis Romanæ regno Germaniæ ita conjuncta foret, ut, qui eo regno potiretur, ad hanc quoque statim jus nancisceretur. Cæterum postquam non pauci ex antiquis Germaniæ Regibus jus istud qualecunque in Sedem Romanam sat mascule exercerent, & vero interea non Pontificis solum, sed & Episcoporum per Germaniam potentia immensum glisceret, Germaniæ quoque protectionis fastidium Pontifices cœpit subire. In causa erat quibusvis nationibus infixa adversus extraneam dominationem aversatio; & quia indignum erat, prudentia celebres Italos ferocia Germanorum imperia respicere. Urebat quoque Vicarium Christi, diutius velut sub tutela agere, qui jam dudum omnibus leges ferre prurīebat. Igitur excutiendo isti oneri hæc via initur, ut Regibus Germaniæ negotium facesseretur modo per Italiam, modo per ipsam Germaniam, strenue operam na-

vantibus Episcopis; subinde quoque in eosdem fulmina emitterentur, quorum istis seculis maximus terror erat. Sic tandem Teutonicos Reges Italiæ tædium paulatim cepit, iidemque contenti suo regno Sedem Romanam arbitrio Pontificum reliquerunt; id quod hi tot seculis varias per artes, magnosque Europæ motus quæsierant. Retinetur tamen antiquus Titulus Imperatorum Romanorum, &, dum regnum ipsis defertur, primo loco defensio Sedis Romanæ injungitur. Abs qua tamen cura Electores Protestantes otiosos eosdem esse jubent.

§. XIV. Ex quibus adparet, falli eos, qui credunt, regnum Germanorum in antiqui istius Romani Imperii vicem subiisse, & hoc in illo continuari, cum istud Imperium, cujus Sedes Roma erat, dudum fuerit destructum, antequam Germania unius instar regni habere cœpisset. Titulus autem ille Imperatorum Romanorum, in Carolum & Ottonem collatus, successu temporis regno Germaniæ vocabulum Romani Imperii adfricuit, utut ditiones Sedis Romanæ cum regno Germaniæ nunquam in unam civitatem coaluerint; multo minus Carolus aut Otto sua regna Romæ velut Sedi Imperii aut Metropoli subjecerint. Scilicet cum crederetur, in vocabulo Imperatoris Romani, ob amplitudinem antiqui istius Imperii, eximii quid splendoris inesse, Reges Germanorum solo isto nomine notari frequens erat. Cui consequens erat, ut Germania quoque, velut nobiliore nomine, Imperium Romanum inciperet vocari. Distinctionem tamen Romani Imperii à regno Germaniæ haut obscure arguit distincta coronatio & inauguratio. Et recentiores Cæsares à Maximiliano I. post nomen Imperatoris Romanorum, expresse subjungunt Regis Germaniæ titulum. Quin & hodie Germanis solenne est vocare Imperium Romanum Teutonicæ nationis. Quæ tamen formula contrarium sibi ipsi sensum videtur habere, postquam satis liquet, modernam Germanorum rempublicam cum antiquo Romanorum Imperio unum & idem non esse. Retinent tamen receptum semel vocabulum Reges Germaniæ, utut dudum &

coro-

coronationem Romanam omiserint, & vix quidquam ex antiquæ illius Advocatiæ juribus usurpaverint; quia Principibus solenne est re citius quam titulo cedere. An forte illud, quicquid est juris, lapsu temporum expiret, sed solo tituli usu conservetur, per occasionem aliam iterum exercendum?

§. XV. Cæterum ex titulo Imperii Romani non modo nihil emolumenti, sed & plurimum damni & incommodi in Germaniam redundasse in aprico est. Habent hoc omnes fere sacerdotes, ut manus semper paratas gerant ad accipiendum, nunquam ad dandum. Et cum alii clientes patronos suos muneribus demulceant, Sacerdos cliens, ni ultro donis deliniatur, ringitur, suamque benedictionem in immensum imputat. Et judicaverim, priscos illos Principes, ut tantas opes in Clerum per Germaniam cumularent, inde fuisse motos, quod sibi potissimum à Deo injunctum crederent providere, ut isti ordini quam lautissime esset prospectum. Sic quantas opes prodegit Germania in profectiones ad capessendam Coronam Romanam? Quantum auri & virorum absumserunt expeditiones in Italiam, compescendis turbis à Pontifice motis, aut ad eundem contra refractarios protegendum? Nec enim unquam extranei valde gavisi sunt Italiam tentavisse. Denique nulli unquam Principes sæpius anathemate fuerunt percussi, nulli crebrioribus Sacerdotum turbis agitati, quam Germanorum Imperatores. Cujus rei præcipuæ causæ fuisse videntur, vel quod crederetur, ad Sedem Romanam rationes suas potissimum referre debere illos, qui eo titulo præ cæteris superbirent: vel ut alieni Imperii impatiens ordo abs matre sua invisam secularium autoritatem amoliretur.

CAPUT

CAPUT II.

De Membris, è quibus jam Imperium Germanicum componitur.

I. Status Imperii quinam dicantur, & qualiter suffragia ferant.
II. Statum esse aliquem, quomodo probetur.
III. Familiæ Austriacæ Origines atque incrementa.
IV. Itemque ejusdem privilegia qualia sint.
V. Familia Comitum Palatinorum Rheni & Ducum Bavariæ, quas terras possideat, & in quas lineas dividatur.
VI. Ad Duces Saxoniæ quænam provinciæ pertineant, & quibus ramis illi secernantur.
VII. Marchiones Brandenburgici quam latè imperent: & in quas lineas eorum familia dispescatur.
IIX. Familiæ Principum reliquæ quænam sint, & in quas lineas abierint.
IX. De novis Principibus Imperii à Ferdinando II. creatis.
X. De Episcoporum & Abbatum in Germania statu ac conditione.
XI. Archi-Episcopi, Episcopi & Abbates sive Prælati, qui Principum dignitate fulgent, recensentur. Reliqui Prælati quomodo dividantur.
XII. Comitum ac Baronum conditio, divisio ac suffragiorum numerus.
XIII. De Civitatibus Imperii Liberis, earumque conditione vel certa vel dubia.
XIV. De Equestris Ordinis distinctione, ejusque libertate ac juribus.
XV. Divisio Imperii in decem Circulos quomodo ceperit, & quale ejus institutum.

§. I.

POstquam igitur semel ope Francorum coaluere populi Germaniæ, validissimum semper inter Europæos corpus constituere visi sunt; quod nec hodie mole sua conspicuum esse desiit, utut non modicæ partes in aliorum ditionem concesserint, aut in separatas sese civitates segregaverint.

gaverint. Quanto angustius jam olim, quam olim, à Germanis imperitetur, luculenter executus est *Hermannus Conringius*, Vir rerum patriarum peritissimus, peculiari libro *de Finibus Imperii Germanici.* Nobis præsentia duntaxat observasse propositum est. Ergo qui inter primaria Imperii membra censentur, *Statuum Imperii* vocabulo designantur; qui scilicet sessionem, ut loquuntur, seu jus suffragii ferendi in Comitiis obtinent. Quanquam sunt non pauci, qui ab aliis eximuntur, seu quorum personam alii potentiores Ordines in Comitiis referunt, idque vel publice ab omnibus, quorum interest, concesso, vel ambiguo adhuc jure, dum quibusdam super immediato statu ab aliis controversia quidem movetur, his tamen ipsis, quorum exemtio tentatur, vel Imperio contradicentibus. Ea exemtio huc tendit, ut hi istos inter Ordines suos provinciales revocare velint. Sed & circa Principes potissimum observandum, regulariter Domui alicui Principali in Comitiis certum suffragiorum numerum competere, prout ditiones possidet, quibus è consuetudine jus suffragii adhæret. Aliæ enim Domus seu familiæ unum duntaxat suffragium obtinent, aliæ duo, tria, & amplius. In quibusdam porro Principatibus primogenitus totam ditionem sortitur, reliqui apenagio coguntur esse contenti; in aliis omnes fratres ad aliquam, utut non semper æqualem, cum primogenito portionem admittuntur. Ubi prius obtinet, primogenitus reliquorum fratrum personam solus refert; vel potius nulla eorum habetur ratio. Sed posteriore casu, ubi á pluribus una ditio suffragii capax pro indivisa possidetur, singuli quidem venire ad Comitia possunt, sed suffragium duntaxat unum ferunt, de quo inter ipsos est conveniendum. Sed ubi singuli seorsim de sua portione sessionis jure dotata sunt investiti, singuli quoque suffragium ferunt.

§. II. Cæterum ut quis probet, se Statum esse Imperii, duo judicantur vulgo sufficere; ut sit inscriptus matriculæ, seu albo Statuum; & ut, quæ Imperio solvendæ sunt collectæ, eas in publicum, non autem in

alterius status ærarium inferat. Etsi planissimum heic est ad possessionem provocare. Nam aliqui contendunt, se per errorem in alterius ærarium suam portionem intulisse; alii contra, nonnullos per meram usurpationem, præterito ærario provinciali, ad publicum provolasse arguunt; prout quisque inter Status referri, aut alterum inde excludere laborat. Nec vero ulla adhuc extat matricula, in qua nihil deficiat aut redundet, & circa quam non aliqui controversiæ quid movere soleant. Etsi pro authentica habeatur illa, quæ anno *superioris* seculi XXI. Wormatiæ, communi Cæsaris atque Statuum consensu, condita fuit, cui eiusque seculi Anno LI. LVI. & LXVI. supplementa accessere. Ego iudicaverim, antiquissimas illa matriculas, quæ plurimos inter Ordines Imperii referunt, qui dudum à Comitiis exularunt, esse potius recensionem eorum, qui hisce tunc interfuere, quam, instrumenta autoritate publica confecta, è quibus in utramque partem indubia argumenta possint deduci. Sed & è varietate istæ matricularum liquido videor colligere, antiquissimis temporibus non fuisse certum Ordinum numerum, sed Comitia adire licuisse, quicunque aliquod in Republica momentum opibus aut prudentia se putabat facere. Postea paulatim tenuiores, quos privatarum rerum cura publico vacare non permittebat, ultro emansisse, alios à potentioribus exclusos, donec ad eum, qui nunc est, numerum fuit perventum. Nobis matriculam integram huc transcribere tædio est. Præcipuos tamen Ordinum recensere necessum fuerit, ut exinde de magnitudine totius corporis iudicari queat.

§. III. Inter Principes seculares primum locum deferimus familiæ Austriacæ, non tam ob antiquitatem, quã etiam aliæ familiæ se jactant, quam ob ditionum amplitudinem, opulentiamque, & quod fastigium Imperatorium per aliquot jam secula insederit. Hanc inusitata quædam fati clementia è sat tenuibus initiis ad invidendam magnitudinem provexit. Rudolphus erat Habspurgi Comes, modicas opes, nec supra dignitatis suæ men-

mensuram, in Helvetia & vicino tractu possidens, sed bello strenuus. Hic Electorum suffragiis idoneus judicabatur, qui confusissimum, quatuor fere lustrorum interregno, Germaniæ statum repararet. Hic uti Rempublicam sat egregie constituit: ita circa stabiliendas & amplificandas Domus suæ res non minus felicitatis quam industriæ fuit. Nam & per nuptias filiarum primariis Germaniæ familiis sese innexuit, novis suis rebus in decus simul atque subsidium. Parando de hinc familiæ suæ peculiari Patrimonio sat facultatis præbuit dignitas Imperatoria, cui cum feuda vacantia in alios conferre liceat, quo minus & suorum rationem habeat, nemo sanus vitio dederit. Ita in Albertum filium collata Austria, Stiria, Carniola, Vindorum Marchia, & aliæ quædam ditiones, quas, devicto Ottocaro, Bohemiæ Regi, earum usurpatori eripuerat. Quibus dein plurimæ aliæ ditiones accesserunt fere per matrimonia, circa quæ vix alia familia felicior unquam fuisse legitur. Cum opibus reliquos Principes exsuperarent, par quoque fuerat eosdem tituli splendore cæteros Duces eminere. Sed & quia invidiosum nimis erat, recentem familiam præ antiquis priorem in Comitiis locum occupare, nec illis tamen cedere placebat; Igitur primum sibi locum inter Principes Ecclesiasticos cepere, qui separato à Principibus secularibus scamno sedent. Hi enim, cum ex inferiore ut plurimum prosapia ad fastigium principale adscendant, non adeo pertinaciter super loco cum ipsis erant certaturi. Quo ipso & Directorium, quod vocant, in Senatu Principum alternis vicibus cum Archi-Episcopo Salisburgensi exercendum obtinuerint. Sic ergo Austriaci ditione sua complectuntur pleramque Germaniæ partem, qua illa ad meridiem & orientem vergit: quam Regnum Bohemiæ, ac Provinciæ Austriacæ propriæ dictæ componunt. Accedit Regnum Hungariæ jam quoque hæreditario jure, postquam felicibus Leopoldi Imperatoris armis major ejusdem pars è barbarorum manibus erepta fuit.

§. IV. Probe autem observandum, Austriacos in sua familia dignitatem Cæsaream tamdiu continuasse, non solum quod vix ulla sit, præter ipsam, in Germania domus, quæ ejus fastigii splendorem propriis reditibus tolerare queat: sed etiam quod opes suas ita disposuerint, ut nullo negotio peculiarem Rempublicam constituere possint, si contingat, alium ad Cæsareum munus vocari. De talibus enim privilegiis ipsis est prospectum, ut, ubi alterius Imperatoris autoritatem agnoscere displiceat, statim dicere possint: sibi cum Germanico Imperio nihil negotii esse; suas ditiones separatam efficere civitatem; aut, se non nisi precario, & quantum ipsis arrideat, majestatem Imperatoris agnoscere. Id quod non solum corpus Imperii insigniter esset mutilaturum, avulsa tam insigni parte: sed etiam ad similia molienda invitaturum, qui propriis sese opibus subsistere posse confiderent. Imo, exemplo semel introducto, etiam tenuiores dispari esse conditione fastidient. Sic ut demum ad Italiæ faciem redigenda esset Germania; quæ tamen, an eodem sese modo sit conservatura, mihi valde dubium videtur. Isthæc autem non temere fingi facile agnoscet, qui noverit, Regno Bohemiæ cum reliqua Germania nihil fere negotii esse; aut qui pleraque privilegia Domus Austriacæ paulo attentius consideraverit. Pauca capita è privilegio Caroli V. excerpsisse sufficiet: in cujus exordio non dissimulat communem hominibus affectum, ut suis familiis quam optime cupiant. Jubet Austriam esse feudum perpetuum, quod nulli Imperatorum ab ea familia tollere liceat. Jubet, Austriæ Ducem esse Consiliarium Imperii, ita ut ipso inscio nihil decerni queat. Et tamen ipsum ejusque ditiones ab omnibus Imperii oneribus immunes declarat, utut Imperium isti tutelam præstare debeat. Igitur in favorabilibus membrum Imperii esse videtur, in odiosis non item. Dux Austriæ non tenetur investituram petere extra suas ditiones, sed illa ipsi intra easdem offerri debet. Scilicet quia ob nudam recognitionem feudalem obnoxium se Imperatori agnoscere non vult, quasi ultro rogandus sit, ut Imperii vasallus audire non dedignetur, &

insignia,

insignia, quibus, dum investituræ ritus peragitur, utitur, satis arguunt, agendum cum ipso magis tanquam cum æquali, quam cum subjecto. Quæ gesserit in sua ditione Imperatori corrigere non licet. Imperio in Austria feudum obtinere non conceditur. Subditi ipsius ad extranea judicia non trahuntur; à sententiis ejusdem provocatio non datur. Licet ipsi, citra periculum, receptare banno notatum, ut tamen actori requirenti justitiam administrari curet. Sed ab Austriaco proscriptus, ab alio, aut alibi, quam in Austria, non absolvitur. Tributa nova in ditionibus suis pro arbitrio indicit. In ditionibus itidem suis Comites, Barones, Nobiles creat; id quod in Germania alias summi Imperii esse creditur. Denique ne obscurum sit, ipsum nihil juris Imperio in suas ditiones concedere, deficientibus masculis ad fœminas devolvi easdem cautum est; aut, si ne fœminæ quidem supersint, licebit easdem ultimo possessori transferre aut alienare, quocunque placuerit. Plura addere nihil attinet. Nam ista etiam modice sapientibus sufficere possunt, quibus satis constat, quam facile eludantur speciosa juris vocabula, hominibus Scholasticis tanto cum fervore jactata, ubi quis aliorum vires tuto despicit. Quæ tamen haudquidquam ad invidiam isti Domui faciendam moventur; cum in laude utique habendum sit, fortunæ sese ultro præbentis favore ad opes suas stabiliendas dextre uti calluisse. Equidem non desunt, quibus hæc interpretatio ideo displicet, quod privilegia ista in Austriacos à Friderico I. Imperatore jam collata fuerint, diu antequam Habsburgici Cæsarea dignatione potirentur; adeoque antequam per rerum naturam cogitatio suscipi posset de hac dignitate per hæcce privilegia penes istos stabilienda. Quibus addunt aliqui, ista oneroso admodum titulo parta, ac ingenti Germaniæ bono cessisse: quia scilicet Henricus Marchio Austriæ jure suo in Bavariam destiterit, cui antea controversia cum Henrico Leone Saxone agitabatur, cum perturbatione totius Germaniæ. Nam cum privilegium Friderici I. Henrico Marchioni, post Duci Austriæ ob peculiarem causam concessum sit, non potuit istud ejusdem

Personam & familiam egredi. Nequaquam autem illud collatum fuit in ipsam Provinciam Austriam, ita, ut quicunque deinceps eadem potiretur, ex alio jure, quam quod ab Henrico isto derivatum fuit, eodem utique gauderet. Nam Henricus Marchio jure in Bavariam cesserat, non Ordines Provinciales Austriæ. Multo minus in Familiam Habsburgicam cadunt rationes illæ, quas Fridericus I. adducit, quæ nullum unquam jus in Bavariam habuit, nec ejus cessione tranquillitatem Germaniæ restituit, tanto privilegio pensandam. Unde & eadem, cum post extinctam priorem Austriacam familiam istis Provinciis potiretur, prioris hujus familiæ privilegia, ob peculiarem causam concessa, vindicare sibi non potuit, nisi postquam à suis Cæsaribus in ipsam collata sunt; quibus minus invidiosum judicatum, id suis tribuere, quod priores ejus provinciæ possessores obtinuerant; præsertim cum nemo reperiretur, qui isti concessioni contradiceret. Ac nihil obstat, non eandem intentionem fuisse ejus, qui privilegium ab initio dedit aut accepit, qualis est ejus, qui postea ad usum prioribus non cogitatum id adplicare callet. Ac sane si Fridericus I. ejusmodi interpretationem & effectum istius privilegii prævidere potuisset, graviter, eo concesso, in munus Imperatorium peccasset, quippe proximo gradu ad destruendum Imperium structo. Nam si omnes principes tali privilegio gauderent, dudum in scopas dissolutas abiisset Germania. Sicuti & à nullo alio Imperatore ulli Ordinum, quantum mihi constat, datum fuit; quod nec in ullum cadere potest, nisi qui Imperatorium fastigium suæ familiæ velut desponsare instituit. Laxius adhuc cum Germania cohærent Provinciæ Belgicæ, quas Carolus V. Cæsar Imperio sub Circuli Burgundici vocabulo innectere instituit, pollicitus ad publica onera tantundem illas collaturas, quantum duo Electores. Cujus instituti ea præcipua ratio videtur, ut Germani eo nomine obstrictos sese crederent ad mittenda auxilia, si quando istæ Provinciæ à Gallis impeterentur; utque adeo Germania omnibus Bellis, queis Austriaca Domus cum Gallia fere continuis colliditur, immisceretur. Forte

re & hoc modo animos addere voluerat Ordinibus, ut lubenter ad bellum Turcium conferre pecunias vellent in quod tunc pleraque ista tributa, erogabantur, si & ipse Cæsar ditiones suas in partem oneris vocaret. An & illud tunc spectavit, ut Philippo filio ad Imperium adspiranti objici non posset, ipsum in Germania nil ditionum habere, postquam Austriacum in Germania patrimonium Ferdinando cesserat? Sed quæcunque ratio subegerit, ea conjunctio fere effectu carere visa fuit, nisi quod Burgundiæ nomine in Comitiis suffragium fertur. Nam & ita ample Belgarum libertati cavendum fuit, ut tota illa concorporatio ad solam fere causam tributorum, quæ pro communi titulo Germaniæ essent necessaria, adstringeretur; quæ & ipsa tamen Belgæ conferre abnuerunt: ac vicissim Germaniæ Ordines nunquam se obligatos crediderunt, ad partem bellorum Belgicorum capessendam, velut ad se nihil spectantium. Hodie mascula ejus domus *stirps*, quæ ad duos tantum redacta erat, per Leopoldum Cæsarem velut revirescere in Josepho & Carolo cæpit, cum Carolus Hispaniarum Rex, optata prole beari non potuerit.

§. V. Familia Comitum Palatinorum Rheni & Ducum Bavariæ circa antiquitatem nulli concesserit. Amplissimum quoque tractum, ab Alpibus ad Mosellam usque, etsi aliorum ditionibus hinc inde interstinctum, duosque insuper Ducatus in confinibus Belgii ditione amplectitur. In duas lineas dividitur, Rudolfinam & Wilhelminam. Hæc jam olim Ducatum Bavariæ obtinuit, divitiarum opinione semper celebris. Tricennali bello accessit dignitas Electoralis, & ereptus cognato Superior Palatinatus. Sed & per integrum fere seculum Bavari obtinuere Coloniensem Electoratum, adjunctis quoque aliis Præsulatibus. Linea Rudolfina in complures sese ramos scindit, cujus caput qui, post priorem extinctam lineam, nunc est, præter Palatinatum Inferiorem, fertilissimam, & amœnitate nulli Germaniæ parti cedentem regionem, Ducatus Juliaci & Montium obtinet, modica cum ditione

ne Neoburgica ad Danubium. Ad Carolum XI. Sueciæ Regem Bipontinus Ducatus devolutus est, quem tamen Galli cavillatione feudorum Metensium usurpare instituerunt. Sunt præterea Palatini Lautrecenses seu Veldentini, Sulzbacenses, & Birkenfeldenses, ex parte etiam prægravem Gallorum viciniam experti.

§. VI. Duces Saxoniæ meditullium fere Germaniæ obtinent; ad quos jam pertinet Misnia, Thuringia, & modica ad Albim regio Superioris Saxoniæ nomine: Superior quoque & Inferior Lusatia; nec non in Franconia Ducatus Coburgicus, & Comitatus Hennebergicus: Regio alibi ubere agro, alibi metallis fæcundissima. Ista familia in duas lineas dividitur, Albertinam & Ernestinam. Illa per Johannis Georgii I. filios in quatuor sese ramos divisit: alteram Wilhelmus Vinariensis, & Ernestus Gothanus, illa per quatuor, hic per septem filios, diffudere, nepotibus subinde in ampliorem numerum germinantibus.

§. VII. Subeunt inde Marchiones Brandenburgici. Caput familiæ, Elector, latissimarum ditionum Dominus est, qui præter Borussiam, extra Imperium Germanicum collocatam, & quam transactione cum Polonis supremi Principis dignatione obtinet, subjectam habet Marchiam quadruplicem; Ulteriorem Pomeraniam, in Silesia Ducatum Crosnensem, tum Clivensem, & Marcæ ac Ravenspergæ Comitatus. Pro parte quoque Pomeraniæ Suecis cessa, quæ post extinctam familiam Ducum Pomeraniæ ad ipsum erat devoluta, in pensationem accepit Præsulatus, Magdeburgensem, Halberstadiensem, Mindensem & Caminensem, ditiones amplas juxta & fertiles: etsi his carere maluisset, si totam Pomeraniam retinere datum fuisset. Ex eadem familia sunt & alii Marchiones in Franconia, qui in Culmbacenses & Onolzbacenses dispescuntur.

§. VIII. Succedunt aliæ adhuc Familiæ superstites. Quarum cum nonnullas inter se super præcedentia contendere norim, ita recensionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quid litigiis istis præjudicium creetur. Duces Brun-

suicenses

ſuicenſis & Luneburgenſes validiſſimam in Saxonia Inferiore ditionem poſſident. In duos ſunt diviſi ramos: Guelferbytanum & Cellenſem; quorum hic ditionem in præſens bipartito poſſidebat, uno fratrum Cellis, altero Hanoveræ reſidente, cui & Osnabrugenſis Præſulatus, quoad vivebat, & poſt Electoralis Dignitas, obtinebatur. Meclenburgenſibus Ducibus ſat amplus à Mari Baltico ad Albim uſque tractus poſſidetur. In duas olim lineas diſceſſerunt, Suerinenſem atque Guſtrovienſem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida ditione gaudet. Ejus agnatus, in extrema Germaniæ ora, Comitatum Mumpelgardenſem obtinet. Landgraviis quoque Haſſiæ latum territorium ſubjicitur. In duas lineas primarias dividuntur, Caſſelanam atque Darmſtadienſem. Marchiones Badenſes longum tractum ad dextram Rheni ripam poſſident; qui itidem in duas lineas ſeparantur, Durlacenſem & Badenſem, ſeu quæ Badenis præcipuam Sedem habet. Duces Holſatiæ partem Cherſoneſi Cimbricæ tenent, commodo admodum, ob mare utrinque alluens, ſitu. Quantum Holſatiæ ad Imperium Germanicum pertinet, à Rege Daniæ & Duce Gottorpienſi gubernatur, cujus poſterioris Domus etiam Epiſcopatu Lubecenſi fruitur. Nam Ducatus Scleſvicenſis ab Imperio non dependet. Sunt & aliæ Ducum Holſaticorum lineæ è poſtgenitis ortæ, quæ in amplum ſeſe numerum diffuderunt, & ultra modicæ ditionis rationem. Ad Ducem Saxo-Lauenburgicum olim haut ampla in Saxonia Inferiore regio ad Albim pertinebat, & par fere ad Principes Anhaltinos in Superiore Saxonia ſpectat.

§. IX. Et iſti ſunt antiqui Principes. Nam Duces Sabaudiæ, & Lotharingiæ, utut feuda quædam ab Imperatore Germanico recognoſcant, eoque nomine in Comitiis ſeſſionem obtineant, rationes ſuas, ob ſitum ditionum, fere à Germania ſeparatas habent. Cæterum Ferdinandinandus II. cui, ut nonnulli crediderunt, in animo erat, redacta in ordinem Principum potentia, abſolutum ſibi imperium adſtruere, inter alia iſti fini hoc quoque adhibere inſtituit, ut in claſſem Principum nonnullos eve-

heret sibi potissimum obnoxios, solenni more homines novos evehendi, quando antiquæ nobilitati ruina struitur. Nam horum opera credebat sese adæquaturum aut superaturum suffragia antiquorum Principum, si forte Comitia universalia forent cogenda, à quibus alias iste vehementer abhorrebat. An, ut ostenderet, non esse, quare antiqui Principes tantopere fastigio suo superbirent: cum in proclivi ipsi foret, quantumvis numerum ad parem cum istis dignationem provehere. Et periclitabatur sine dubio antiquarum familiarum eminentia, si Cæsari tam facile foret novum Territorium creare, quam titulos largiri. Ex his qui in Comitiis sessionem, utut fastidiose, & non nisi hac conditione, obtinuerunt, ut bona immediata Principis fastigio digna, si nondum habeant, deinceps sibi comparent, quantum mihi constat, sunt Principes ab Hohenzollern, Eggenberg, Nassau Hadamar, Sigen, & Dillenburg, Lobcowiz, Salm, Dietrichstein, Aversperg, Piccolomini, Schwartzenberg, Portia, Ost-Frisland, Fürstenberg, Waldec, Oetingen. Verum quia Ferdinandi consilia successus destituit, nec istorum opes cum antiquorum Principum potentia ullo modo comparandæ, parum quoque momenti contra eosdem fecisse hactenus depræhensi sunt. Præsertim cum facillima ad opes iisdem circumponendas via sit interclusa, quod Imperatori non licet feuda Imperii vacantia, quæ alicujus sint momenti, in quemcunque placuerit, conferre.

§. X. Alteram classem Principum per Germaniam constituunt Episcopi & Abbates. Hos etsi è simplici sæpe nobilitate, aut Baronum Comitumve dignatione electio Canonicorum ad illud fastigium provehat; in Comitiis tamen aliisque actibus priori fere præ secularibus loco potiuntur. Scilicet postquam recentiorum fortuna Sacerdotum immane quantum à tenuibus antiquissimorum rebus discessit, absurdum fuerit illos amplius adstringere velle obsoletis legibus, super modestia ejus Ordinis à Salvatore promulgatis. Et fortasse istæ leges ad primæva illa tempora duntaxat debebant valere. Nam id revera ridiculum erat, homines piscatores, aut textores ambi-

bi-

bitiose priorem locum affectare, quibus in diem victus labore manuum aut collatis stipibus quærebatur. Etsi autem per totum orbem Christianum, qua Catholici ritus vigent, magna sit Sacerdotum autoritas, & fortuna lautissima; nusquam tamen, quam in Germania, tantæ sunt ipsorum opes, tanta potentia. Ac multos eorum à Principibus secularibus haut differre videas ditionum amplitudine, aut adparatus domestici splendore. Par quoque in subjectos jurisdictio, ac potestas. Nonnullis quin etiam acrior galearum, quam tiaræ amor, & non paulo efficacior vis in accendendo Marte, turbisque patriam suam & vicinos involvendis, quam in propaganda pietate. Frequentiores tamen hodie quam olim sunt, quos non pudet sacris ordinibus initari, & semel aut bis per annum specimen edere, quam solerter calleant exprimere augustissimi sacrificii gestus. Cæterum cum quondam ipsorum opes secularium Principum ditiones superarent, aut saltem æquarent, non exiguum eædem detrimentum passæ sunt occasione reformatæ per magnam Germaniæ partem Religionis, abreptis bonis sacris, quorum possessio conventione Passaviensi, & pace Augustana, ac post per pacem Westphalicam confirmata. Nam per Circulum utrumque Saxonicum paucissima Sacerdotibus remansere. Principibus superioris Germaniæ, si Ducem Würtenbergicum excipias, parcior præda. Causam adsignaveris, quod Saxonibus minor è Carolo V. Cæsare metus, quam istis, quos vicinia suarum ditionum, aut præsentia premebat. Quin & dispersæ magis isto tractu Sacerdotum ditiones, & validiorum intercursu Principum debilitatæ. Per superiorem Germaniam, & Westphaliam contiguas magis, & ad auxilia invicem ferenda magis accommodas posuere Sedes, & inprimis totum Rhenum, qua parte lætissima est Germania, obsederant, nisi tam decoram seriem Electoris Palatini terræ interrumperent.

§. XI. Principatus igitur Ecclesiastici, qui in Protestantium manus non pervenerunt, hi fere sunt. Tres Archi-Episcopatus, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis,

ensis, quibus dignitas Electoralis annexa. Archi-Episcopatus præterea Salisburgensis, & Vesontinus in Burgundia. Simplices Episcopatus sunt Bambergensis, Wurzburgensis, Wormatiensis, Spirensis, Aichstetensis, Argentoratensis, Constantiensis, Augustanus, Hildesiensis, Paterbornensis, Freisingensis, Ratisbonensis, Passaviensis, Brixiensis, Basileensis, Leodiensis, Osnabrugensis, Monasteriensis, Curiensis. Inter Episcopos primum locum obtinet Magister Ordinis Teutonici Equitum. Aliquando tamen duo pluresve Episcopatus uni conferuntur, vel quia unius reditus parum sufficere videntur ad sustinendum splendorem aulæ Principalis, vel ut æmulis suis magis essent formidabiles. Episcopatus Lubecensis, præterquam quod religionem Protestantium induit, paulo minus quam in patrimonio Ducum Holsatiæ censeri potest. Inter Abbates, qui Principum dignitate fulgent, sunt Fuldensis, Kemptensis, Elwangensis, Murbacensis, Luderinus, Magister Ordinis Equitum S. Joannis, Abbas Berchtesgadensis, Weissenburgicus, Prumiensis, Stabulensis, Corvejanus. Reliqui Prælati, qui Principes non sunt, in duas classes dividuntur, Suevicam, & Rhenanam, quarum singulis unum in Comitiis suffragium fertur. Isti dignitate Comitibus pares habentur.

§. XII. Comitum quoque & Baronum per Germaniam longe splendidior conditio, quam in aliis regnis. Nam iisdem fere juribus, quibus Principes, fruuntur, & antiqui Comitatus sat ampla plerique territoria complectuntur; cum alibi sæpe modici dominum prædii titulo Comitis superbum videas incedere. Etsi quibusdam familiis Comitum, non minus atque Principum, haut parum nocuit ditionis inter plures fratres divisio, magnum illustribus domibus malum, & non nisi inter plebeios æquitatis aut pietatis nomine excusatum. Nonnullos etiam supina patrimonii cura, sumtuumque luxuria non parum afflixit. Hodie Comites isti in Comitiis quatuor ferunt suffragia; unum Wetteravici, alterum Suevici, tertium Franconici, quartum Westphalici. Qui mihi innotuere hi fere sunt. Comites de Nassau, Fürstenberg, Hohenlohe,

Hanau

Hanau, Sain & Witgenstein, Leiningen, Solms, Waldek, Isenburg, Stolberg, Wied, Mansfeld, Reussen, Oettingen, Montfort, Königseck, Fugger, Sulz, Kronberg, Sintzendorff, Wallenstein, Pappenheim, Castel, Lewenstein, Erbach, Limburg, Schwartzburg, Bentheim, Lippe, Rheni & Sylvarum, Rantzow, & plures fortasse, quorum splendori uti nostrum silentium non obstabit; ita illos, quos nominavi, in justum disponere ordinem meum non fuit. Sunt praeterea non pauci Comites & Barones tum in aliis Germaniae partibus, tum magno numero in ditionibus Caesaris haereditariis, antiquiores, aut recens in eum ordinem evecti, qui, cum aliis Statibus subsint, in Comitiis locum non inveniunt. Eos recensere nostrae non est operae.

§. XIII. Est praeterea non exiguus per Germaniam numerus liberarum civitatum, quae quod nulli Statuum, sed Imperatori & Imperio immediate subsunt, Imperiales vocantur. In Comitiis peculiare Collegium constituunt, ubi in duas classes (vulgo scamna vocant) separantur, Rhenanam, & Suevicam. Praecipuae inter istas sunt Noriberga. Augusta Vindelicorum, Colonia, Lubeca, Ulma, Francofurtum, Ratisbona, Aquisgranum, & quae postliminium expectat Argentoratum. Mediocres, Wormatia, Spira, Memminga, Eslinga, Halae-Suevorum, Heilbronna, Lindavia, Goslaria, Mülhusium, Northusium. Reliquae libertatem magis suam, quam opes possunt jactare. Harum urbium ante seculum unum atque alterum magna erat potentia, & ipsis Principibus formidabilis. Hodie plerarumque opes accisae; nec frustra aliqui augurantur fore, ut aliquando penitus sub jugum mittantur. Saltem Episcopi non obscure minantur illis, in quibus Cathedrales ipsorum Ecclesiae extant. Sed & antea fuerunt quaedam validissimae urbes, quae libertatem non ita liquido jure usurpare arguebantur, sed nunc in ditionem Principum sunt redactae, sic ut ex earum numero Hamburgum, totius Germaniae opulentissimam urbem, jus praetendunt Holsatiae Duces, velut in ipsorum territorio sitam. Sed quod jus Hamburgenses hactenus tum oppositis aliis

§. IV. Probe autem observandum, Austriacos in sua familia dignitatem Cæsaream tamdiu continuasse, non solum quod vix ulla sit, præter ipsam, in Germania domus, quæ ejus fastigii splendorem propriis reditibus tolerare queat: sed etiam quod opes suas ita disposuerint, ut nullo negotio peculiarem Rempublicam constituere possint, si contingat, alium ad Cæsareum munus vocari. De talibus enim privilegiis ipsis est prospectum, ut, ubi alterius Imperatoris autoritatem agnoscere displiceat, statim dicere possint: sibi cum Germanico Imperio nihil negotii esse; suas ditiones separatam efficere civitatem; aut, se non nisi precario, & quantum ipsis arrideat, majestatem Imperatoris agnoscere. Id quod non solum corpus Imperii insigniter esset mutilaturum, avulsa tam insigni parte: sed etiam ad similia molienda invitaturum, qui propriis sese opibus subsistere posse confiderent. Imo, exemplo semel introducto, etiam tenuiores dispari esse conditione fastidient. Sic ut demum ad Italiæ faciem redigenda esset Germania; quæ tamen, an eodem sese modo sit conservatura, mihi valde dubium videtur. Isthæc autem non temere fingi facile agnoscet, qui noverit, Regno Bohemiæ cum reliqua Germania nihil fere negotii esse; aut qui pleraque privilegia Domus Austriacæ paulo attentius consideraverit. Pauca capita è privilegio Caroli V. excerpsisse sufficiet: in cujus exordio non dissimulat communem hominibus affectum, ut suis familiis quam optime cupiant. Jubet Austriam esse feudum perpetuum, quod nulli Imperatorum ab ea familia tollere liceat. Jubet, Austriæ Ducem esse Consiliarium Imperii, ita ut ipso inscio nihil decerni queat. Et tamen ipsum ejusque ditiones ab omnibus Imperii oneribus immunes declarat, utut Imperium isti tutelam præstare debeat. Igitur in favorabilibus membrum Imperii esse videtur, in odiosis non item. Dux Austriæ non tenetur investituram petere extra suas ditiones, sed illa ipsi intra easdem offerri debet. Scilicet quia ob nudam recognitionem feudalem obnoxium se Imperatori agnoscere non vult, quasi ultro rogandus sit, ut Imperii vasallus audire non dedignetur, & insignia,

ıſignia, quibus, dum inveſtituræ ritus peragitur, utitur, ıtis arguunt, agendum cum ipſo magis tanquam cum æquali, quam cum ſubjecto. Quæ geſſerit in ſua ditione nperatori corrigere non licet. Imperio in Auſtria feuum obtinere non conceditur. Subditi ipſius ad extranea ıdicia non trahuntur; à ſententiis ejusdem provocatio on datur. Licet ipſi, citra periculum, receptare banno oratum, ut tamen actori requirenti juſtitiam adminiſtrai curet. Sed ab Auſtriaco proſcriptus, ab alio, aut abi, quam in Auſtria, non abſolvitur. Tributa nova in diionibus ſuis pro arbitrio indicit. In ditionibus itidem ſuis Comites, Barones, Nobiles creat; id quod in Germania aas ſummi Imperii eſſe creditur. Denique ne obſcurum it, ipſum nihil juris Imperio in ſuas ditiones concedere, leficientibus maſculis ad fœminas devolvi easdem cauum eſt; aut, ſi ne fœminæ quidem ſuperſint, licebit easem ultimo poſſeſſori transferre aut alienare, quocunque lacuerit. Plura addere nihil attinet. Nam iſta etiam nodice ſapientibus ſufficere poſſunt, quibus ſatis conſtat, uam facile eludantur ſpecioſa juris vocabula, hominious Scholaſticis tanto cum fervore jactata, ubi quis alioum vires tuto deſpicit. Quæ tamen haudquidquam ad nvidiam iſti Domui faciendam moventur; cum in laude atiqne habendum ſit, fortunæ ſeſe ultro præbentis favoe ad opes ſuas ſtabiliendas dextre uti calluiſſe. Equidem non deſunt, quibus hæc interpretatio ideo diſplicet, quod privilegia iſta in Auſtriacos à Friderico I. Imperaore jam collata fuerint, diu antequam Habsburgici Cæſarea dignatione potirentur; adeoque antequam per rerum naturam cogitatio ſuſcipi poſſet de hac dignitate per hæcce privilegia penes iſtos ſtabilienda. Quibus addunt aliqui, iſta oneroſo admodum titulo parta, ac ingenti Germaniæ bono ceſſiſſe: quia ſcilicet Henricus Marchio Auſtriæ jure ſuo in Bavariam deſtiterit, cui antea controverſia cum Henrico Leone Saxone agitabatur, cum perturbatione totius Germaniæ. Nam cum privilegium Friderici I. Henrico Marchioni, poſt Duci Auſtriæ ob peculiarem cauſam conceſſum ſit, non potuit iſtud ejusdem

Personam & familiam egredi. Nequaquam autem illud collatum fuit in ipsam Provinciam Austriam, ita, ut quicunque deinceps eadem potiretur, ex alio jure, quam quod ab Henrico isto derivatum fuit, eodem utique gauderet. Nam Henricus Marchio jure in Bavariam cesserat, non Ordines Provinciales Austriæ. Multo minus in Familiam Habsburgicam cadunt rationes illæ, quas Fridericus I. adducit, quæ nullum unquam jus in Bavariam habuit, nec ejus cessione tranquillitatem Germaniæ restituit, tanto privilegio pensandam. Unde & eadem, cum post extinctam priorem Austriacam familiam istis Provinciis potiretur, prioris hujus familiæ privilegia, ob peculiarem causam concessa, vindicare sibi non potuit, nisi postquam à suis Cæsaribus in ipsam collata sunt; quibus minus invidiosum judicatum, id suis tribuere, quod priores ejus provinciæ possessores obtinuerant; præsertim cum nemo reperiretur, qui isti concessioni contradiceret. Ac nihil obstat, non eandem intentionem fuisse ejus, qui privilegium ab initio dedit aut accepit, qualis est ejus, qui postea ad usum prioribus non cogitatum id adplicare callet. Ac sane si Fridericus I. ejusmodi interpretationem & effectum istius privilegii prævidere potuisset, graviter, eo concesso, in munus Imperatorium peccasset, quippe proximo gradu ad destruendum Imperium structo. Nam si omnes principes tali privilegio gauderent, dudum in scopas dissolutas abiisset Germania. Sicuti & à nullo alio Imperatore ulli Ordinum, quantum mihi constat, datum fuit; quod nec in ullum cadere potest, nisi qui Imperatorium fastigium suæ familiæ velut desponsare instituit. Laxius adhuc cum Germania cohærent Provinciæ Belgicæ, quas Carolus V. Cæsar Imperio sub Circuli Burgundici vocabulo innectere instituit, pollicitus ad publica onera tantundem illas collaturas, quantum duo Electores. Cujus instituti ea præcipua ratio videtur, ut Germani eo nomine obstrictos sese crederent ad mittenda auxilia, si quando istæ Provinciæ à Gallis impeterentur; utque adeo Germania omnibus Bellis, queis Austriaca Domus cum Gallia fere continuis colliditur, immisceretur. For-

te

& hoc modo animos addere voluerat Ordinibus, ut ienter ad bellum Turcium conferre pecunias vellent quod tunc pleraque ista tributa; erogabantur, si & e Cæsar ditiones suas in partem oneris vocaret. An illud tunc spectavit, ut Philippo filio ad Imperium adranti objici non posset, ipsum in Germania nil ditiom habere, postquam Austriacum in Germania patrionium Ferdinando cesserat? Sed quæcunque ratio sub:rit, ea conjunctio fere effectu carere visa fuit, nisi quod rgundiæ nomine in Comitiis suffragium fertur. Nam ita ample Belgarum libertati cavendum fuit, ut tota ilconcorporatio ad solam fere causam tributorum, quæ communi titulo Germaniæ essent necessaria, adstrinretur; quæ & ipsa tamen Belgæ conferre abnuerunt: viciſſim Germaniæ Ordines nunquam se obligatos crelerunt, ad partem bellorum Belgicorum capessendam, ut ad se nihil spectantium. Hodie mascula ejus dois stirps, quæ ad duos tantum redacta erat, per Leoldum Cæsarem velut revirescere in Josepho & Carolo pit, cum Carolus Hispaniarum Rex, optata prole beanon potuerit.

§. V. Familia Comitum Palatinorum Rheni & Dum Bavariæ circa antiquitatem nulli concesserit. Amplisıum quoque tractum, ab Alpibus ad Mosellam usque, i aliorum ditionibus hinc inde interstinctum, duosque uper Ducatus in confinibus Belgii ditione amplectitur. duas lineas dividitur, Rudolfinam & Wilhelminam. æc jam olim Ducatum Bavariæ obtinuit, divitiarum onione semper celebris. Tricennali bello accessit diıitas Electoralis, & ereptus cognato Superior Palatinas. Sed & per integrum fere seculum Bavari obtinue: Coloniensem Electoratum, adjunctis quoque aliis Prælatibus. Linea Rudolfina in complures sese ramos scinit, cujus caput qui, post priorem extinctam lineam, nunc t, præter Palatinatum Inferiorem, fertilissimam, & aœnitate nulli Germaniæ parti cedentem regionem, Duıtus Juliaci & Montium obtinet, modica cum ditione

ne Neoburgica ad Danubium. Ad Carolum XI. Sueciæ Regem Bipontinus Ducatus devolutus est, quem tamen Galli cavillatione feudorum Metensium usurpare instituerunt. Sunt præterea Palatini Lautrecenses seu Veldentini, Sulzbacenses, & Birkenfeldenses, ex parte etiam prægravem Gallorum viciniam experti.

§. VI. Duces Saxoniæ meditullium fere Germaniæ obtinent; ad quos jam pertinet Misnia, Thuringia, & modica ad Albim regio Superioris Saxoniæ nomine: Superior quoque & Inferior Lusatia; nec non in Franconia Ducatus Coburgicus, & Comitatus Hennebergicus: Regio alibi ubere agro, alibi metallis fæcundissima. Ista familia in duas lineas dividitur, Albertinam & Ernestinam. Illa per Johannis Georgii I. filios in quatuor sese ramos divisit: alteram Wilhelmus Vinariensis, & Ernestus Gothanus, illa per quatuor, hic per septem filios, diffudere, nepotibus subinde in ampliorem numerum germinantibus.

§. VII. Subeunt inde Marchiones Brandenburgici. Caput familiæ, Elector, latissimarum ditionum Dominus est, qui præter Borussiam, extra Imperium Germanicum collocatam, & quam transactione cum Polonis supremi Principis dignatione obtinet, subjectam habet Marchiam quadruplicem; Ulteriorem Pomeraniam, in Silesia Ducatum Crosnensem, tum Clivensem, & Marcæ ac Ravenspergæ Comitatus. Pro parte quoque Pomeraniæ Suecis cessa, quæ post extinctam familiam Ducum Pomeraniæ ad ipsum erat devoluta, in pensationem accepit Præsulatus, Magdeburgensem, Halberstadiensem, Mindensem & Caminensem, ditiones amplas juxta & fertiles: etsi his carere maluisset, si totam Pomeraniam retinere datum fuisset. Ex eadem familia sunt & alii Marchiones in Franconia, qui in Culmbacenses & Onolzbacenses dispescuntur.

§. VIII. Succedunt aliæ adhuc Familiæ superstites. Quarum cum nonnullas inter se super præcedentia contendere norim, ita recensionis hujus ordinem velim accipi, ut ne quid litigiis istis præjudicium creetur. Duces Brunsuicenses

uicensis & Luneburgenses validissimam in Saxonia Inferiore ditionem possident. In duos sunt divisi ramos: Guelferbytanum & Cellensem; quorum hic ditionem n præsens bipartito possidebat, uno fratrum Cellis, altero Hanoveræ residente, cui & Osnabrugensis Præsulaus, quoad vivebat, & post Electoralis Dignitas, obtinebatur. Meclenburgensibus Ducibus sat amplus à Mari Balico ad Albim usque tractus possidetur. In duas olim lineas discesserunt, Suerinensem atque Gustroviensem. Dux Würtenbergicus in Suevia ampla nec invalida ditione gaudet. Ejus agnatus, in extrema Germaniæ ora, Comitatum Mumpelgardensem obtinet. Landgraviis quoque Hassiæ latum territorium subjicitur. In duas lineas primarias dividuntur, Casselanam atque Darmstadinsem. Marchiones Badenses longum tractum ad dextram Rheni ripam possident; qui itidem in duas lineas separantur, Durlacensem & Badensem, seu quæ Badenis præcipuam Sedem habet. Duces Holsatiæ partem Cheronesi Cimbricæ tenent, commodo admodum, ob mare utrinque alluens, situ. Quantum Holsatiæ ad Imperium Germanicum pertinet, à Rege Daniæ & Duce Gottorpinsi gubernatur, cujus posterioris Domus etiam Episcopatu Lubecensi fruitur. Nam Ducatus Sclesvicensis ab Imperio non dependet. Sunt & aliæ Ducum Holsaticoum lineæ è postgenitis ortæ, quæ in amplum sese numeum diffuderunt, & ultra modicæ ditionis rationem. Ad Ducem Saxo-Lauenburgicum olim haut ampla in Saxonia Inferiore regio ad Albim pertinebat, & par fere ad Principes Anhaltinos in Superiore Saxonia spectat.

§. IX. Et isti sunt antiqui Principes. Nam Duces Sabaudiæ, & Lotharingiæ, utut feuda quædam ab Imperatore Germanico recognoscant, eoque nomine in Comitiis essionem obtineant, rationes suas, ob situm ditionum, ere à Germania separatas habent. Cæterum Ferdinandinandus II. cui, ut nonnulli crediderunt, in animo erat, redacta in ordinem Principum potentia, absolutum ibi imperium adstruere, inter alia isti fini hoc quoque adhibere instituit, ut in classem Principum nonnullos eve-

D heret

heret sibi potissimum obnoxios, solenni more homines novos evehendi, quando antiquæ nobilitati ruina struitur. Nam horum opera credebat sese adæquaturum aut superaturum suffragia antiquorum Principum, si forte Comitia universalia forent cogenda, à quibus alias iste vehementer abhorrebat. An, ut ostenderet, non esse, quare antiqui Principes tantopere fastigio suo superbirent: cum in proclivi ipsi foret, quantumvis numerum ad parem cum istis dignationem provehere. Et periclitabatur sine dubio antiquarum familiarum eminentia, si Cæsari tam facile foret novum Territorium creare, quam titulos largiri. Ex his qui in Comitiis sessionem, utut fastidiose, & non nisi hac conditione, obtinuerunt, ut bona immediata Principis fastigio digna, si nondum habeant, deinceps sibi comparent, quantum mihi constat, sunt Principes ab Hohenzollern, Eggenberg, Nassau Hadamar, Sigen, & Dillenburg, Lobcowiz, Salm, Dietrichstein, Aversperg, Piccolomini, Schvvartzenberg, Portia, Ost-Frisland, Fürstenberg, Waldec, Oetingen. Verum quia Ferdinandi consilia successus destituit, nec istorum opes cum antiquorum Principum potentia ullo modo comparandæ, parum quoque momenti contra eosdem fecisse hactenus depræhensi sunt. Præsertim cum facillima ad opes iisdem circumponendas via sit interclusa, quod Imperatori non licet feuda Imperii vacantia, quæ alicujus sint momenti, in quemcunque placuerit, conferre.

§. X. Alteram classem Principum per Germaniam constituunt Episcopi & Abbates. Hos etsi è simplici sæpe nobilitate, aut Baronum Comitumve dignatione electio Canonicorum ad illud fastigium provehat; in Comitiis tamen aliisque actibus priori fere præ secularibus loco potiuntur. Scilicet postquam recentiorum fortuna Sacerdotum immane quantum à tenuibus antiquissimorum rebus discessit, absurdum fuerit illos amplius adstringere velle obsoletis legibus, super modestia ejus Ordinis à Salvatore promulgatis. Et fortasse istæ leges ad primæva illa tempora duntaxat debebant valere. Nam id revera ridiculum erat, homines piscatores, aut textores ambi-

bi-

bitiose priorem locum affectare, quibus in diem victus labore manuum aut collatis stipibus quærebatur. Etsi autem per totum orbem Christianum, qua Catholici ritus vigent, magna sit Sacerdotum autoritas, & fortuna lautissima; nusquam tamen, quam in Germania, tantæ sunt ipsorum opes, tanta potentia. Ac multos eorum à Principibus secularibus haut differre videas ditionum amplitudine, aut adparatus domestici splendore. Par quoque in subjectos jurisdictio, ac potestas. Nonnullis quin etiam acrior galearum, quam tiaræ amor, & non paulo efficacior vis in accendendo Marte, turbisque patriam suam & vicinos involvendis, quam in propaganda pietate. Frequentiores tamen hodie quam olim sunt, quos non pudet sacris ordinibus initari, & semel aut bis per annum specimen edere, quam solerter calleant exprimere augustissimi sacrificii gestus. Cæterum cum quondam ipsorum opes secularium Principum ditiones superarent, aut saltem æquarent, non exiguum eædem detrimentum passæ sunt occasione reformatæ per magnam Germaniæ partem Religionis, abreptis bonis sacris, quorum possessio conventione Passaviensi, & pace Augustana, ac post per pacem Westphalicam confirmata. Nam per Circulum utrumque Saxonicum paucissima Sacerdotibus remansere. Principibus superioris Germaniæ, si Ducem Würtenbergicum excipias, parcior præda. Causam adsignaveris, quod Saxonibus minor è Carolo V. Cæsare metus, quam istis, quos vicinia suarum ditionum, aut præsentia premebat. Quin & dispersæ magis isto tractu Sacerdotum ditiones, & validiorum intercursu Principum debilitatæ. Per superiorem Germaniam, & Westphaliam contiguas magis, & ad auxilia invicem ferenda magis accommodas posuere Sedes, & inprimis totum Rhenum, qua parte lætissima est Germania, obsederant, nisi tam decoram seriem Electoris Palatini terræ interrumperent.

§. XI. Principatus igitur Ecclesiastici, qui in Protestantium manus non pervenerunt, hi fere sunt. Tres Archi-Episcopatus, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis,

ensis, quibus dignitas Electoralis annexa. Archi-Episcopatus praeterea Salisburgensis, & Vesontinus in Burgundia. Simplices Episcopatus sunt Bambergensis, Wurzburgensis, Wormatiensis, Spirensis, Aichstetensis, Argentoratensis, Constantiensis, Augustanus, Hildesiensis, Paterbornensis, Freisingensis, Ratisbonensis, Passaviensis, Brixiensis, Basileensis, Leodiensis, Osnabrugensis, Monasteriensis, Curiensis. Inter Episcopos primum locum obtinet Magister Ordinis Teutonici Equitum. Aliquando tamen duo pluresve Episcopatus uni conferuntur, vel quia unius reditus parum sufficere videntur ad sustinendum splendorem aulæ Principalis, vel ut æmulis suis magis essent formidabiles. Episcopatus Lubecensis, prætterquam quod religionem Protestantium induit, paulo minus quam in patrimonio Ducum Holsatiæ censeri potest. Inter Abbates, qui Principum dignitate fulgent, sunt Fuldensis, Kemptensis, Elwangensis, Murbacensis, Luderinus, Magister Ordinis Equitum S. Joannis, Abbas Berchtesgadensis, Weissenburgicus, Prumiensis, Stabulensis, Corvejanus. Reliqui Prælati, qui Principes non sunt, in duas classes dividuntur, Suevicam, & Rhenanam, quarum singulis unum in Comitiis suffragium fertur. Isti dignitate Comitibus pares habentur.

§. XII. Comitum quoque & Baronum per Germaniam longe splendidior conditio, quam in aliis regnis. Nam iisdem fere juribus, quibus Principes, fruuntur, & antiqui Comitatus sat ampla plerique territoria complectuntur; cum alibi sæpe modici dominum prædii titulo Comitis superbum videas incedere. Etsi quibusdam familiis Comitum, non minus atque Principum, haut parum nocuit ditionis inter plures fratres divisio, magnum illustribus domibus malum, & non nisi inter plebeios æquitatis aut pietatis nomine excusatum. Nonnullos etiam supina patrimonii cura, sumtuumque luxuria non parum afflixit. Hodie Comites isti in Comitiis quatuor ferunt suffragia; unum Wetteravici, alterum Suevici, tertium Franconici, quartum Westphalici. Qui mihi innotuere hi fere sunt. Comites de Nassau, Fürstenberg, Hohenlohe,

Hanau

Hanau, Sain & Witgenstein, Leiningen, Solms, Waldek, Isenburg, Stolberg, Wied, Mansfeld, Reussen, Oettingen, Montfort, Königseck, Fugger, Sulz, Kronberg, Sintzendorff, Wallenstein, Pappenheim, Castel, Lewenstein, Erbach, Limburg, Schwartzburg, Bentheim, Lippe, Rheni & Sylvarum, Rantzow, & plures fortasse, quorum splendori uti nostrum silentium non obstabit; ita illos, quos nominavi, in justum disponere ordinem meum non fuit. Sunt praeterea non pauci Comites & Barones tum in aliis Germaniæ partibus, tum magno numero in ditionibus Cæsaris hæreditariis, antiquiores, aut recens in eum ordinem evecti, qui, cum aliis Statibus sublint, in Comitiis locum non inveniunt. Eos recensere nostræ non est operæ.

§. XIII. Est præterea non exiguus per Germaniam numerus liberarum civitatum, quæ quod nulli Statuum, sed Imperatori & Imperio immediate subsunt, Imperiales vocantur. In Comitiis peculiare Collegium constituunt, ubi in duas classes (vulgo scamna vocant) separantur, Rhenanam, & Suevicam. Præcipuæ inter istas sunt Noriberga. Augusta Vindelicorum, Colonia, Lubeca, Ulma, Francofurtum, Ratisbona, Aquisgranum, & quæ postliminium expectat Argentoratum. Mediocres, Wormatia, Spira, Memminga, Eslinga, Halæ-Suevorum, Heilbronna, Lindavia, Goslaria, Mülhusium, Northusium. Reliquæ libertatem magis suam, quam opes possunt jactare. Harum urbium ante seculum unum atque alterum magna erat potentia, & ipsis Principibus formidabilis. Hodie plerarumque opes accisæ; nec frustra aliqui augurantur fore, ut aliquando penitus sub jugum mittantur. Saltem Episcopi non obscure minantur illis, in quibus Cathedrales ipsorum Ecclesiæ extant. Sed & antea fuerunt quædam validissimæ urbes, quæ libertatem non ita liquido jure usurpare arguebantur, sed nunc in ditionem Principum sunt redactæ, sic ut ex earum numero Hamburgum, totius Germaniæ opulentissimam urbem, jus prætendunt Holsatiæ Duces, velut in ipsorum territorio sitam. Sed quod jus Hamburgenses hactenus tum oppositis aliis

externum bellum ingruat, ipsos utrique parti in prædam cedere. Enimvero neque Nobiles propter incertum periculum certam libertatem projicient: nec temere reliqui sunt passuri, tantam accessionem paucis Principibus accrescere; ni magna aliqua rerum conversio occasionem pandat, aut lento temporum lapsu, & per subtiles artes, attritæ Nobilium opes corruant.

§. XV. Paucis hic quoque monendum, vastum isthoc Imperium dividi in decem regiones, seu circulos, uti vocant, ex instituto Maximilian. I. anno 1500. quo sex initio sunt designati, quibus anno 1512. quatuor sunt additi. Quorum nomina sunt ista: Austriacus, quatuor Electorum ad Rhenum, Rhenanus Superior, Suevicus, Bavaricus, Franconicus, Saxonicus Superior, Saxonicus Inferior, Westphalicus, & Burgundicus. Regnum Bohemiæ cum adjuncta Silesia & Moravia ad nullum circulum pertinet, neque peculiarem constituit; liquido argumento, fœdere id magis Germaniæ innecti, quam in eandem cum ipsa civitatem coaluisse. Quæ cujusque circuli membra sint, passim in vulgaribus libellis expositum in venias. Spectat ea divisio potissimum ad commodierem conservationem pacis publicæ & exsecutionem justitiæ contra contumaces. Cui fini etiam singuli sibi possunt eligere Ducem, penes quem summa sit militiæ, & conventus agitare, convocari solitos per primarium Circuli Principem, unum alterumve, in quibus cum de aliis ad defensionem, atque utilitatem circuli spectant, tum etiam de re monetaria tractatur. Quanquam an non & eadem divisio ad distractionem Germaniæ faciat, dum, quæ unum Circulum affligunt, mala, reliquos segnius afficiunt, non immerito dubites.

CAP. III.

CAPUT III.

De Origine Statuum Imperii, & quibus gradibus ad istam potentiam adscenderint.

I. Principes Germaniæ seculares quibus titulis distinguantur.

II. Ducum atque Comitum quale apud veteres Germanos fuerit officium: & qua ratione deinceps mutaverit.

III. Conditio horum, & distinctio quomodo sub Carolo M. fuerit: & quibus gradibus potentia eorum creverit.

IV. Provincias suas feudi jure unde possideant, quaque nexus istius feudalis ratio.

V. Nonnullorum Principum vires quare imminutæ.

VI. Episcopos constituendi modus qualis primo fuerit, & quomodo postea mutatus sit.

VII. Opes suas quibus debeant, quibusque gradibus in statum præsentem devenerint.

IIX. Exemptio eorum à potestate Imperatoris an & quatenus facta sit.

IX. De liberarum Urbium in Germania Origine ac incrementis.

X. Earum regimen quo modo olim se habuerit, & quibus viis liberius redditum.

§. I.

AD accuratam Imperii Germanici notitiam comparandam cumprimis necessarium est inquirere, qua via illi, qui Status Imperii vocantur, ad tantas opes pervenerint. Citra hoc enim haut quidquam perspiciemus causam, quare ista Resp. tam irregularem formam induerit. Cum autem Status isti sint vel Principes seculares & Comites, vel Episcopi, vel Urbes: igitur de singularum harum classium origine pauca investigabimus. Principes Germaniæ seculares gerunt titulum vel Ducum, vel Comitum cum aliqua adjectione, qua audiunt Pfaltzgravii, Landgravii, Marggravii & Burggravii. Nam quantum memini, præter novitios illos Principes, soli

Anhaltini hodie nudo vocabulo Principum utuntur, nisi quod nonnulli aliis suis titulis eundem interjectum habent. Sic Austriaci vocant se Principes Sueviæ, Duces Pomeraniæ; & nunc Reges Sueciæ Principes Rugiæ, Marchiones Brandenburgici, Principes Halberstadii, Mindæ & Camini, Landgravii Hassiæ, Hirsfeldiæ.

§. II. Inter priscos ergo Germanos ante Imperium Francorum militare erat officium Ducum, arguente id satis etiam Teutonico vocabulo Herzog, qui utplurimum ex opinione virtutis legebantur, quando necessitas bellandi ingruebat. In pace qui civitates gubernabant, & per pagos vicosque jus dicebant, è nobilitate fere electi, Greven sive Graven vocabantur; Latine Præsidem rectius diceres, etsi pro eo vocabulum Comitis magis arrisit. Nam ex usu seculorum à Constantino Magno (priorum temporum significationem non attendimus,) Comites audiebant, qui ministeriis aulicis præerant, aut qui in Provinciis milites regebant, jurive dicundo operam dabant. Franci postea, cum Alemaniam & alia Germaniæ loca sibi subjecissent, ad morem Romanorum devictis Provinciis Duces imposuerunt, i. e. Præsides administrandis militiæ pacisque negotiis; quibus interdum Comites adjuncti dicundo juri. Quædam etiam Provinciæ Comitibus solis sine Ducibus regendæ tradebantur. Omnis tamen horum potestas non alia erat, quam magistratus proprie dicti. Successu tamen temporis factum, postquam isti Duces ad vitam constituerentur, & patribus plerumque filii surrogarentur, ut, nacti tam egregiam occasionem ptoprias opes stabiliendi, paulatim Regum suorum autoritatem leviorem habere, & provincias sibi concreditas velut in patrimonio suo cœperint numerare. Neque vero magis exitiabilis Monarchiis error accidere potest, quam si ejusmodi administrationes fiant hæreditariæ, ubi cumprimis eædem rem quoque militarem complectuntur. Sic, ut vix citra risum legi possint Scriptores, qui istud quasi laudabiliter & prudenter factum defendere conantur. Nam est quidem regia laus, bene meritos magnificis mactare præmiis. Verum si Do-

 minus

minus omnes servos suos libertate velit donare, ipse deinceps, puto, sibi calceos purgabit. Et magis quidem obstringitur bono aliquo pater, quod in filium se transmissurum novit: sed quo ardentius filium amat, eo magis dabit operam, ut in bonum illud alteri quam minimum juris sit. Sic majori cura solemus prosequi res nostras, quam alienas. Sed non ideo bonus paterfamilias statim fundum suum colono donat. Ut rebellionibus Præsidum obviam eatur, minus sumtuosa dantur remedia, quam ut Provinciarum administratio hæreditario jure ipsis concedenda sit. Illud vero valde absurdum, imperantis majestatem inde æstimare, quod multos in sua ditione habeat, qui ipsius imperium impune possint spernere. Cæterum uti tale quid nemo ultro introducit, cui indolem Regni servare cordi est: ita, quæ diximus, hautquidquam eo pertinent, ut, ubi istud semel in aliqua republica receptum fuerit, ideo aut hanc plane damnandam, aut in vim legis publicæ inolitum morem per violentiam convellandam judicemus.

§. III. Cæterum Carolus M., animadverso majorum errore, Ducatus laxa nimis spatia complexos sustulit, & Provincias ampliores in plures divisit partes, easque Comitibus regendas tradidit. Horum aliqui simplex Comitum nomen retinuerant: Aliqui dicti Pfalzgraven seu Pallentsgraven, Comites Palatini, Præfecti Palatii Regii, quique adeo in aula Regis jus dicerent: Aliqui Landgravii, quasi dicas, Comites Provinciæ integræ impositi: Aliqui Marggravii, præfecti limitaneis locis, ad repellendas hostium incursiones, simulque dicundo juri: Aliqui denique Burggravii, quasi dicas præfecti arci alicui regiæ. Et isthæc quidem munia ac dignitates Carolus hautquidquam in perpetuum aut jure hæreditario viris strenuis concedebat; sed ut revocandi & in alios conferendi libera potestas foret. Post Carolum tamen ad antiquum errorem reditum, &, præterquam quod in illis magistratibus filii fere patribus surrogati, etiam ex coalitione plurium Comitatuum, aut voluntate postero-

rum

rum Caroli aliquot Ducatus instituti, magna terrarum spatia amplexi. His præfecti, genio ambitionis humanæ ignavum ducebant, occasione proprias stabiliendi opes non solerter uti, dum Francorum Imperatorum autoritas magis magisque vilesceret, intestinis discordiis convulsa potentia. Cumprimis Dux Saxoniæ Otto, Henrici Aucupis pater, validissimam sub se habens nationem eo usque se confirmavit, ut ad Regium Imperium nil præter nomen ipsi deesse videretur. Inde cum Conradus I. in ordinem redigere ejusdem Filium, Henricum, frustra agitasset, tandem moriturus autor fuit Proceribus, ut in istum regiam dignitatem conferrent; consultius credens ultro dare, quod per vim ipse sibi sumere poterat, aut, ne iste à reliquo sese corpore Germaniæ separaret. Sunt tamen & Principes, qui opes suas liberalitati Imperatorum in acceptis referunt; cujus rei exempla inprimis in historia Ottonum occurrunt. Quæ tamen an ad leges Monarchiæ attemperata, jam inquirere non vacat. Incrementa porro potentiæ suæ Principes debent donationibus Imperatorum, emtionibus, hæreditatibus, non solum jure Sanguinis, sed etiam per pacta de mutua successione (Germani confraternitates hæreditarias vocant,) delatis. Quale pactum adhuc extat inter potentissimas Domus Saxonicam, Brandenburgicam & Hassiacam. E tali pacto etiam ad Saxones devolutus est Comitatus Hennebergicus, ad Brandenburgicum Pomerania. Quia tamen potestatem Imperatoris, quam in ditiones Principum, tanquam Dominus feudi, obtinet, ejusmodi conventionibus hactenus eludi in aprico est, ut consolidatio in infinitum extrahi queat: inde neque tales citra ratificationem Imperatoris valebunt, neque tranquillis reipublicæ temporibus in easdem Imperator aut reliqui ordine, facile consentient. Quædam denique à nonnullis inter turbida Reip. per vim occupata.

§. IV. Cæterum cum sine convulsione totius Germaniæ, & fortasse non sine exitio convellentium, semel parta utcunque Principum potentia destrui non posset, sati-

us visum Regibus, præsertim postquam alia conditione in regnum ipsos non essent adsciturí Principes, possessionem eorundem confirmare; ita, ut deinceps ditiones suas tanquam feuda ab Imperatore recognoscerent, & fidem eidem atque Imperio jurarent. Et exinde factum, ut, si quid ditionum deinceps ab Imperatoribus in eosdem conferretur, feudi fere nomine acciperetur. Non tamen multum potentiæ & fastigii ipsorum per vocabulum Vasallorum decessit. Equidem cui de meo in feudum aliquid concedo, eundem & in plenum, utut honoratiorem, subditum mihi adsciscere possum, & quas placeat leges ipsius possessioni præscribere. Sed qui bona jam antea parta, ab altero tanquam feuda deinceps vult recognoscere, ille nihil aliud agere est intelligendus, quam ut isti, quem Dominum feudi salutat, sese tanquam inæqualiter fœderatum adjungat, istiusque majestatum comiter colendam sese obliget, sub oneribus ei conventioni adjunctis. Atqui extincta stirpe Carolina in plenam libertatem evaserat Germania, & jam tum complures Proceres amplas sibi ditiones quæsiverant. Postquam igitur placebat regium nomen alicui è Proceribus deferre, ne in antiquam iterum faciem Germania, in modicas civitates divulsa rediret, hautquidquam credere licet, istos opes suas voluisse projicere, aut absoluto alterius dominio subjicere, seque adeo ad subditorum conditionem redigere; sed potius validum sibi earundem protectorem quærere, magnæque se reipublicæ innectere per vinculum, quo simplicis conditio civis haut produceretur. Introducto semel & confirmato Principum statu, in parem cum antiquis Principibus fortunam evehi conveniens erat, si quos deinceps ultro Imperatores eo titulo in locum extinctarum familiarum dignabantur. Nexum isthunc feudalem, quo Principes Imperatori adstringuntur, nil aliud fere efficere, quam conditionem inæqualiter fæderati, facile agnoscet, cui scientiæ civilis solidior intellectus. Nam id quidem cum persona subditi consistere non potest: in ditionis suæ cives vitæ ac necis

jus

jus habere, in eadem magistratus pro lubitu constituere, fœdera inire, omnis generis reditus non fisco regio inferre, sed sibi retinere; deniqoe nil præstare, nisi in quod ultro consenseris. Coërceri autem per reliquos socium in leges fœderis enormiter peccantem posse, compluribus antiquis & recentibus exemplis constat. Sed solum Imperatorem cognoscere super causis, quibus Princeps sua ditione ejici mereatur, uti fundamenta potentiæ Principum Germaniæ erat convulsurum; ita talia tentantibus Imperatoribus qui acriter contradixere, per ignavam reverentiam jura sua prodere turpe judicarunt.

§. V. Quod ergo etiam in istis regnis accidit, in quibus subjectorum potentia imperantibus est formidabilis, id multo manifestius ex eo tempore in Germania usu venit, ut, si quis Imperator propriis opibus, aut eximia virtutis opinione polleret, Principibus etiam uteretur obsequentibus; debiles aut ignavi fere precario regnarent. Et qui tam profunde radicatam potentiam convellere, & sub leges veræ Monarchiæ Germaniam revocare conati sunt Imperatores, interdum sibi ipsis exitium invenerunt: semper spe sua exciderunt, & præter molestias sibi aliisque conciliatas nihil sunt lucrati. Nec qui astu grassati sunt, multum profecere; cum altera ex parte semper fuerit repertum, quo machinationes illæ eluderentur: & si quid ablatum, alia id via pensatum. Sic quam infeliciter ciderint superiore seculo Caroli V., & hoc nostro Ferdinandi II. conatus, notissimum est. Nonnullorum tamen Principum vires insigniter imminuit ipsorum luxuria, socordia, & prodigalitas, & quod rei augendæ aut servandæ nullam omnino curam haberent. Nec paucæ familiæ ideo debilitatæ, quod ditiones suas in plures particulas inter agnatos divisesint. Aliquos etiam præter suam culpam bellorum civilium aut exterorum calamitates afflixit.

§. VI. De Episcopis nunc quoque aliquid addendum. Constat igitur, ab initio eos, qui Episcopi vocabantur, à re-

à reliquo Clero & populo fidelium fuisse electos & constitutos. Post, circa seculum quartum, cum etiam Principes Christo nomina dare inciperent, passim invaluit consuetudo, ut, qui Reipubl. summa cum autoritate præessent, non temere paterentur aliquem ad Episcopatum adspirare, nisi accedente suo consensu. Scilicet cum intelligerent, quantum ad tranquillitatem Reip. faceret, bonos & pacificos viros sacra tractare. Atque idem jus etiam exercuere Francorum Reges, ut ii in suo regno essent Episcopi, quos ipsi suo suffragio constituissent. Et eandem potestatem obtinuerunt Imperatores Germanici, usque ad Henricum IV. quem Gregorius VII. & Successores, ob eam causam miris modis exagitarunt. Donec tandem tot turbis fessus, ipsius filius Henricus V. anno 1122. in Comitiis Wormatiensibus renunciavit juri Episcopos constituendi & investiendi, id quod olim fiebat tradito annulo & baculo. Imperatori remansit potestas, electo Episcopo conferendi regalia & feuda Imperii, adhibitō ritu tradendi Sceptri. Quo ipso quantum detrimenti autoritas Imperatoris ceperit, nemo non perspicit. Nam, utut in seculares Principes parum fuisset potestatis; horum tamen vires æquare aut superare facile erat, obnoxiis Imperatori Sacerdotibus. Cæterum, etsi in conventione Henrici V. cum Pontifice, expressum foret, ut deinceps electio Episcoporum esset penes Clerum & Populum: tamen Canonici, sive Capitulares Ecclesiarum Cathedralium electionem sibi solis vindicare cœperunt, connivente sine dubio Pontifice, è cujus re videbatur, penes paucos potius, quam integras Ecclesias, electionem esse. Demum eo res devenit, ut à Capitulo Episcoporum confirmatio Roma peteretur; cum antea illa, ut & consecratio ad Metropolitanos spectaret. Per provisionem constitutorum à Pontifice Episcoporum proximis abhinc seculis rariora, quam olim exempla invenias. Nec crediderim, taliter submissum nunc à Capitulo agnitum iri, nisi per tumultus intestinos reluctari non liceat.

§. VII.

§. VII. Debent autem Episcopi Germaniæ opes suas amplissimas liberalitati potissimum primorum Imperatorum. Scilicet fervens eo tempore Principum animos insidebat pietas, &, quo quis plura in Sacerdotes profudisset, eo arctiore sibi nexu Numen obstringi credebat. Quæ tamen opinio jam apud multos exolevit; qui autumant, studium excolendæ pietatis apud Sacerdotes per nimiam opulentiam suffocari potius quam ali. Videtur quoque non paucis Sacerdotibus, sat frontis fuisse, ut apud probos istos homines parum trepide precarentur, quibus professionis suæ asperitatem molliri posse adparebat. Donata ergo Episcopis & Ecclesiis non solum prædia, decimæ aliique reditus, sed etiam integra Dominia, Comitatus & Ducatus, immo & regalia jura addita, sic ut demum secularibus exæquarentur. Etsi ad fastigium Principale plerique tempore Ottonum & deinceps evecti; nec jura regalia omnes simul & semel acceperunt, sed paulatim, & diversis temporibus. Unde factum, ut quidam ad aliqua parte istorum jurium destituantur; aliqui cum certa restrictione eadem possideant. Ad tantam dignitatem ut ascenderent, illud quoque non parum momenti attulit, quod nobilissimi homines ad munia sacra adspirarent; quodque barbaris illis seculis soli fere qualemcunque literarum cognitionem haberent, qui sacris sese addixissent. Inde mature Episcopi ad consilia in aulis adsciti, illisque officiis præfecti, quæ sine adminiculo literarum obiri nequeunt. Inde adhuc Cancellariorum dignitate primores Præsulum fulgent. Crediderim quoque, Episcoporum bona non parum aucta, quod multi Principes, Comites atque Nobiles bona sua, aut partem eorundem, ab Episcopis ultro, tanquam feuda, voluerint agnoscere, ut eo curatius ipsorum salus per Clericos Deo commendaretur. Eorum familiis extinctis bona Episcopatui accrescebant. Denique quantum per donationes & testamenta Procerum juxta ac Plebejorum in Clericos divitiarum sit collatum, quis ignorat? cum quantovis pretio redimendas judicarent

purgatorii

purgatorii ustulationes, quas sitis alioquin & æstus impatiens natio miris modis formidabat.

§. VIII. Poterat jam Sacerdotes suæ fortunæ non pœnitere, utut vel maxime ambitionem & avaritiam non penitus ejurassent. Enimvero prout id genus hominum imperii in alios avidissimum, cæterorum in se potestatem ægerrime suevit ferre: ita hoc unum ad perfectam felicitatem deesse videbatur, quod in Imperatoris manu foret tam luculenta beneficia distribuere, cui eam ob causam peculiariter obstricti cogebantur vivere. Ni ejus ordinis reverentia obstaret, improbissimos mortalium dicerem, qui munificentia Imperatorum uti eventus ostendit, valde inconsulta ad destruendum fastigium Imperatorium sunt abusi. Nec libertate dignum putaverim, qui manumissorum in patroni locum colere adspernatur. Ut igitur Laicorum Imperio sese penitus subduceret Sacerdotum natio, fulmina Pontificis, & turbæ per Præsules Germanos strenue excitatæ demum effecerunt. Neque prius negotium facessere Imperatoribus desierunt, antesignano ut plurimum Moguntino, quem reliquus grex fideliter sequebatur, donec á solo Pontifice ipsis pendere liceret. Quo ipso gravissimum contraxisse morbum Respublica Germanorum censenda est, quod magna pars eorum, qui cives ejusdem audiunt, superiorem agnoscant, qui extra horum Rempubl. est constitutus. Ni forte credere velimus, tam efflictim deperire eam nationem Pontifices, ut ejus salute nihil antiquius ducant; meliusque Romæ perspici, quid Germaniæ ex usu sit, quam in ipsa Germania.

§. IX. Superest, ut de liberis quoque civitatibus aliquid addamus. Ad seculum ergo à Christo nato quintum, Germania cis rhenana vicos duntaxat mœnibus carentes, aut dispersa habebat ædificia Imo ad seculum usque nonum, unius tantum aut alterius apud Venedos urbis mentio fit. Etsi mature urbes extiterint in partibus transrhenanis Romanorum ditioni quondam subjectis; uti & in tractu, Danubio atque Alpibus interjecto

cto, qui deinceps Germaniæ adcrevit. Nullæ autem antiquis istis urbes, partim propter inscitiam ædificandi, quam adhuc plurima Germaniæ loca præ se ferunt, partim propter ferociam gentis, quæ ista velut claustra aversabatur, & quod summam fere voluptatem venatione nobilissimi quique metirentur. Neque vero commoda urbium satis intelligebant, aut valde desiderabant, queis simplex agrestisque victus, vilis supellex, adparatus tenuis, superfluarum opum aut deliciarum nulla notitia aut cura. At vero postea per religionem Christianam mitigati animi cultiorem vitam patientius ferre didicerunt. Subiit paulatim habendi amor, & exquisitior luxuria aliunde invecta; quorum utrique ex urbibus multa accedunt alimenta. Principes quoque ad tantas opes provecti, ostentatione divitiarum, struendis sese urbibus dare, rurestresque aut extraneos, ut eo concederent, multis munitatibus invitare. Inprimis cum, post introductam religionem Christianam, multis in locis servitus exolesceret, aut laxior redderetur, & liberti, quibus nulli agri, in urbes agminatim convolarent, opificiis aut mercaturæ sese addicentes. Sed & propter irruptionem Hungarorum complures urbes in Saxonia ab Henrico Aucupe exstructæ, aut munitæ, qui nonum quemque ingenuorum ex agro in urbes jussit migrare. Incrementa porro urbibus addidere præcipue fœdera mutuæ defensionis gratia, aut commercia inita. Ex istis nobile inprimis est id, quod Anno 1255. contraxere urbes Rheno adsitæ, cui etiam Principes quidam adscribi voluerunt. Ob commercia potissimum maritima institutum fœdus Hanseaticum, cujus quondam tantæ fuere vires, ut ipsis Regibus Sueciæ, Angliæ & Daniæ forent formidabiles. Etsi superiore seculo ea societas tantum non penitus corruit, tum quod minores urbes, cum lucrum viderent in solas majores redundare, passim descilcerent; tum quod Hansicorum exemplo aliæ quoque gentes, Oceanum aut Mare Balticum accolentes, commercia cœperunt frequentare, Flandri præcipue & Batavi. Sic Monopolio istorum expirante vires quoque conciderunt.

§. X. Cæterum etsi ab initio urbes molliori conditione habitæ, quam vici, Regum tamen atque Imperatorum potestatem non minus quam hi agnoscebant, iique in istis jus dicebant per Comites, aut Missos Regios, quos vocabant. Post, enormi Imperatorum liberalitate multæ in Episcoporum concessere potestatem, multæ Ducum & Comitum factæ, reliquæ solis Imperatoribus immediatè subjectæ remanserunt. Circa seculum autem XII. nonnullæ earundem, prout quæque opulentiæ suæ confidebat, laxiorem libertatem usurpare cœperunt; quod turbis intestinis agitati Imperatores, aut recens ad id fastigium evecti, in ordinem eas redigere non possent, aut ultro earundem favorem & subsidium privilegiis & immunitatibus concessis ambirent, firmamento in refractorios Episcopos & Principes. Advocatos quoque & Præfectos Imperiales paulatim excutere proximum fuit. Sed & sequentes Imperatores, cum viderent Episcopos opibus suis contra ipsos abuti, datis privilegiis effecerunt, ut primariæ urbes istorum potestati subducerentur. Extincta quoque Ducum Sueviæ prosapia complures ejus Ducatus urbes, alias sat modicæ, libertatis usurpandæ occasionem impigre arripuerunt. Hanc tamen libertatem istæ urbes non simul obtinuerunt, sed singulæ, prout occasio aut favor Imperatorum arridebat. Inde est, quod non omnes æqualibus perfruantur juribus, quædam parte jurium regalium adhuc plane destituantur. Non paucæ denique, quod juris in ipsas competebat, Ducibus aut Episcopis, emtione, permutatione, aut alio titulo redemerunt; ab aliis per vim jugum excussum, cujus tituli iniquitatem post subsecuta transactio purgavit. Nam infirmitate aut inopia pecuniæ conflictati, complures inter ultima subsidia habebant, opulentis subjectorum libertatem venalem exponere; aut, cum cernerent eripi, non posse, quod isti sibi usurpaverant, modico accepto, adquiescere in lucro duxerunt.

Cap. IV.

CAPUT IV.
De Capite Imperii Germanici, Imperatore, ubi de Electione & Electoribus.

I. Imperium Romanum quomodo in Carolum collatum, & qui tum in antiquo Regno Francorum, tum in Regno Germaniæ, ad imperium perveniendi modus fuerit.
II. Origo Principum Electorum qualis sit diversimode scriptores tradunt.
III. Sententia super ista re Auctori probata.
IV. Electores Ecclesiastici quomodo constituantur: apud seculares qualis successionis species valeat.
V. Modus electionis ex Aurea Bulla describitur.
VI. Jus deponendi Imperatorem an Electoribus competat?
VII. Jura præcipua Electorum præ reliquis Principibus quænam sint?
IIX. De Vicariis Imperatoris tempore interregni.
IX. De Rege Romanorum.

§. I.

GErmania, utut ex tam multis componatur membris, quorum plura justarum & validarum instar civitatum se habent; à Caroli M. tamen temporibus uni capiti, (quod antiqui populari sermone simplicius Regem, sequentes ambitiosius Romanorum Imperatorem, aut Cæsarem nuncupavere) subjecta fuit, nisi qua Interregna intercurrerunt; & ob istud caput plerisque una & simplex Respublica fuit visa. Istud caput quomodo constituatur, deinceps despiciendum erit. Operæ pretium autem fuerit rem paulo altius repetere, ut simul adpareat, quantum vetus electio à recentiore discrepaverit, & quæ genuina sit Principum Electorum origo. Circa Carolum ergo M. ejusque posteros, distincte considerandum est Imperium Romanorum, & Regnum Francorum. Illud vocabulum

in Carolum collatum est acclamatione & consensu populi Romani & Pontificis, tanquam præcipui hujus membri, vel potius, qui imperium in eundem jam non obscure meditabatur; & quidem jure, uti adparet, hæreditario. Sic ut Successorum ipsius coronatio in Imperatores Romanorum non habuerit vim novæ & liberæ Electionis, sed solennis duntaxat inaugurationis. Sane enim Carolus filium Ludovicum, & hic Lotharium in consortium tituli Imperatorii adsumsisse legitur: nec tamen de requisito prius novo Pontificis & Romanorum consensu mentio extat. Antiquos autem Francorum Reges consensu quidem & acclamatione Procerum & totius populi constitutos legimus; sed ita, ut nisi gravissimas ob rationes, à prosapia defuncti Regis haut quidquam discederetur. Accuratius tamen inspicienti patet, ad successivum potius, quam electitium genus referendum esse regnum Francorum; quippe cum in autorem stirpis hac cum conditione videatur Regnum collatum, ut idem in posteros transmitteret, nisi eo valde indigni populo adparuerint. Adeoque per adprobationem illam Procerum & populi filiis Regnum defunctorum, non novum jus ad regnum, fuit quæsitum, sed declaratum, filium juris è prima collatione quæsiti non esse incapacem. Dejecta deinceps solio Francorum stirpe Carolina, regnum Germaniæ, seu uti tunc vocabant, regnum Francorum Orientale, liberrima Procerum electione delatum fuit Ottoni Saxoni. Quo senium excusante, ejusdem consilio electus fuit Rex Germaniæ Cunradus, Franconiæ Dux, quem aliqui è Caroli posteris esse putant. Hujus itidem consilio per liberam electionem in regnum evectus fuit Ottonis Saxonis Filius, Henricus Auceps, qui, sola contentus Germania, ne invitante quidem Pontifice, Imperatorium nomen voluit recipere. Enimvero hujus filius Otto M. subacta Italia, Romam & ditionem Ecclesiæ ita cum Regno Germaniæ connexuit, ut, qui hoc fuisset potitus, citra novam electionem Romanorum quoque Imperator esset, coronatione Pontificis non nisi solennis ritus vim habente; etsi quondam ante eandem non

temer

cemere Imperatorium nomen Reges Germaniæ usurpaverint. In ipso autem Germaniæ Regno idem fere succedendi modus obtinuit, qui in antiquo Francorum Regno, ut scilicet Procerum & populi consensus ab ordine sanguinis non facile discederet. Idque duravit usque ad Henricum IV. cujus prava regni administratione, quæ arguebatur, moti Proceres Germaniæ, frigidam suffundente Pontifice, in Imperatorem insurgunt, eumque demum regno dejiciunt. Ex quo tempore vis successorii juris paulatim imminuta est, quoad demum electitium jus plane invalesceret.

§. II. Facta autem fuit antiqua illa adprobatio & electio ab universo populo, seu Proceribus & potentiorum urbium selectis; etsi Procerum, Principum scilicet, Episcoporum & Nobilium, plurimum heic voluisse autoritatem extra dubium sit. Ab aliquot tamen jam seculis, cæteris omnibus exclusis, eligunt septem, &, post pacificationem Westphalicam, octo Primarii Principes, ab isthoc officio Electores dicti: tres Ecclesiastici, Moguntinus, Trevirensis, & Coloniensis Archi-Episcopi; & quinque seculares, Rex Bohemiæ, Duces Bavariæ, & Saxoniæ, Marchio Brandenburgicus, & Comes Palatinus Rheni. Hoc jus quo tempore isti Principes nacti sint, non ita liquido constat. Equidem per duo amplius secula, ab anno circiter 1250. ad annum 1500. recepta fuit opinio, Ottonem III. Imperatorem & Gregorium V. Pontificem septem Electores instituisse; nisi quod alii autores heic primas partes Imperatori, alii Pontifici tribuant, prout quisque in hunc aut illum studio ducitur. Hanc opinionem cum alii, tum inprimis impugnavit *Onuphrius Panvinius*, peculiari Libello, qui inscribitur *de Comitiis Imperatoribus*, quem hodie Germani fere consensu sequuntur. Palmarium argumentum est, quod illa constitutio sive Ottoniana, sive Gregoriana, à nemine hactenus reperiri potuerit, & de eadem omnes Scriptores, ad Friderici usque II. tempora, per annos 240. ab Ottone III. sileant. Nam primus mentionem Electorum facit Martinus Polonus; qui vixit sub Friderico II. annos

circiter 250, post Ottonem III. cujusque adeo fides omni exceptione non est major, in re tam longe ab ipsius memoria remota, cum liquidioribus testimoniis destituatur. Neque tamen ipse constitutionis alicujus meminit, neque tempore Ottonis cœpisse Electores asserit; sed hoc tantum dicit, post Ottonis tempora cœpisse Officiales Imperii eligere. Quod duplici sensu admitti potest, vel quia ditiones amplissimas eo tempore sortiti sunt, qui antea præcipua munia in aula obibant; vel quia munia ista in amplissimarum ditionum Principes tunc in perpetuum sunt collata. Qui tamen uti sine dubio insigni autoritate inter cæteros fuerunt conspicui; ita præter septem illos, aliis quoque Principibus in Regum electione locum fuisse, nemo antiquitatum Germanicarum peritus negabit. Alii Electorum institutionem Friderico II. adscribunt. Sed nullius in eam rem sanctionis monumentum uspiam deprehenditur; nec verosimile est, reliquos Principes tam subito & libenter jure suo decessisse.

§. III. Igitur apud peritissimos rerum patriarum Scriptores hæc fere sententia obtinet; jam ante Friderici II. tempora septem illos Principes tanquam Imperii Officiales, & opum magnitudine pollentes in electionibus Imperatorum autoritate reliquos paulatim eminere cœpisse, iisque, cum per muneris rationem necessario electionibus adesse tenerentur, alios sua suffragia non raro delegare solitos; quæ aliquorum non absurda conjectura est. Post Friderici autem tempora, rebus per Germaniam mirum in modum turbatis, cum reliquis publica negotia parum curæ essent, hos sibi solis id jus eligendi vindicasse. Hoc ubi in consuetudinem per aliquot actus confirmatam abiisset, Aureæ Bullæ quam vocant publica & solemnis sanctio accessit, in qua tota eligendi ratio, & omnis Electorum potestas continetur. Et ex isto tempore Principes illi nomini suo titulum Electorum adjicere, amplioreque quam reliqui dignatione æstimari cœperunt.

§. IV.

§. IV. Utut ergo ab initio elegendi munus isti Principes sibi videantur sumsisse quatenus Imperii Officiales erant ; postea tamen per legem Aureæ Bullæ non minus officia ista , quam electoria dignitas certis ditionibus est annexa , ut qui illas legitimo possideat modo , eo ipso sit Elector. Et quidem Ecclesiastici Electores , uti alii Episcopi Germaniæ, constituuntur electione , vel collatione. Ubi observandum , etsi alias Episcopi , ut omnes muneris sui partes rite queant obire, opus habeant Pontificis confirmatione, & pallio non gratis redimendo : tamen ad electionem Imperatoriam eosdem admitti etiam ante confirmationem Pontificiam ; cum seculares functiones sine charactere constent. Verum sede vacante, vicem Electoris hautquidquam subire potest Capitulum. In Electoralibus secularibus obtinet illa species successionis linealis, quam agnaticam vocant, & ita quidem, ut neque dignitas Electoralis , neque terræ peculiariter Electoralibus adsignatæ divisionem recipiant. Quod si autem novus sit Electoratus instituendus , aut ob delictum aliquis ea dignitate exuendus, sine dubio reliquis Imperii legibus & consuetudinibus conforme fuerit, Imperatorem solum propria autoritate citra consensum reliquorum Ordinum, aut saltem Electorum nihil heic disponere. Etsi superiore, nostroque hoc seculo in contrarium extet exemplum : adversus quod tamen unus & alter nequidquam est protestatus, facili ad spernenda verba Cæsare, cui Mars supra modum tunc videbatur favere. Astute tamen idem, quod dignitatem Electoralem uni ablatam, in agnatum ex eadem familia contulit. Id enim invidiam facti insigniter erat molliturum, ne dominandi magis libidine, aut aliena rapiendi, quam necessitate muneris, & ut sua vindicaret, in bellum ruisse videretur : sed & potentissimas familias æterna æmulatione distracturum, obnoxiis Cæsari illis partibus , quas ipse validiores reddiderat. Addendum & hoc , Electoribus minorennibus in electione Imperatorum tutores ipsorum subire locum. Minorennes autem desinunt esse completo ætatis anno octavo decimo.

§. V

§. V. Modus electionis hic fere est. Moguntinus intra mensem à primo die, quo de morte Imperatoris rescivit, Collegis id significat, eosque ad futaram electionem intra tres menses suscipiendam vocat; qui ipsi, aut per Legatos comparere tenentur. Francofurtum ingressuris certus equitum numerus, nempe Ducentorum, est præscriptus; qui tamen hodie non ita accurate observatur. Dum electio fit, omnes extranei, seu quibus in urbe domicilium non est, præter eos, qui ad Comitatum Electorum pertinent, urbe ista jubentur excesse. Actum electionis quæ fit in sacrario templi S. Bartholomæi, auspicatur cerimonia Missæ. Inde ad Altare accedunt, juraturi, quod idoneum sint electuri Imperatorem absque omni pacto, stipendio, pretio vel promisso. Moguntinus, tanquam Director Collegii, suffragia colligit; primo loco Trevirensem interrogat, inde Coloniensem, & reliquos, ipse ultimo loco sententiam dicit. Plura suffragia pro universis valent. Cum tamen hodie octo sint, nondum certi quid est constitutum, quid agendum, si fore suffragia esse æqualia contingat. Suffragio suo Elector se ipsum quoque nominare non prohibetur. Electio facta in literas solet referri, & sigillis Electorum confirmari. Postea hi ad Altare accedunt, ubi Moguntinus convocatam apud multitudinem Imperatorem electum pronuntiat. Ei mox certis sub legibus Imperium committitur, ita tamen, ut omnibus & singulis Electoribus sua jura & privilegia statim teneatur confirmare. Coronationi quidem, lege Aureæ Bullæ, destinata urbs Aquisgranum, etsi hactenus plerumque, ubi electio facta, inauguratio quoque fuerit celebrata. Et quia ista urbs in Diœcesi Coloniensi sita, ideo ab Electore Coloniensi jam olim hæc frequenter peracta. Cui tamen Moguntinus super eo jure litem intendit; quæ ita composita est, ut coronatio in Diœcesi Coloniensi ab Archi-Episcopo Coloniensi; in Diœcesi Moguntina à Moguntino, extra utramque, ab utroque alternatim peragatur. Alia ceremoniarum solennia passim in Scriptoribus Juris publici invenies.

§. VI.

§. VI. Electoribus uti jus eligendi Imperatorem, ita eo ipso haut statim potestatem eandem, si mereatur, Imperio exuendi competere, manifestum est. Sed & tale quid publicâ & expressa lege sanciri, durum nimis & invidiæ plenum erat futurum. Usurpasse tamen ipsos talem potestatem adparet in Wenceslao, filio Caroli IV. quem, ut filio suo aliquando Imperium pararet, & Auream Bullam condidisse, & maximis largitionibus Electores mactasse, non obscure fremunt, qui eminentiam Electorum ægris oculis adspiciunt. Ad Henricum IV. imperio dejiciendum aliqui quoque Principes operam contulerunt. Etsi, uti Wenceslaus ipse imperium pro derelicto habuisse videtur: ita cum Henrico IV. ad Regulas juris actum fuisse, ego non præliterim. Quod autem Moguntinus uni atque alteri Imperatorum, ipsi quædam parum grata molientium, de abrogando imperio non timide occinuisse legitur, id genio seculi adscribendum, quo Pontifices potestati se Imperatorum, adjuvante Clero Germanico, subducere laborabant.

§. VII. Habent & alia quædam, præ reliquis Principibus, præcipua jura Electores. Præterquam enim, quod, exclusis reliquis Ordinibus, possint conventus agitare, ac de summa rerum consilia conferre, ipsi quoque sunt summi Officiales Imperii. Archi-Cancellarii quidem sunt, Moguntinus per Germaniam, Trevirensis per Galliam & regnum Arelatense; (quibus vocabulis tamen juxta peritissimos autores non integra Gallia, sed, quicquid ejus ad regnum Burgundicum pertinuit, quod seculo XI. Germaniæ jungi cœpit, intelligitur;) Coloniensis per Italiam. Etsi hodie penes priorem res, penes posteriores inane fere nomen, nullo functionis exercitio, remansit. Rex Bohemiæ, est Archipincerna, &, in celebratione solemnis curiæ, Imperatori primum poculum porrigit. Bavarus, hodie Archidapifer est, &, in solemni processione gestat, pomum Imperiale. Saxo Archi-Mareschallus, præfert Imperatori gladium evaginatum. Brandenburgicus, Archi-Camerarius, Imperatori aquam porrigit, & in processione Sceptrum præfert. Comes Pa-

latinus Rheni, Archi - Thesaurarius, in solemni deductione Regis coronati ad palatium, in circumstantem populum nummos aureos atque argenteos spargit. Secularium singuli, in istis officiis suos habent Vicarios, Bohemus, Pincernam de Limpurg, Bavarus, Dapiferum de Walburg. Saxo, Mareschallum de Pappenheim, Brandenburgicus, Comitem de Hohenzollern, Palatinus, Comitem de Sinzendorff. Sunt quoque alia privilegia Electorum in Aurea Bulla expressa, quorum tamen pleraque aliis quoque Principibus hodie competunt, præterquam, quod ab ipsorum judicis non adpellatur, & quod in renovatione feudorum suorum sunt immunes, &, si quæ sunt alia.

§. VIII. Interregno existente, Vicariam in gubernando Imperio potestatem gerunt, Palatinus & Saxo; ille quidem, in partibus Rheni & Sueviæ, &, ubi jus Franconicum in usu; hic, ubi jura Saxonica vigent. Interdictum tamen iisdem feuda Principum, & quæ per vexillum conferri moris, cuipiam attribuere; nec minus res Imperii alienare aut oppignorare. Cæterum, quæ gessere, abs recens creato Imperatore, confirmari solent. Nupero interregno, post mortem Ferdinandi III. Electori Palatino, super Vicariatu, controversiam movebat Bavarus. In qua id cumprimis callide ab hoc observatum, ut, quid moliretur, altissima dissimulatione premeret, ne mature ipsius destinata possent eludi. Et cum per dispositos cursores ipsi de obitu Imperatoris nuntiatum esset, idem quaquaversum confestim literas dimisit, susceptionem Vicariatus indicantes: ad quas plerique statuum, re non satis perpensa, cum præpropera gratulatione responderunt, priusquam Palatino de morte Imperatoris fere innotesceret. Nec jus suum involari segniter tulit Palatinus, sed & ipse passim denunciavit, potestatem sese vicariam deinceps exerciturum, non sine querela super injuria Bavarica. Et satis constat, non paucos Principum doluisse, literas sese ad Bavarum retractare non posse. Verum, ut fit, alienam litem in sese nemo derivare voluit. Res postea inter partes per scripta publica agitata. Ubi, quanquam nemini

nemini mirum videbatur, Bavarum isthanc dignitatem ad se conari pertrahere; quippe qui, jam tum florentibus Palatini rebus, Electorarum sibi deberi, contendere non dubitaverat, ac nunc potentia propria & favore Austriacorum fidebat: Plerisque tamen, à partium studio remotis, Palatini scriptores, sat manifeste judicabantur ostendisse, Vicariatus dignitatem, haut quidquam, partem, aut appendicem esse Archidapiferatus, sed peculiare jus, Palatinatui ad Rhenum perpetuo annexum. Prout etiam Saxo, non qua Elector, sed qua Palatinus Saxoniæ, Vicarii munere gaudeat. Enimvero, cum non pauci in Bavarum favore propenderent, cæteri eundem aperte offendere nollent; neque Principibus mos sit, facile de sua injuria confiteri, lis indecisa hucusque permansit.

§. IX. Imperatori quandoque extra ordinem adjungitur Rex Romanorum, verbo quidem, ut, tanquam generalis ipsius Vicarius, eodem absente aut impedito, Rempubl. moderetur, &, defuncto demum, sine ulteriori electione succedat. Verum, necessitatem aut utilitatem Reip. semper obtentui sumi, tralatitium est. Genuina caussa fuit, saltem circa plerosque, ut se vivis, filios, fratres, proximosve agnatos, faciliore negotio, ad Imperium proveherent, prensante eo, quem penes summa rerum. Et arctioribus possunt legibus adstringi, qui vacante solio libere adsciscuntur.

CAPUT V.
De Potestate Imperatoris, limitata, per Capitulationem, Leges atque Consuetudines Imperii, & Jura Ordinum.

I. Capitulationes, quo tempore, & qua de causa, condi cœperint.

II. Jus præscribendi Capitulationem, an solis Electoribus competat; &, quid inde à pace Westphalica, ea de re, disceptatum sit?

 III.

III. Quænam utilitas ex hoc instituto condendarum Capitulationum in Imperium redundet?
IV. De effectu Capitulationum, & an ea summæ potestati Imperatoris derogent nec ne?
V. Jus constituendi Magistratus, in Imperio, penes quem sit.
VI. Dignationem Principis alicui adimere, aut quempiam Ordinum ex ditionibus suis expellere, quis possit?
VII. De jure Imperatoris in bona statuum.
IIX. Jus Belli & Pacis in Imperio, quomodo se habeat?
IX. Indoles juris circa sacra in Imperio, quomodo mutari cœperit à tempore Reformatæ Religionis.
X. Qualiter circa bona Ecclesiastica litigatum sit donec pax Religiosa conderetur.
XI. De clausula Pacis religiosæ, quam reservatum Ecclesiasticum appellant.
XII. De dissidiis ex pace religiosa ortis, & qua ratione per Pacem Westphalicam eadem sint composita.
XIII. De potestate legislatoria, & quali jure Germania olim atque hodie sit usa.
XIV. Judiciorum Germaniæ ratio, quæ sub Carolo M. obtinuerit?
XV. Quomodo successu temporum mutata sit, tum circa causas Regias atque Principum.
XVI. Tum circa causas Clericorum.
XVII. Ac denique Plebejorum.
XIIX. Moderna Germaniæ judicia, quomodo se habeant, & quænam ejus summa Tribunalia?
XIX. De Austregarum Origine, differentia, potestate.
XX. De Cameræ Imperialis Spirensis Origine, & Constitutione, Personis, Ordinatione, defectibus.
XXI. *Judicii Aulici, quænam sit conditio.*
XXII. *Quomodo circa executionem sententiarum, in summis hisce Tribunalibus dictarum, procedatur.*
XXIII. *Comitia universalia, à quo, & quomodo indicentur?*
XXIV. *De Tempore & loco Comitiorum.*
XXV. *Quinam ad Comitia vocentur?*

XXVI.

§. I.

QUa occasione Proceres Germaniæ enormia incrementa, & ad leges Monarchiæ hautquidquam quadrantia, ceperint, jam supra traditum fuit. Nec minus, quod, libera Regum electione ad ipsos devoluta, opes semel partas, omnino conservare, iisdem cordi fuerit. Quo ipso Regibus ademptum, de summa rerum, pro lubitu disponere, ac necessitas imposita, circa præcipua negotiorum, consensum Procerum exquirere, & plura apud eosdem autoritate, quam imperio moliri. Quin, verosimile est, juramento, quod omnibus fere Christianis Regibus præstare solenne habetur, mature per Proceres Germaniæ hanc quoque clausulam fuisse insertam, quod Rex velit jura omnium & singulorum Germaniæ civium tueri, & laudabiles atque receptas in Imperio consuetudines observare. An vero successu temporum peculiares quædam leges additæ, & scripto quidem comprehensæ, non satis liquet. Neque enim ante Carolum V. ejusmodi Capitulationis exemplar lucem adspexit; &, si qua producuntur, sublestæ habentur fidei. Et, quod in Aurea Bulla electus Imperator statim *jub*etur confirmare omnia jura, privilegia & immunitates Principum Electorum, per literas & sigilla, illud ad hos peculiariter videtur pertinere, adeoque diversum quid notare à Capitulatione, qua totius Imperii libertati prospicitur. Cur autem Carolum V. expressis istis & prolixis legibus vellent adstringere Electores, in causa erant istius Principis potentia, ætas juvenilis, altique spiritus, quos, suum illud *plus ultra*, satis arguebat; &, ne patrimonii sui amplitudine abuteretur, ad Germanos in ordinem redigendos: utque nosset, alio modo, sibi gubernandam Germaniam, quam reliquas ditiones. Semel receptum institutum, &, si forsassæ hæ ra-

tiones non æque urgerent, retinere visum, ne amplio-ra sibi indulta crederent successores.

§. II. Hæ porro Capitulationes, hactenus à solis Electoribus Imperatori fuerunt præscriptæ, inconsultis reliquis Ordinibus. Qua de re tamen hi aliquoties sunt questi, & in ipsa pace Westphalica mentio facta, ut proximis Comitiis deliberaretur, super concipienda Capitulatione perpetua. Quæ, an unquam ad liquidum sit deducenda, merito dubites. E re quippe Imperatoris esse, ut Electores cæteros Principes emineant. Hos enim, utpote paucos, facilius in suam se sententiam posse pertrahere, quam universos Ordines, quibus vicissim aliquid a se indulgeri æquum fuerit. Ex ipso Principum Senatu non valde adversari, qui familiis Electoribus sint prognati. Reliquorum petita facile posse eludi. Nec congruere moribus Germaniæ, jure aliquem suo, utcunque quæsito, per vim aut coitionem exturbare. Ac, utut non inique postulent reliqui Ordines, ut in Capitulatione æque sui, quam Electorum habeatur ratio; tamen, vix concipi posse formulam, quæ deinceps non aliqua correctione opus sit habitura, mutata temporum ratione. Et in prioribus Capitulationibus multa adparere adjecta aut interpolata, prout ex usu præsentium temporum visum, & obstruendis rimis, per quas Cæsares elabi erant conati. Electores porro, non difficiles futuros, ut admonitu reliquorum ordinum, Capitulationi inserant, quæ ipsorum libertati tuendæ videbuntur inservire. Denique, valde absurdos esse, qui Electoribus vitio velint vertere, quod emolumentis suis plus, quam cæterorum velificari sint visi; quasi isti soli communem hominum inclinationem teneantur exuere, qua quilibet sibi proximus esse gaudet.

§. III. Quicquid tamen hujus sit, saluberrimo videtur more introductum, potestatis Imperatoriæ leges expresso & distincto scripto comprehendi. Nam, utique ad existimationem Ordinum facit, ut, cum imperari sibi ad modum cæterorum Monarchis subjectorum non patiantur, non credantur ex contumacia, aut per meram usurpationem id facere, sed, quia in tales leges Imperatorem

ad-

adsciverunt. Eorundem quoque libertati & juribus praeclare consulitur, praefixis terminis, quos Caesari transilire nefas. Praescinditur quoque hoc modo Caesari querelarum causa, quod non, ad reliquorum exemplar Monarcharum, imperare possit iis, qui se ipsos subjectissimos, multo cum verborum honore vocant. Nam ab initio Capitulationis profitetur, sese in has leges Imperium suscepisse, Inque easdem cum Electoribus, pro se & reliquis Ordinibus per modum pacti, convenisse. Atqui, si istae conditiones displicebant, licebat dignitatem illam recusare, aut Electoribus ostendere, dictas leges, iniqui aliquid, aut absurdi, continere; qui talia sine dubio libenter correcturi erant. Ubi semel limitatam potestatem acceptare placuit, Imperatori nefas, plenam & regiam potestatem in Ordines affectare; aut, si tale quid ausus fuerit, his impune non parere licebit. Nam, quin non solum regia potestas certis limitibus includi queat, sed & potestas detur, quae capiti corporis alicujus foederatorum competat, quaeque a regio & pleno imperio differat, haud negabunt, queis penitior Doctrinae civilis intellectus.

§. IV. Ceterum, in multis scriptoribus, quando de Capitulatione agunt, observare licet abjectam adulandi libidinem, aut insignem Doctrinae civilis inscitiam. Impudenter non nemo asserit, per Capitulationem potestati Imperatoriae terminos non poni; sed id tantum agi, ne Imperii vires per alienationes, oppignorationes, & similia flaccescant. Plerique agnoscunt, per eandem certis quidem limitibus circumscribi potestatem Imperitoriam, adeoque absolutam esse desinere, non tamen summam; seu, uti quidam loqui amant, eandem plenitudini potestatis quid detrahere, non tamen summitati. Quod uti sequenti Capite curatius erit examinandum; ita illud heic obiter monendum, falli eos, qui putant, controversiam hanc solide expediri, distinctione allata, inter leges, quae obligant ex praescripto superioris, &, quae ob placiti fidem & ex conventione stringunt; ad quod posterius genus Capitulationem referunt. Nam, ex eo tantum probatur, Imperatorem non esse subjectum Ordinibus; non autem, ipsum in

eosdem

eosdem obtinere imperium proprie dictum. Ut enim aliquis summum obtineat imperium, non sufficit, superiorem non habere: Sed requiritur, ut jussibus ipsius, citra tergiversationem aut provocationem, cæteri teneantur obedire. Multo minus rem conficiunt, qui sufficere ajunt, ut quis sit summus in ordine ad suam rempublicam. Nam, & in Veneta Rep. Dux est summus, cui tamen ideo nemo summum imperium tribuere ausus est Ac, præterquam quod & in Rep. Optimatum, & in Democratiis, dentur Principes proprie dicti, quos recte summos in sua republica vocaveris: etiam in Systematibus sociorum, dari potest aliquis eminentior, & cui communis cura rei, peculialiter sit commissa, qui in isto quidem corpore recte summus & Caput audiat, utut imperio proprie dicto, in socios destituatur, seu, iisdem ad modum subditorum, uti nequeat. Verum satius, opinor, fuerit, in rem velut præsentem venire, & sigillatim considerare, quidnam circa singulas summi imperii partes, Imperatori competat. Ni quis enim ista norit, inepte ac temere de Germanorum republica judicare instituit. Erit autem nobis heic sequendus ordo, magis, qui genio ejus Imperii, quam methodo scientiæ civilis examussim congruit.

§. V. Initium ergo capiemus a constitutione Magistratuum, quæ in qualibet civitate est penes summum imperantem, in quem, si ultimo demum redundare debet imputatio eorum, quæ ab istis recte aut secus gesta fuerint, necessum est, ut summo imperio competat facultas eorundem gesta examinandi, &, si quid deliquerint, officio eosdem dejiciendi, aut alio modo plectendi. Isthæc potestas, quin Cæsari in ditionibus suis hæreditariis illibatà competat, dubium non est. Sed, de reliquo Imperio, quæstio est, ad quod etiam omnia illa spectant, quæ de potestate Imperatoris hoc capite disputantur. Equidem, ab initio Duces Comitesque Germaniæ magistratus proprie dictos fuisse, supra asseruimus. Id vocabulum hodie pro summa injuria accipient. Nec ullus Germainæ Principum concedet, quod Cæsar per ipsum ditioni

ditioni suæ subjectum populum gubernet, aut quod ipsius subditi Cæsaris sint saltem hactenus, ut plus Cæsari in ipsos juris, quam sibi competere agnoscant: utut multo cum verborum honore de humillimo adversus eundem obsequio testentur. Et, licet hæreditarium in regno magistratum existere non repugnet: Salvum tamen ut in ministrum suum summo imperio semper jus manebit. Quod, si quis apud Imperatorem, in vicem juris constituendorum magistratuum, surrogare velit jus Cæsareum dignitatibus & honoribus alios extollendi, ne hoc quidem plane ex arbitrio Cæsaris dependere, reperietur. Equidem, potest Imperator conferre alicui titulum S. R. Imperii Principis aut Comitis; sed, qui in Comitiis ad sessionem & suffragium haud admittetur, citra reliquorum Ordinum consensum *conf. art.* 44. *Capitul. Leopoldina.* Et, cum frustra Principum titulo superbiant, quibus ditiones sustinendo ejus dignitatis splendori desunt, ne novitios istos per feuda vacantia locupletare queat Cæsar, *Articulo* 30. *Capitul. Leopoldina* Ubi talia bona in Patrimonium Imperii jubentur redigi. *add. Art.* 29. *Capit. Leopold.* Ejus constitutionis duplex potissimum est ratio, tum, ne omnia feuda vacantia per Domum Austriacam absorbeantur, quæ, si penes ipsam plena facultas relinqueretur ista denuo in alios conferendi, sui aut sibi obnoxiorum, haut videbatur, oblitura: tum ut tandem aliquando præter titulum tribuere quid possit, Germania suo Cæsari, unde tanti fastigii sumtus toleret; ne in electione propriarum opum, eligendi potissima sit habenda ratio. Ex hæreditariis autem ditionibus recens creato Principi dignum isto titulo patrimonium assignare, & ad conditionem cæterorum Germaniæ Principatuum idem provehere, supra mensuram, puto, sobriæ liberalitatis fuerit. Extraneum, & à nemine superiore dependentem Principem in reliquorum Germaniæ Principum ordinem adsciscere, Imperatori fors concessum. Sed si vel maxime alicui conditionem suam deteriorem facere in mentem veniret, quem locum iste in comitiis occupa-

bit? Nam & hunc infimi subsellii pudebit, & antiqui Germaniæ Principes, nisi Regi loco, haud cesserint. Circa urbes extraneas in censum Imperialium Germaniæ civitatum recipiendas minor, videtur difficultas futura. Nam, nec istas tanta ambitio uti Principes titillat, & facili negotio ab oppidis illis sola libertatis specie memorandis, qualia in Suevia non pauca dantur, obtineri posset, ut, præfracta loci sui defensione, Imperii Germanici incrementa, ne impedirent. Sed ut libera civitas Germanis sese velit adjungere, vix videtur prius eventurum, quam una aut altera vicinarum Rerumpublicarum dissolvatur. Ex urbibus autem Germaniæ, quæ jam alicui Ordinum subsunt, ullam, Cæsari, in conditionem civitatum Imperialium haud conceditur, evehere.

§. VI. Multo minus autem in arbitrio Imperatoris solius est, alicui dignationem Principis adimere, aut quempiam Ordinum suis ditionibus expellere, ne quidem ob crimen aliquod in Rempubl. admissum; sed, in notorio etiam facto, saltem Electorum consensu opus habet, priusquam proscriptionem delinquenti intentet. *Vid. art. 28. Capit. Leopold.* Scilicet, cavere placuit, ne, qui fors in rem privatam Imperatoris, quid deliquisset, tanquam hostis Reip. statim plecteretur. Immo & circa eundem *articulum* 28. dum Capitulatio Francofurti concipitur, quidam ordinum non imprudenter monebant, ut expresse insereretur, executionem sententiæ in proscriptos, fieri debere, ex legibus receptis, per membra Circuli, in quo isti sunt siti. Nam, si Cæsar ipse sententiam exequeretur, fieri poterat, ut proscriptorum ditiones ad se traheret, sub prætextu sumtuum in eam rem factorum. Et fortasse jucundum erat futurum, tam atroces ferre sententias, si istæ in emolumentum iudicis cederent. De cætero etsi quidam Ordinum, certas ob causas, à suis subditis, apud summa Imperii tribunalia, in ius vocari possint; tamen, quam curam quisque suorum civium gerat, & quam bene suas ditiones administret, Imperatori parum curæ est. Nam inter præcipua, quæ ipse iurato promittit, est, quod cuique

Ordinum

Ordinum, ſua jura ac privilegia, velit conſervare, atque in eorundem exercito, neminem turbare. Atqui, hoc jure cumprimis ſeſe efferunt Ordines Germaniæ, quod ſibi ſubditos vel prout cum ipſis pacti ſunt, poſſint regere. *Vid. art.* 3. 7. 8. 9. *Capitul. Leopold.* Paucisſima quoque ſunt, quæ Imperator, ſubjectis Ordinum, immediate posſit imperare. Imo, ne id quidem plerique concedere volunt; ut evocare eosdem queat, teſtimonii aut litis cauſa, absque omni ſubſidio juris in citationibus, quas ſuo nomine emittit. Præmiis tamen & privilegiis ſubjectos Ordinum afficere non prohibetur Imperator, ita tamen, ut juri Ordinum in eosdem nihil detrahatur. Etſi fere intra titulos, Cæſarea liberalitas, adverſus iſtos ſubſiſtat.

§. VII. Videamus porro, quidnam juris ſit Imperatori in bona Ordinum, quatenus ex illis ſunt contribuenda, quibus Reſp. pacis bellique tempore ſumtus tolerat. Quantum mihi conſtat, omnia vectigalia extra ditiones Imperatoris, ſi paucisſima excipias loca, ad Ordines ſpectant; qui, ne eadem ſupra modum intendendo, commercia perſumdent, Imperator ſe prohibiturum promiſit. *Art.* 21. 22. 23. *Capit. Leopold.* Neque nova ipſi vectigalia, in ditionibus Ordinum, inſtituere conceſſum. Si quæ alia ab Imperatorem ex Imperio redeunt, magni adeo non ſunt momenti, aut miniſtris Cancellariæ cedunt, quibus inprimis, renovatio feudorum, quæſtuoſa eſt. *Vid. art.* 17. *Capit. Leopold.* Tributa ab Imperatore pro arbitrio indici, Germanis auribus inauditum. Nec ſtati quid, ad neceſſitates Reip. ab Ordinibus conferri ſuevit, niſi, quod, ſuſtentandæ Cameræ Spirenſi, deſtinatur: quanquam & modicum iſtud, ſat tædioſe, à multis ſolvitur. Quondam etiam, Imperatore, ad coronam Romæ petendam, proficiſcente, ab Ordinibus armanda & alenda erant IV. equitum, & XX. peditum millia. Verum cum expeditiones illæ Romanæ dudum fieri deſierint, deſcriptiones ſeu taxationes eam ob cauſam conceptæ huic fini inſerviunt, ut, ſi fors extra ordinem quid conferendum ſit, ratæ partes ſingulorum Ordinum ſtatim ſciantur. Etſi & in iſtis, ſuper inæquali diſtributione, à multis querelæ

H 2 moveantur,

moveantur, quorundam opibus, lapsu temporum, attentatis, aliorum auctis. In Turcicum bellum Germanis maxima vis sanguinis juxta, aurique insumta; sed, ne heic quidem pro imperio aliquid ab ordinibus exactum. In Comitiis, aut per circummissos Legatos, omnia impetrata, eo facilius, quod nonnullis Principibus, ea res in quæstum vertit, dum particulam aliquam istius tributi, extra ordinem, paulo laxius, impositi sibi decerpsere.

§. VIII. Arbitrium belli & pacis jam sat arctis inclusum legibus intelligitur, amoto rerum gerendarum nervo. Equidem possunt, Austriacorum ditiones hæreditariæ, validum alere exercitum. Sed & easdem valde exhaustum iri, si solis onus incumbat, in aprico est. Ni ergo Ordines tam in bellum, quam in sumtus, ad id conferendos, consenserint, non est, quod auxilii quidpiam, ab iisdem, sibi polliceatur Cæsar. Cæterum uti non omnino destituere ipsum solent, si ab aliis invadatur; ita ultro alios armis petenti, nemo temere adsistet, nisi peculiares ipsi, cum Domo Austriaca, rationes intercedant. Quin potius, ex re Ordinum est, impedire, ne iste bellum alteri inferat, non solum, quia illa occasione tota Germania turbis involvi potest; sed &, quia ipsa Cæsaris victoria, illis parum læta est futura, gliscente nimium ejusdem potentia, quam libertatis suæ prægravem, forte non injuria metuunt. *vid. art*, 13. 14. & 16. *Capit. Leopold.* Quomodo itidem Cæsaris potestas circa fœdera ineunda sit restricta, docet, *art*. 10. *ejusd. Capit.* Circa quæ tamen, cum exteris jucunda quantum licentiæ non raro quidam Ordinum sibi indulserint, magno cum Imperii damno, exemplo non uno constat.

§. IX. Videamus, quid Imperatori, circa sacra, potestatis competat. Nam, ut de hac quoque à Juris Publici scriptoribus anquirendum sit, reformata, per magnam Germaniæ partem, sacra effecerunt; cum è veteri theologia Romanis placitis addicta, sacrorum cura penes solum Romanum Pontificem sit; ac summis imperantibus, civilibus nil aliud relictum, quam clerum tueri, & locupletare, & alicubi certa munia ac beneficia sacra dispertiri. Ast precentior longe plus potestatis, summis imperantibus attribuit, eoque ipso magnæ rerum per Germaniam conversioni an-

fa

sa præbita fuit; de qua, pro captu hujus scripti, paucis ita habendum. Cum igitur antea per Germaniam soli ritus Romani viguerint, nisi quod in Bohemia Joannes Hussus non paucos haberet discipulos, & Judæi passim tolerarentur, per Martinum Lutherum magna clades rebus Pontificis præter opinionem illata est: & levibus è causis exorta rixa magnam Germaniæ partam avertit. Isthoc in negotio, uti merito divinæ providentiæ primum locum deferimus; ita inter ea, quæ homines huc contulerunt, præter pronam admodum ejusmodi mutationi dispositionem, incusari cumprimis meretur, tum inscitia eorum, qui primi sese Luthero opposuerunt, tum Leonis X. inconsulta præcipitantia. Scilicet, Fraterculi quidam, inter se rixabantur, quorum uni, solida magis pietas, alteri, quæstus sacerdotum, cordi videbatur. Heic, si ad humanæ leges prudentiæ res exigenda sit, cordati fuerat judicis utrique se parti æquum præbere, aut utrique parti mature silentium imponere, ne apud vulgus ea mox suspecta fieri inciperet. Saltem non ita aperte in partes institorum erat descendendum, ne summo pastori lucrum magis, quam salus animarum curæ crederetur, aut quasi iste mallet peccata redimi, quam prohibere. Et præbebatur occasio suspicandi, hominibus parum superstitiosis, quasi eadem cum medicis & chirurgis agitarint vota sacerdotes, queis morbi, ac vulnera hominum emolumento cedant; quosque adeo iisdem bona fide indolescere nemini persuadeatur. Quod si autem stultum, & sacrilegum habebatur, sententiam ferri, in detrimentum Ecclesiæ vergentem; debeant hominem præfervidi ingenii donis, aut per promissa delinire, ne facem iste laicis præferret, ad excutiendum sacerdotum jugum. Et, cum plures per ambitum & largitiones, ad dignitates ecclesiasticas adspiraverint, tanti, puto, fuerat, Monachum purpura involvere, ne tam male de Ecclesia Romana mereretur. Enimvero, cum Lutherus deprehenderet, sacerdotem apud tribunal, nil æque sese obtenturum, favorem Laicorum captare instituit. Exinde Papam, qui aperte jam litem suam fecerat, judicem recusavit agnoscere. Tum, ne patronis destitueretur, docere cœpit, ad principes secu-

lares, aut qui his parem gerant potestatem, spectare curam Ecclesiæ; cumque videant, per bona, à majoribus pios ad usus destinata, clericorum ignaviam, & luxuriam ali, fas esse, otiosum pecus, sagina sua excuti. Id à multis avide arreptum, partim, quod ista vero congrua dici viderentur, partim, quod reditibus suis opimam inde alluvionem sperarent. Innotuerat quoque, ab Italis simplicitatem Germanorum illudi, dum pecunia, è peccatis ipsorum redacta, aleæ, luxuriæ, aut ad satiandam Papalium nepotum avaritiam insumitur. Redibat quoque in memoriam dictum Martini V. oppido quam pastore animorum parum dignum, sibi esse in votis, ut ciconia fiat, dummodo Germani in ranas verterentur. Et qui antehac tam mascule Romanorum arma repulerant, ingemiscebant, sese obtentu religionis, ab imbelli hominum genere, tantum non ad fœnum edendum compelli. Sed & non parum momenti attulerat instauratus tunc bonarum literarum cultus, quod nova isthæc disciplina tanto cum adplausu reciperetur. Habent enim id homines eruditi, ut non facile adduci queant ad credenda illa, quæ à ratione, videntur abhorrere.

§. X. Isthac occasione magna pars rituum, &, si qua dogmata novis doctoribus superflua, aut falsa judicabantur, apud multos Germaniæ populos eliminata; simul clerici passim bonis sacris evoluti. Super istis bonis, cum occupatoribus apud Cameram, plurimæ lites intenderentur, & vero hæc in clericos videretur pronior, Protestantes jurisdictionem Cameræ saltem hac in parte detrectabant agnoscere. Etsi enim alias ante omnia leges jubent spoliatos restitui; non sine ratione tamen tergiversabantur Protestantes, causati, prius generali concilio, eoque legitimo, aut alio conventu publico definiendum, ejectos clericos veram fovere religionem. Ni hoc probatum fuerit, id quod sibi sit persuasum, impudenter istos petere fruitionem bonorum, quæ à majoribus, vero cultui divino sint consecrata. Enimvero, cum solis rationibus & protestationibus parum sese tutos crederent, plerique eorundem fœdere, quod Smalcaldicum vocant,

jun-

junguntur ad repellendam vim, si qua, ex causa religionis mutatæ, intentetur. Ad arma inde procursum; quæ cum infeliciter cessissent, captis Electore Saxoniæ, & Landgravio Hassiæ, religio quoque ipsorum non parum videbatur nutare. Donec, Mauritii Saxonis armis, restituta horum potentia, Transactio Passavii iniretur. Post vero in comitiis, Augustanis anno 1555. habitis, religioni Protestantium amplissime fuit cautum, per modum publicæ legis sancita pace, quam vocant, religiosam. Ibi præcipue conventum, ne partes se invicem obtentu religionis invadant, lædant, aut ad eandem ejurandam vi adigant. Si quæ bona ecclesiastica, quæ ad statum aliquem immediatum non pertinuerunt, ab Ordinibus secularibus fuerint occupata, modo clerici tempore transactionis Passaviensis, aut interea, ista non possederint, possessoribus relinquantur, neque propter hæc Camera in occupatores jus dicat. Jurisdictio ecclesiastica in socios Augustanæ Confessionis suspendatur, & ipsis circa sacra sua disponendi sit facultas. Ne quis alterius subditos in suam religionem pertrahat, eorumque defensionem obtentu religionis suscipiat. Subditis tamen, qui sacris addicti sunt, à superiore suo diversis, detur facultas bona sua vendendi, & alio migrandi. Si dissidium religionis per licita remedia non componatur, pax ista in perpetuum duret.

§. XI. Acerrime autem disceptatum fuit, super concedenda, clericis Catholicis, licentia, amplectendi religionem Augustanam, ita, ut cum dignitate simul retinere daretur ditiones sacras. Id, quod Protestantes obnixe urgebant; in magnam suæ religionis redundare infamiam, si suscepta ejus professione bonis ac dignitate sit cedendum. Multis hac via ad puriorem doctrinam aditum obstrui. Sibi haut quidquam in animo esse, ditiones sacras in profanos usus convertere, aut Capitulis liberam electionem adimere. Verum, cum isthac licentia jugulum, religionis Catholicæ, per Germaniam peti satis adpareret, non minus præfractæ, Catholici Status, isti sese opposuerunt, quibus favens Ferdinandus hanc clausulam paci religiosæ

religiosæ inseruit: si Clericus ad Protestantium religionem transeat, beneficia, quæ habuit Ecclesiastica, perdat, salva tamen existimatione. Etsi tunc & aliquoties postea, inprimis in causa Coloniensi, de isto reservato questi sint Protestantes, neque ea se teneri asseruerint, Quod haut eo secius Instrumento Pacis Westphalicæ confirmatum fuit.

§. XII. Enimvero, isthæc pax omnia discordiarum semina, è diversitate sacrorum orta, tollere haut quidquam potuit. Nam & inter ipsos Protestantes in partes discessum, quod plerique quidem, verbis Augustanæ Confessionis, simpliciter inhærerent, alii limatius, quædam dogmata, adornanda censerent. Et, quanquam cordatioribus videretur res tanti non esse, ut propterea in bella civilia iretur: tamen, animi invicem non mediocriter exacerbati fuerunt intemperie concionatorum, & artificio Catholicorum, quibus dissensio adversariorum multum profutura erat. Cumque à pace religiosa exclusi essent, qui neque Catholicam, neque Augustanam fidem sectarentur, callide laborabant Catholici, ut ad illos, qui politius sese arbitrabantur credere, Augustana Confessio nihil spectare à reliquis eidem simplicius addictis judicaretur. Quanquam autem hi non semel publice testarentur, illos ob dissensum non capitalem, à pace sacra haut quidquam sequestrandos, effecit tamen sacerdotum fervor, ut utrique seorsim fere suas rationes habere inceperint, parciusque in commune consulerint; immo, cum una pars à Catholicis premeretur, aliorum nonnulli tacite eos pereuntes spectarent, aut auxilia quoque in eosdem submitterent. Extitere deinceps aliæ diffidiarum caulæ, & demum in Bohemia incendium exortum, quo mox universa Germania fuit involuta. Eo in bello, cum fortuna ab initio Cæsari supra votum arrisisset, isque magnam Germaniæ partem jam armis oppressam teneret, anno demum hujus seculi XXIX, edictum promulgat, super restituendis bonis ecclesiasticis, quæ post transactionem Passaviensem à Protestantibus essent occupata. Edicti arcana ratio hæc erat, ut Cæsar sibi conciliaret sacerdotes,

cerdotes, reliquosque Ordines Catholicos; & iisdem persuaderet, quæ moliretur, in gratiam religionis suscipi, non ad opprimenda Ordinum jura. Quod si autem, hisce auxiliantibus, aut saltem non reluctantibus, Protestantes subegisset, in proclivi deinceps erat, reliquos etiam ad nutus suos componere. Sed quomodo ea destinata eventus destituerit, notissimum est. Demum in pace Westphalica prolixe super negotio religionis fuit cautum, *artic. V.* ubi transactio Passaviensis, & pax religiosa denuo confirmata; & expresse declaratum, eandem ad Reformatos quoque, uti vocant, pertinere. Additum, quæ post Kalendas Januarias anni 1624. in Ecclesiasticis, &, eorum intuitu, in Politicis mutata, in eum statum reponerentur, quo dicto tempore fuerunt; adeoque Bona sacra, quæ tunc à Catholicis tenebantur, & interim à Protestantibus occupata fuerint, istis restituerentur, & vice versa; Bona sacra mediata, quæ Protestantes dicto tempore possederunt, in perpetuum retinerent. Jus religionem mutandi, quod antea Ordinibus libere videbatur competere, ita constringeretur, ut subditi Ordinum Catholicorum, Augustanæ Confessioni addicti, qui anno 1624. exercitium suæ religionis habuerunt, id retineant, in eodem turbati, restituantur: qui illud, dicto anno, non habuerunt, libertate conscientiæ gaudeant, cultum tamen suum exerceant, tantum intra privatos parietes, aut in vicinis locis. Quod si tamen à Domino territorii migrare sint jussi, liberum sit bona vendere, aut per ministros administrare. Nonnulla quoque Cæsar suis subditis in gratiam Principum Protestantium indulsit. Cautum præterea, ut, si deinceps Principum aliquis religionem mutarit, id ei sit impune, suæque religionis sacerdotes in aula secum queat habere: subditos tamen ad suam religionem vi non adigat, sed in hactenus recepta relinquat. Etsi & hisce licitum est ultro Domini sui sacra amplecti. Observandum præterea, libertatem illam religionis esse sancitam per modum pacti æquales inter initi, & in quo ipse Cæsar alterius partis est accessio; adeoque neque Cæsari, neque reliquis Ordinibus Catholicis, utut forte numero superan-

perantibus, aliquid heic immutare licet. Sed & illud manifestum est, Ordinum Protestantium meliorem conditionem esse, quam Catholicorum; cum hi à Pontifice dependeant, illi de suis sacris proprio jure disponant. *Add. art. 1. & 19. Capitul. Leopold.*

§. XIII. Ad potestatem legislatoriam pergimus. Ea, cui competat, planius adparebit, si intelligamus, quali jure, & unde introducto, Germania utatur. Ubi facem nobis prætulit *Hermannus Conringius*, erudito tractatu *de Origine Juris Germanici*, quem heic fere sequimur. Operosus autem est laudatus autor, in refellenda communi opinione, quasi jussu Lotharii Saxonis, circa A. C. 1130. in scholas pariter & fora jus, Romanum sit receptum; ostenditque, ad seculum usque tertium decimum, judicia Germaniæ, non tam ex jure scripto, quam ex receptis moribus, aut ex æquo & bono, sententias pronunciasse; judicesque, ad privatas causas lectos, non doctrina præstantes, sed quos senilis prudentia, pietas & justitia commendabat, plerisque tunc è populo laico legendi, scribendiq; imperitis. Seculo porro tertio decimo jus Canonicum, paulatim in Germaniam irrepsit, neque solum ea inde peti cœpta, quæ ad causas sacras faciunt, sed & processus causarum civilium ad idem institutus. Etsi multi antiquis suis consuetudinibus mordicus inhærere maluerunt. Circa eadem quoque tempora antiquæ consuetudines in scripta relatæ; quas inter præcipue celebrantur jus Lubecense, & jus Magdeburgicum, quod Teutonica lingua *Weichbild* vocant. Item Speculum Juris Saxonici & Suevici, ut & jus feudale Saxonicum & Suevicum. Atque his fere juribus usa est Germania, per seculum decimum tertium & quartum. Seculo demum decimo quinto jus Romanum, nec minus jus feudale Longobardicum, sensim invaluit, peritis ejus juris in consilia Principum adscitis, queis artificium suum omnibus modis fovere cordi fuit; idemque passim per Academias Germaniæ doceri cœptum, ad exemplum, uti apparet, scholarum Italicarum, quas Germanis frequentasse tunc gloriosum habebatur. Hinc, qui in scholis isti juri operam navassent, cum tri-

bunalibus

bunalibus admoverentur, idem jus paulatim in forum receperunt. Et anno 1495. à Maximiliano I. constitutum, ut in Camera jus ex legibus Romanis diceretur, salvis tamen receptis consuetudinibus, & peculiaribus statutis singulorum locorum. Ergo jus, quo Germania hodie utitur, est quasi cinnus quidam ex jure Romano, Canonico, antiquis Consuetudinibus, & Statutis singularum provinciarum, atque urbium, fere inter se plurimum discrepantibus. Et id in tribunalibus regulariter observatur, ut, si quidem statutum aliquod provinciale, aut municipale extet, id primo loco valeat. Hoc deficiente ad Jus Romanum recurritur, quantum id communiter receptum est. Habent autem hoc Ordines Imperii, ut in suis ditionibus circa causas civiles possint leges ferre, etiam à jure communi Romano discrepantes, uti & alia statuta condere, ad usus suos facientia, inconsulto quoque Imperatore, modo nihil contineant statui totius Imperii adversum. Etsi multi jura sua provincialia per Imperatorem rata haberi fecerint, majoris autoritatis, aut reverentiæ in istum testandæ gratia. Imo & circa criminalia leges possunt condere peculiares. Neque enim Constitutio Criminalis Carolina per omnia ubique observatur. Exercent etiam Ordines jus nocentibus veniam supplicii concedendi. Quod si novi quid statuendum sit, omnes obligaturum, id non nisi in Comitiis universorum consensu condi potest: nec minus Imperator, quam Ordines eodem obstringuntur. *Vid. art. 2. Cap. Leopoldinæ.*

§. XIV. Judiciorum per Germaniam, diversis temporibus, diversa fuit ratio. Circa quæ cum accuratissime sit traditum à laudato *Conringio*, tractatu *de Germanici Imperii Judiciis*, præcipua inde excerpta heic subjicere compendium laboris fuerit. Quid ergo sub Carolo M. obtinuerit, prius videamus. Familiæ Regiæ cum inter se, tum adversus alios controversiæ in Concilio Procerum & populi disceptabantur; nec minus causæ Procerum, quæ quidem magni forent momenti. Minores Procerum lites per Regem, aut ipsius Missos, (ita enim tunc

 vocabantur,

vocabantur, quos hodie Commissarios, aut Visitatores, vel delegatos extraordinarios appellere possis) dirimebantur. Pro reliquorum controversiis erant in singulis pagis, seu districtibus, constituti à Rege Graviones sive Judices, stipati Scabinis, sive Assessoribus, è nobilitate, aut honesta plebe selectis. Hi super civilibus, & criminalibus actionibus cognoscebant. Graviones porro propter pagorum amplitudinem passim per vicos sibi substitutos habebant vicarios, sive ipsorum lingua Sculthesios; â quibus tamen ad istos dabatur provocatio. Sacerdotes præterea in vitiosos Christianorum mores pœnis canonicis animadvertebant. Episcopis in clericos & monachos jurisdictio. Ipsos Episcopos apud Metropolitanum, aut in Synodo, deferri, moris erat; etsi paulatim ad Pontificem Romanum, ob istius sedis autoritatem, provocationes fieri cœptæ, ab initio, uti videtur, fere ex compromisso. Imo, & laicorum causæ, promiscue ad Episcopos devolutæ propter sanctimoniæ, & integritatis opinionem. De bonis autem sacris judicium non erat penes clericos, sed penes Advocatos, sive Vicedominos, peculiariter à Regibus constitutos; adeoque clericorum personæ judicio cleri, bona eorundem judicio Advocatorum laicorum suberant. Ab hisce judicibus provocabatur, tum ad Missos Regios, qui certis temporibus provincias circumibant, tum ad ipsum Regis palatium; ubi super provocatione cognoscebat ipse Rex, aut Comes Palatinus, cujus etiam erat dirimere causas, in ipsa aula enatas. Provocare tamen non temere concessum, nisi, ubi Graviones, aut Missi, justitiam administrare detrectaverant. Omnia tamen, breuissimo & planissimo processu, & per paucas audientias terminata. Sic ut in hac judiciorum forma nihil possis desiderare, nisi provocationes clericorum ad Pontificem, velut extra Germanorum Remp. constitutum.

§. XV. In hisce successu temporum nonnulla mutata. Causas regias post Auream Bullam ad se solos fere revocarunt Electores. Pontifex quoque in Cæsares eousque sibi potestatem sumsit, ut ipsos excommunicare, & subje-

ſubjectos ab obſequio liberos pronuntiare non dubitaverit; Imperatorem inſuper Vaſallum, & Imperium Feudum ſuum jactans. Circa Principum cauſas illud ex antiquo more manſit, quod iſtæ nunquam ſolius Regis judicio fuerint permiſſæ, ſed, adhibitis Proceribus, deciſæ proceſſu ſimplici, ac brevi, & ex æquo, & bono. Et, ſi quando, intra proximum potisſimum ſeculum, Imperatores ſibi ſolis poteſtatem ſumſere judicandi circa perſonas, & feuda Principum, animoſiores Ordinum conſtanter contradixerunt. Quin &, ſi alia deeſſent teſtimonia, univerſi ſtructura Imperii ſatis arguit, ſolius Cæſaris arbitrio tanti momenti cognitiones relinqui non poſſe, ſaltem ut Electores in anteceſſum in conſilium adhibere neceſſum ſit. Sic, ut adulationis manifeſti ſint, qui Judicium Principum, ſeu Parium Curiæ, Germanis das Fürſtenrecht dictum, inane figmentum vocare ſunt auſi. Id tamen deinceps introductum, ut pleræque Principum familiæ, quos & Civitates Liberæ ſunt imitatæ, judicia ſibi arbitraria conſtituerint. Teutones ſua lingua Auſtrægas vocant; quorum origo probabiliter ad extrema Friderici II. tempora, & magnum illud Interregnum refertur. Martem quoque ſæpenumero arbitrum ſumſere, quibus potentia magis ſua, quam cauſa placuit. Id quoque à recentiore tempore, quod non ipſi Cæſares, ac Principes, cauſarum cognitioni vacent, ſed eandem in miniſtros ſuos rejicere ſoleant, legum peritos. Quod non potuit non evenire, poſtquam, pro ſimplicibus conſuetudinibus patriis intricatæ, leges Pontificiæ, & Romanæ ſubierunt, quas Principibus addiſcere ſummi inſtar ſupplicii futurum erat.

§. XVI. Circa Clericos illud mutatum, quod Epiſcoporum cauſæ perſonales omnes Romam ſint pertractæ, neglecta Metropolitanorum, & Synodorum provincialium autoritate. Id, quod apud Proteſtantes mutatum, Catholici adhuc retinent. Etſi Carolus V, & quidam alii, Pontifice inconſulto, & ringente, circa religionem nonnulla diſpoſuerint, & in perſonas Clericorum manus injecerint. Tempore quoque Friderici II., & deinceps,

plerique Clerici liberam ſuorum bonorum adminiſtrationem, excuſſis Advocatis, ſibi aſſeruerunt. Subſunt tamen Eccleſiaſtici Ordines Imperio intuitu Feudorum ſuorum, & Regalium, quibus multari poſſunt, ſi in pacem publicam, aliasque Imperii leges atrociter deliquerint. Monachi, quoad perſonalia, ſeculo Caroli Magni, ſub Epiſcoporum erant jurisdictione; cui deinceps antiqua quædam Monaſteria exemta, & immediate Pontifici ſubjecta. Novi Ordines, circa ſeculum decimum tertium, & poſt exorti, ſuis Provincialibus & Generalibus ſubjecti, unius Papæ ſupremam agnoſcunt jurisdictionem, premendæ, uti adparet, Epiſcoporum autoritati. Bonorum adminiſtratio, ab initio, utplurimum Advocatis permiſſa, à quibus ſucceſſu temporum aliqua cœnobia exempta; plura in antiquo ſtatu permanſere. Pauca quoque ab oneribus publicis immunia facta.

§. XVII. Cauſæ plebejorum ſeculares jam tum tempore Caroli M. vel coram Epiſcopali audientia, quæ late pomœria protulerat, vel in foro ſeculari agitabantur. Heic adeundi primum Scabini, qui antiquiſſimis temporibus per pagos atque vicos conſtituti. Ab his ad Graviones, ſeu Comites ibatur, quorum poteſtatem multi poſtea Duces, & Epiſcopi invaſere. A Comitibus dabatur provocatio ad Miſſos Regios, & demum ad ipſum Regem, qui in aula ultimo lites decidebat. Enimvero, cum ſeculo decimo quinto appellationes fieri cœpiſſent frequentiſſimæ, ob introductas proceſſus ambages, & per rabularum nequitiam, iis commodius excutiendis, deliberatum fuit de ampliſſimo aliquo, & ſtato tribunali conſtituendo, quod demum Spiræ fixam ſedem accepit. Sic, ut illi cauſam dederit, non quod aula Cæſaris fere ambulatoria foret, ſed quod tanta litium moles, ſeparato in loco, commodiſſime videretur expediri poſſe.

§. XVIII. Moderna, per Germaniam, judicia, ſic ſe habent. Privatus cum privato litigaturus in prima inſtantia Prætorem adit, ejus urbis, aut vici, ubi degit, niſi alter privilegio ſit munitus. Inde in omnibus, quos novi, Principatibus eſt ſuperius aliquod tribunal, toti provinciæ

vinciæ commune, ad quod ab istis provocatur. Pleræque tamen civitates liberæ, suam jurisdictionem, unica instantia, absolvunt. Comunia toti Imperio Judicia sunt Camera Spirensis, & Curia Aulica Cæsarea. Verum gaudent quidam Ordines hoc jure, ne ipsorum subditi omnino ad ista suprema tribunalia possint provocare, uti sunt Electores, etsi circa Ecclesiasticos quidam dubium moverunt, magis an exerceant illud jus, quam an habeant. Item Domus Austriaca, & Rex Sueciæ, intuitu provinciarum Germanicarum. Vid. *Instrum. Pacis Westphal. art. X.* §. 12. qui Wismariæ tribunal erexit, in quo Appellationes, ad earum quondem provinciarum Principes, aut Spiram, aut in Curiam Aulicam devolvi solitæ, terminentur. *Add. Capit. Leopold. Art.* 27. *&* 28. Hoc tamen omnibus, quantum mihi constat, Ordinibus est commune, ut ab illis provocatio non fit, nisi litis æstimatio certam pecuniæ summam excedat, quæ summa tamen alibi major, alibi minor est. Criminalem autem jurisdictionem non solum Ordines Imperii, sed etiam municipia quædam, ac Nobiles plurimi, citra provocationem exercent.

§. XIX. Quod si ipsis Ordinibus inter se lis sit, plerique eorum in prima instantia adeunt arbitros, sive Austrægas. Eorum aliqui peculiari Ordinum conventione constituti sunt, alii, ex communi dispositione legum publicarum, dependent. Origo prima eorundem in obscuro est. Vero, quam proxime videntur accedere, qui eosdem ad Friderici II. tempora, & Interregnum illud magnum referunt, uti jamjam dictum. Sic ergo istorum autor, quod quidam volunt, non est Maximilianus I., etsi hic novam istis formam dederit, quæ extat in *Ordinatione Cameræ, anno* 1495. *Wormatiæ* conscripta. Ex variis, qui recensentur ibidem, Austrægarum modis, duo potissimum frequentantur; ut vel Reus tres denominet Principes, aliosque Ordines, ex quibus unus ab Actore eligatur; vel ab Imperatore Commissarii, unus, pluresve impetrentur. Sunt tamen quædam causæ, quæ non ad Austrægas pertinent, sed statim ad Cameram, aut Judicium Aulicum sunt deferendæ, quas passim enumerari videas.

videas. Comitantur autem Austrægas hæc incommoda, quod ab illis provocari queat ad Cameram, & Judicium Aulicum, adeoque paucæ lites hoc modo finiantur, quodque multi sumtus requirantur, dum muneribus demulcendi, lauteque tractandi sunt arbitrorum Principum Commissarii. Accedit, quod semestre, aut annuum spatium sit præfinitum judicio Austrægarum, intra quod litem majoris momenti componi portentum in Germania foret.

§. XX. Supremum Germaniæ tribunal est Camera, cui Spiræ sedes fixa, quæ primum consensu Ordinum instituta â Maximiliano I. anno 1495. Hæc, etsi in decretis, ac sententiis suis, solius Imperatoris nomen præ se fert; rectius tamen illi, qui eandem non à solo Imperatore, sed & ab universis Ordinibus dependere, eorumque autoritate jus dicere, asserunt. Præsidem huic judicio constituit Cæsar virum Principem, aut saltem Comitem, vel Baronem. In Pace Osnabrugensi dispositum, ut deinceps sub primario illo Præside, quem Judicem Cameræ vocant, essent quatuor Præsides inferiores, à Cæsare constituendi, & in universum L. assessores, quorum XXVI. religioni Catholicæ, XXIV. religioni Protestantium forent addicti. Scilicet, ut tolleretur Protestantibus materia querendi, quasi, prævalente numero Assessorum Catholicorum, ipsi justitiam experirentur minus faventem. Quanquam numerus iste nunquam completus fuerit, plerisque Principum tardis circa sufficiendos Assessores, aut conferenda eorundem salaria, quod ipsorum aures imperiosas ejus tribunalis sententias, ut raro ultra verba procedentes, vere aversentur. Qui accuratam ejus judicii formam cognoscere cupit, ei omnino legenda est *Ordinatio Cameræ, Imperii Recessibus* inserta. Vulgo lites Spiræ dicuntur spirare, sed nunquam expirare; cujus rei causa est, tum causarum multitudo, & paucitas Assessorum, tum immensæ processus ambages. Sed inprimis, quia deficit utplurimum facultas exequendi sententias. Inde, qui propriæ confidunt potentiæ, susque deque

que habent, quid Spirenses pronuncient. Et his ipsis tantum salis est, ut, quod superest autoritatis, non temere velint prodigere, sententias dicendo, validioribus ludibrium dabituras. Imbelles tamen muscas heic, uti & in aliis tribunalibus, irretiri mos est. Circa defectus Cameræ emendandos multa sunt constituta in *Recessu Imperii* anno 1654. A Camera non datur provocatio; sed, si quis læsum se putat, revisionem potest petere; quæ tamen, quantum mihi constat, alto adhuc somno composta quiescit.

§. XXI. Est quoque in aula Cæsarea judicium, quod pari se potestate cum Camera Spirensi fert, sic ut, quæ in illo moventur lites, ad hanc non possint trahi, & vice versa. Ejus, in concinniorem formam redacti, leges, Ferdinandus Cæsar, promulgavit, anno 1549. auxit Maximilianus II. plane innovavit, Matthias, anno 1414. sed, & quædam interpolata, per Ferdinandum III. in Comitiis Ratisponensibus, anno 1654. Vid. *Instrum. Pacis, artic. V. §. 20.* & *art. 41. 42. 43. Capit. Leopold.* Id judicium à solo hactenus Imperatore dependit, utut Moguntinus, tanquam Cancellarius Imperii, in eodem revisionis sibi jus asserat. Causam vel instituti, vel instaurati, solennisque adornati ejus judicii divinando assequi, non ita in arduo est. Scilicet, ægre ferebant Austriaci Cæsares, dum Spiræ super Appellationibus, aliisque gravissimis causis cognoscitur, ibique justitia imploratur, aulam suam minus frequentari. Nam, & in eo maxima resplendet imperantium majestas, quod ad illos confugiant, qui super jure suo consequendo, aut propulsanda injuria laborant; &, cui justitiæ oracula interpretari datum, facile ab eadem diva impetrabit, ut ne aliquid respondeat, quod commodis ipsius adversetur. Sane, notum est dictum Cleselii Cardinalis, quod ei frequenter in ore fuit: non opus esse, ut Cæsar bellum in Protestantes gerat, sed sufficere, si in processibus adversas istis sententias ferat. Camera, porro, Spirensis, præterquam quod ab universo Imperio dependeret, consessus erat, ab Aula Cæsarea remotus, Rhenoque suo affixus, qua Danubius

K fluerer,

flueret, parum videbatur curare. Controversiæ, porro, Ordinum inter se, propter mutatam juris rationem, non ita commode, uti olim in Comitiis, expediri poterant. Eas ergo, si ad se solum trahere posset Cæsar, receptis etiam privatorum provocationibus, magnam Ordinibus necessitatem imposuerat, ipsius majestatem colendi. Nec deerat plausibile prætextum, tali judicio fovendo. Quare namque in capitulationibus promiserat, se omnibus justitiam administraturum, si omnes, ipso præterito, Spiram cursum intenderent? Accedebat, quod Judicium illud Aulicum lentissimo sese processui haut adstrictum profiteretur. Unde volupe erat, brevi lite posse defungi, si cui ejusdem favorem mereri contigerat. Nam Spirensibus, ne, si velint quidem, etiam in liquidis causis, ambages illas præcidere, licet. Profundius adhuc genium illius judicii penetrabit, qui consideraverit, esse præterea secretius, sive sanctius Consilium in aula Cæsaris, in quo negotia, summam Reip. spectantia, potissimum tractari solent. Causæ igitur controversæ in Judicio Aulico prius disceptantur, &, ubi respectus quidam politici intervenerint, ad Cæsarem transmittuntur, adjuncto, quod sibi videatur. Hinc causæ denuo in secretiore isto consilio proponuntur: ubi non tam juris, quam status rationes, ponderantur, puta, num Cæsari aut Imperio expediat, talem sententiam ferri; an, & quomodo commode executio fieri possit. Ubi circa talia scrupulus occurrat, sententiæ pronunciatio suspenditur.

§. XXII. Circa executionem sententiarum, in summis hisce tribunalibus dictarum, ita fere proceditur. Primo, sententiæ ut pareatur, condemnato injungitur, sub comminatione certæ summæ marcarum auri puri, partem fisco, partem victori solvendarum. Si tergiversatus iste fuerit, multa intenditur. Si quis minas contemnere perrexerit, banno, sive proscriptione afficitur, ac vi armata in ordinem redigitur. Et quidem, si alicui Ordinum subjectus sit, executio eidem mandatur, cui damnatus subest. Sin damnatus ex Ordinum numero fuerit, executio mandatur Præfecto, aut uni alterive Ordinum Circuli,

li,

li, cujus membrum iste est. Sin Circulus parum sit validus cogendo damnato, duobus aut tribus ea res committitur. Verum, rarius contingunt ejusmodi executiones; & magis est ex usu Germaniæ, Ordinumque libertate, ut tanti momenti lites, arbitrorum interventu, componantur.

§. XXIII. Denique, si quid incidat, quod summam Reip. spectet, de eo haud quicquam licet Imperatori pro lubitu statuere, sed in Comitiis, sive universorum Ordinum conventu, ejusmodi negotium est proponendum, &, ex consensu eorundem, definiendum. *Vid. Capitul. Leopold. art. 39. sub finem.* De his, quia satis accurate à multis traditum, nos summa tantum capita delibabimus. Indicere Comitia, solius quidem est Imperatoris, ita tamen, ut literis, vel per legatum, consensus Electorum sit requirendus, etiam super eorundem loco, & tempore. Vid. *Art.* 17. *Capit. Leopold.* Possunt etiam Electores Imperatorem admonere de habendis Comitiis, si usus Germaniæ, videatur exigere. Quia vero eadem multo Ordinum sumtu celebrantur, d. l. *Capit. Leopold.* cautum fuit, ne Imperator ipsis, præter necessitatem habitis Comitiis, molestus sit. Per Interregnum Comitia indicere, penes Vicarios Imperii erit, & absente Imperatore, penes Regem Romanorum, si quis tunc extiterit. Indictio non fit publico, & communi aliquo edicto, sed per literas manu exaratas, aut impressas, singulis Ordinibus insinuandas; quæ concipiuntur verbis blandam potius invitationem, quam imperiosam citationem præ se ferentibus. Et isthæc indictio fere per semestre spatium antecedit Comitia, ut per otium, de rebus ibi tractandis, Ordines meditari queant.

§. XXIV. Priscis temporibus per singulos annos Comitia fuisse habita, nec ultra mensem durasse, antiquitatum Germanicarum peritis, verosimile videtur. Hodie, quoties, & quamdiu celebranda, nihil certi constitutum, sed ista omnia, necessitatibus Reip. definiuntur. Circa locum eorundem in Aurea Bulla quidem dispositum, ut prima Comitia Norimbergæ habeantur, ni legitima im-

pedimenta intervenerint. In Capitulationibus, de commodo duntaxat loco, fit mentio, qui non sit situs extra Germaniam, & in quem Electores consenserint. Jamdudum, urbs aliqua libera, Comitiis sedem præbuit, cujus rei ratio non est in obscuro. Et vix crediderim, comparituros Principes, si Viennam, aut Pragam, eosdem Imperator convocaverit.

§. XXV. Vocantur ad Comitia omnes Imperii status, & quidem inter Ecclesiasticos etiam illî, qui nondum à Pontifice sunt confirmati. Possessores Episcopatuum, qui Confessionem Augustanam fuerunt amplexi, cum antea neque vocarentur, neque admitterentur, in pace demum Westphalica peculiarem locum accepere; quem nunc solus Lubecensis tenet. Circa Principes seculares observandum, quod pro minorennibus, ipsorum tutores vocentur. Majorennes, etiam ante petitam & obtentam investituram, vocari & admitti debere, verius est; utut, ea super re, in Comitiis Ratisponensibus, anno 1608. Joanni Friderico, Duci Wurtenbergico, controversia mota fuerit. Si qua in domo jus primogenituræ receptum, solus primogenitus vocatur. Ubi divisioni ditionum locus est, singuli vocantur, qui de portione sua, peculiariter sunt investiti. Qui ditiones suas indivisim possident, universi quidem vocantur, sed suffragium duntaxat unum obtinent. Vocati ad Comitia, comparere tenentur, vel ipsi, vel, si hoc incommodum fuerit, per legatos, mandatis sufficientibus instructos. Qui venire neglexerint, nihilo secius obstringuntur eo, quod à majori parte conclusum. Ex peculiari privilegio Rex Bohemiæ non tenetur venire ad Comitia, nisi ea Noribergæ, aut Bambergæ habeantur. Domui Austriacæ, statibusque Circuli Burgundici, venire, an emanere velint, liberum est.

§. XXVI. Quæ in Comitiis deliberanda & constituenda sunt, ab Imperatore, aut ejus Commissariis, proponuntur. Inde ad deliberationes proceditur. Ubi quæstio movetur, an idem sit ordo tenendus in deliberando & constituendo, qui fuit observatus in propositione? seu

an

an ad aliud caput rerum propositarum sit transgrediendum, prioribus nondum decisis? Heic status quidem sæpe contenderunt, non ita religiose inhærendum ordini propositionis Sed, Cæsareani semper sunt obnixi, uti aliqui interpretati sunt, quod primum semper locum obtinuerint, quæ ad privata Cæsaris commoda spectarent; quæ universam Remp. tangerent, post principia stare jussa sint. Igitur, si de his quoque aliquid cogitare vellent Ordines, necessario prius Cæsari gratificandum fuisse. Qui, postquam scopo suo fuerit potititus, de negotiis Ordinum non adeo anxium deprehensum. Ubi ad deliberationes descenditur, in tria collegia Ordines separantur, Electorum, Principum & urbium; quæ separatio creditur cœpisse anno 1489. in Comitiis Francofurtensibus. In primo, directorium, quod vocant, gerunt Moguntinus, in altero, Austriaci & Salisburgensis, alternis vicibus, in tertio, civitas illa libera, in qua Comitia celebrantur. Principes viritim suffragia ferunt. Major pars pauciores quoque obligat, nisi circa negotium religionis, &, ubi Ordines non tanquam unum corpus, sed, tanquam partes, invicem disceptantes, considerantur. An idem, in materia collectarum, debeat obtinere, nondum est decisum. *Vid. Instrum. Pacis art. V. n. 19.* Rationi videbatur consentaneum esse, ut major pars etiam pauciores obligaret, ubi, quæ conferenda sunt, totius Reip salutem spectant, quæ nemo bonus civis defugerit. Sed circa ea, quæ in peculiarem Imperatoris usum tendunt, suæ quemque liberalitati modum statuere, par fuerit. Quod collegio Electorali visum fuit, collegio Principum communicatur. Hoc illi vicissim, suam sententiam aperit, (referre & correferre vocant) idque tamdiu, quoad inter ipsos convenerit. Id, ubi factum, sententiam suam collegio urbium exponunt. Ubi & hoc conspiraverit, Imperatori aut eius Commissariis, unanimis Statuum sententia proponitur. Qui, si eam adprobaverint, res confecta est. Si collegiis inter se convenire non possit, discrepantia suffragia Imperatori proponuntur, qui amica tractatio-

ne, non autem pro imperio, componere discrepantes laborat. Similiter, si & ipsi quid secus videatur, eousque res amice agitatur, donec aut ipse cum Ordinibus, aut hi cum illo conspirent. Inde solennis in Recessibus Imperii formula: Hæc inter Imperatorem & Ordines, per modum contractus, constituta. Circa collegium Vrbium observandum, quod, etsi *in Instrumento Pacis, art. VIII.* §. 4. votum decisivum illi sit assignatum, cum antea cæteri ad deliberationes duntaxat illud admittendum contenderent; non prius tamen duo superiora collegia cum hoc communicent, quam ipsis inter se convenerit. Ita tamen, ut illa, huic, sua placita pro imperio, aut tanquam major pars invito nequeant obtrudere; sed, ubi dissenserit, res ad Imperatorem defertur, quousque & heic concordia fuerit inventa. Quæ componi nequeunt, in alium conventum differri, moris est. Quæ sic universis placuere, à Moguntino directorio in justam Recessus formam rediguntur, denuo expenduntur, &, post subscriptionem & obsignationem, promulgantur.

§. XXVII. Quid igitur, circa præcipuas summæ potestatis partes, Imperatori sit relictum, satis, puto, adparet. Sunt tamen quædam jura, quæ soli Imperatori per Germaniam exercere datur. Inter quæ referuntur (1.) jus primariarum precum, cujus vi, electus Imperator, in quolibet collegio Clericorum unam potest personam ad beneficium Ecclesiasticum præsentare. (2.) Quod cujusvis generis, & gradus dignitates confert. *Vid.* tamen *art. 43. & 44. Capit. Leopold.* (3.) Quod ab ipso solo obtinetur investitura, & collatio feudorum principalium, & quæ per vexillum notari moris est. (4.) Quod scholas publicas, sive Academias constituit. (5.) Quod facultatem indulget condendæ urbis: &, si quæ sunt alia.

§. XXVIII. Sed &, exinde non difficile est colligere, quidnam Ordinibus ad summum imperium desit. Scilicet, habent isti, saltem plerique, jus vitæ & necis in sibi subjectos; Leges condunt, etiam communi juri discrepantes; religionis libertate gaudent; omnes reditus

tus è ditionibus suis sibi capiunt; tributa indicunt; Fœdera inter se, & cum exteris feriunt, modo non spectent contra Imperatorem aut Imperium. *Vid. Instrum. Pacis Art* 8. §2. *& Capit. Leopold. c. VI. & VIII.* Quod jus, mediatis Imperii civibus, expresse ademtum, *art. 9. Capitul. Leopold.* Iidem armis se defendunt, aut injurias sibi illatas vi exequuntur, inprimis contra exteros; munimenta in suis ditionibus extruunt; & quæ sunt alia, ad gubernationem civitatis, necessaria. *Add. art.* 33. 34. *Capit. Leopold. & Instrum. Pacis, art.*8. §. 2. Ad dignitatem Electorum peculiarem facit. *art. V. Capit. Leopoldinæ.* Et ista quidem omnia suo jure, non Imperatoris loco, exercent: quæ, etsi quibusdam non ad summum Imperium propriè dictum, sed ad Superioritatem duntaxat territorialem, quam vocant, sufficere judicantur, qui gradus potestatis illo inferior & subalternus sit; tanti tamen ponderis ista superioritas est, ut civilem subjectionem longe excedat, & monarchicæ majestati locum non relinquat in eos, qui ista præditi sunt, præsertim, ubi vires, privatum modulum longe supergressæ, accesserint. Neque tam ipsorum potestatem, quam habendi modum afficit, quod ditiones suas, tanquam feuda, ab Imperatore & Imperio, recognoscant. Nam, cum eadem, hæreditario jure, ad posteros transmittant, ritus potius solennis, quam veræ collationis vim, investitura habet, quicquid de prima adquisitione sit; cum nemini denegare possit, qui intra legitimum, eam, tempus petat. Et, quanquam feudum dependentiam, & vinculum beneficiarium, involvere dicatur; non tamen omnia, quæ eo vocabulo veniunt, possessorem statim ad civis, & subjecti conditionem redigunt. Sicuti & quod alicujus potestas ad Imperii leges restricta, aut ab Imperio, ac Dominio universali dependere dicitur, id est, magnæ illius Reipublicæ, & corporis membrum constituit, non ideo iste civilis subjectionis mensuram haut excepisse dici potest. Juramentum fidelitatis, intelligitur salvis cujusque juribus; & socios quoque, aliosque, subjectorum loco haud nu-

numerandos, juramenti vinculo adstringi, tralatitium est. Ac revera jura Ordinum non è juramento sunt metienda, sed juramentum potius, ex illorum juribus, est interpretandum. Neque illud tantum onus est, aut subjectionem arguit, quod in comitiis teneantur propriis sumtibus comparere, aut, quod ad Imperii necessitates, quædam conferant. Nam, id in omnibus quoque sociorum conventibus, fieri suevit; in quorum regulari systemate, etsi major pars minorem dissentientem velut pro imperio obligare nequeat, in republica tamen, & corpore civili irregulari fieri potest, ut major pars obliget minorem, non velut pro imperio, sed velut ex pacto. Denique, quod durissimum videtur, Statum aliquem Imperii in supremis tribunalibus posse in jus vocari, &, ubi in Rempublicam graviter deliquerit, ditionibus suis exui; ne id quidem natura societatum penitus respuit. Nam, & apud antiquos talia exempla occurrunt, in societate Amphyctionum, & Achæorum; & nostro seculo vidimus Fœderatos Belgas, Groningam, ad tempus, castello coërcere. Statibus tamen Germaniæ abunde cautum *artic.* 28. *Capitul Leopold.* Ut autem, qui reliquos proterve ac pertinaciter insultaverit, à cæteris compescatur, etiam in æquali societate fieri suevit. Heic enim cognitio delicti suscipitur, non velut ex imperio in delinquentem, sed tanquam ex ultroneo ejusdem consensu, & quodam compromisso. Executio autem fit, non tanquam in subjectum, legis civilis violatæ damnatum, sed per modum belli, ut in violatorem fœderis. Ista autem omnia facilius expediuntur, ubi non de regulari quopiam sociorum systemate sermo fit, sed de irregulari quopiam corpore, quod nonnulla, cum civitate, aliqua, cum systemate, habet communia.

CAP. VI.

CAPUT VI,
De Forma Imperii Germanici.

I: Circa formam Imperii Germanici definiendam, Scriptores cur erra verint.

II. Quantum ad Territoria singula, in Principatibus & Comitatibus, Monarchia instar; in Vrbibus liberis interdum Aristocratia, interdum Democratia simile, regimen obtinet.

III. Forma totius Imperii an Democratica dici possit.

IV. Qui pro vera & mera Aristocratia Germaniam venditent, quibus argumentis utantur.

V. Imperium Germanicum non esse Aristocratiam ostenditur.

VI. Rationes illorum proferuntur refutanturque, qui absolutam Monarchiam heic statuunt.

VII. Ex penditur sententia eorum, qui Imperatori tribuunt potestatem regiam & summam, non tamen absolutam, verum certis legibus circumscriptam.

IIX. Nec non illorum, qui potestatem Imperatori Regiam, & Ordinibus libertatem sub temperamento aliquo tribui posse autumant.

IX. Autoris sententia, Germaniam esse irregulare aliquod corpus & monstro simile, si ad regulas scientiæ civilis exigatur.

§ I.

QUemadmodum tria sunt corporum genera: naturalia, moralia, & artificialia, quorum singula diversis e partibus componuntur: ita prout hæ partes inter se probe sint digestæ & temperatæ, aut concinne dispositæ, vel minus, sana ista, aut regularia, vel secus esse censentur, Satis autem e superioribus adparuit, in Germanorum Republica deprehendi aliquid, quod eandem ad simplices, & regulares Rerumpubl. formas referri, prout á politicis illæ describuntur, non patiatur; uti cuivis patet, qui istam cum regnis, & aristocratiis, quæ omnium con-

fessione, pro talibus agnoscuntur, contulerit. Eo curatius nobis in genuinam ejus Imperii formam erit inquirendum, quo securius de ista a plurimis tractatum reperitur, ignorantia scientiæ civilis, & quia a pluribus tradita citra disquisitionem sequi mos est. Sed & eo faciliorem mihi veniam polliceor ob admixtas paulo uberius, quam pro delicatis auribus, subtilitates scholasticas, quo difficilius est, circa hæc, solidum, de Germaniæ statu, judicium ferre. Etsi paucis apud rerum civilium solide peritos defungi liceret, ni aliorum errores, plurimis probati, operosius viderentur convellendi.

§. II. Singulæ porro partes Imperii, seu Ordines, separatim considerati, etsi pro civitatibus perfectis haberi nequeant, cum tamen a provinciis ptoprie dictis & earum Principes, a Gubernatoribus provinciarum longe abeant, nil obstat, quo minus in diversas earundem formas inquiramus. Omnes igitur Principatus seculares, & Ecclesiastici, (quorum illi hereditate, hi per electionem conferuntur) nec non Comitatus, Monarchiarum instar gerunt. Cum hoc tamen discrimine, quod alicubi Principum potestas sit absoluta, nisi qua communibus Imperii legibns adstringitur; alicubi eadem insuper circumscribatur per certa pacta cum Statibus, quos vocant, seu Ordinibus provincialibus, eorumque privilegia. Urbium autem liberarum nonnullæ aristocratico utuntur regimine, in quibus nempe penes Senatum est summa rerum, in quem primarii cives ipsorum senatorum suffragiis adoptantur; & ubi Senatus neque a plebe in ordinem potest redigi, neque rationibus administrationis suæ reddendis est obnoxius, Alicubi democratia viget, ubi, tribuum suffragio, senatus suppletur, illisque in hunc inquirendi est potestas.

§. III. Quæ autem toti corpori Germaniæ forma sit assignanda, inter scriptores non convenit, certissimo argumento vel reip. valde irregularis, & a tritis politicæ vulgo receptæ scitis longissime abeuntis, vel inscitiæ scriptorum, quorum non pauci nulla, aut valde tenui rerum civilium scientia instructi, ad commentandum de Jure Publi-

blic

blico provolarunt. Qui democraticam, Imperio isti, formam attribuerit, nondum vidisse memini. Sunt tamen, qui illos tantum civium Imperii Germanici nomine velint dignari, quibus jus suffragii in Comitiis competit; secuti sine dubio Aristotelem, cui civis dicitur, qui jus deliberandi, & suffragium ferendi de republica habet. Hoc si adsumamus, sane Democratia erit Imperium Germanicum, quippe, cujus cives soli sint Ordines, qui omnes & singuli utique jus de Rep. deliberandi, & statuendi, in Comitiis obtinent; Imperator autem instar Principis proprie dicti habebit. Enimvero, qui definitionem illam Aristotelicam ulterius, quam ad cives in Democratiis Græcanicis degentes, velit extendere, valde absurdus sit. Quis enim liberis hominibus & patribus familias, in Regno aut aristocratia viventibus, civium nomen denegabit, utut isti ad nullam Reip. partem admittantur? Aut quis in Regno unum esse civem Regem, in Aristocratia solos Senatores dicet?

§. IV. Plerique, queis exquisitam rerum civilium scientiam, & erectum libertatis studium ostentare placet, pro vera & mera Aristocratia Germaniam venditant. Hi, ut sententiam suam defendant, solicite inculcant: (1) Non esse, quod quis externa rerum facie, superbo adparatu titulorum & formularum, non nisi monarchicum quid resonantium, moveatur; quorum magna pars ex genio linguæ Teutonicæ, inanibus honorum verbis luxuriantis, ortum trahat; nonnulla ex antiquissima Republica, abs qua moderna multum discessit, remanserint. Penes illos enim revera summam esse potestatem, quibus jus competit, de summa rerum, proprio ex arbitrio statuendi; quocunque demum vocabulo insigniantur. (2) Non repugnare naturæ Aristocratiarum, habere unum caput paulo eminentius, & autoritate reliquos antecedens, quod velut Directoris & Præsidis in concilio Optimatium vices obeat. (3) Discrimen esse faciendum inter ipsam formam Reipublicæ, & modum administrationis. Quæ distinctio ita est explicanda; quod interdum contingat, ut una Respublica modum administrationis

ex alterius formæ republica proxime resultantem videatur æmulari, aut saltem ejusdem aliquod signum præferre. Sic, si Rex aliquis de summis Reip. negotiis ad concionem populi, aut Senatum referat, modus administrationis illic quidem videbitur habere aliquid Democraticum; heic vero quid Aristocraticum: & tamen revera forma Reip. erit monarchica, siquidem concilium populi & Senatus, tanquam consiliarii adhibeantur, nec ab iisdem Rex necessario dependeat. Ex adverso, si in Democratia vel Aristocratia, extet magistratus, aliquis eminentior, aut Princeps proprie dictus, cui jus referendi de negotiis publicis, atque exsequendi leges ac decreta soli, aut præcipue competat, & cujus nomen acta & decreta publica præ se ferant; erit quidem aliquod simulacrum Monarchiæ in administratione reipublicæ; summa tamen potestas revera penes populum, aut concilium optimatum residebit, Sunt equidem, qui hanc distinctionem oppugnant, eo, potissimum ratiocinio, quod, cum forma sit principium operationum, has utique non alias esse posse, quam prout istius efficacia permittit. Jam autem formam Reip. esse illum velut fontem, ex quo operationes circa eandem administrandam profluunt. Fieri ergo non posse, ut ab ipsa forma administratio discrepet. Ad quæ ita nonnulli respondent, discrimen esse faciendum inter administrationem, quæ nomini proprio, & eam, quæ fit nomine alieno. Illam, quidem concedunt, non posse discrepare à forma reipublicæ: hæc autem, quo minus disparem faciem præ se ferat, nihil obstare. Et ita res est. Diversæ rerum publicarum formæ resultant è subjecto, cui summa potestas inhæret, prout illud est vel unica persona, vel concilium ex universis, aut paucis constans. Quibus autem ministris aut executoribus summa illa potestas nitatur, nihil interest. Ne dicam, quod axioma illud, cui ratiocinium innititur, in naturalibus duntaxat procedat; non autem ad illa recte adplicetur, quies actionum suarum, libera competit, gubernatio.

§. 5. Enimvero, Imperium Germanicum, veram Aristocratiam esse, nemini persuadebitur, cui rerum ci-

vilium

vilium, profundior paulo, intellectus. Nam, ad Aristocratiam requiritur, ut summa potestas sit penes statum aliquem & perpetuum Senatum, cujus sit deliberare & statuere de omnibus negotiis ad remp. spectantibus. executione rerum quotidianarum, aut singularium certis magistratibus delegata, qui senatui rationem gestorum teneantur reddere. Atqui talis senatus in Germania haut quidquam datur. Camera enim Spirensis, & judicium Aulicum super litibus duntaxat, & negotiis justitiam spectantibus, cognoscit. Comitia autem nullo modo stati & perpetui senatus instar habent, cui de omnibus negotiis totam rempubl. spectantibus disponendi sit potestas; quæ peculiares duntaxat ob causas vocari, moris est. Imo, si vel maxime Comitia, quæ, ab anno sexagesimo tertio, per tot lustra durarunt, in perpetuum continuari contingat, quod &, ex usu Germaniæ, videtur futurum; ea tamen senatus Aristocratici indolem haud habebunt. Sane enim, conventus ejusmodi, & quod in illis major suffragiorum pars prævalet, esse infallibile signum status Aristocratici, valde simplex est; cum in compluribus Regnis comitia seu conventus Ordinum haberi soleant, in quibus itidem suffragia numerantur; sed quæ Comitia convocandi jus penes Regem sit, nec ipsis Ordinibus quoties aut quacunque de causa conveniendi jus competat. Quid etiam frequentius, quam inter socios arctiore fœdere in unius systematis compagem continuatos, conventus seu comitia agitari? Quorum in socios major aut minor, prout leges societatis ferunt, potestas, aliquando non multo inferior, quam comitiorum Germanicorum est in status Imperii, præsertim, si non tam indolem potestatis, quam effectum spectemus. Exempli loco esse possunt ex antiquis societas Amphyctiorum, & Achæorum, è recentibus Helvetiorum & Belgarum Fœderatorum. Deinde, habent id veræ Aristocratiæ, ut universo quidem senatu, nemo sit superior; singuli tamen senatores non minus addicte universo senatui pareant, quam alii cives; & in illos æque atque in hos, jus vitæ & necis exerceatur. Id quod longissime à libertate Ordinum Germaniæ abest;

 quod

quidem relinqui crediderunt. Cæterum, absolutam in Imperatore potestatem, per universum Imperium exercendam, qui agnoscat, vervecum in patria, natum, oportet esse. Et quæ afferuntur rationes, sibilo magis, quam seria refutatione dignæ sunt. Æque absurdum, è visione Danielis, quam ex liberis juris Romani Imperatoris Germanici potestatem velle definire. Quod Imperator neminem, nisi Deum, & ensem, superiorem agnoscat, id eidem in Principes Germaniæ non magis absolutum imperium tribuit, quam Provinciæ Hollandiæ in reliquas sex, cui utique idem elogium recte tribui potest. Tituli, formulæ, stylusque curiæ, quo literas interdum, & decretorum carmina scribæ solent adornare, longe rei ipsius vim excedunt. Denique, jurant Ordines Imperatori fidelitatem, sed salva sua libertate, suisque juribus, quæ quantum isti potestatis reliquant, jam supra satis adparuit. Sed plura verba in re tam manifesta facere, putidum fuerit.

§. VII. Probabilissimam plerisque visi sunt sententiam fovisse, qui Imperatori tribuunt potestatem Regiam & summam, non tamen absolutam, sed certis legibus circumscriptam. Quam sententiam passim quoque in scholis defendi audias. Hanc, quantum nobis constat, primus oppugnandam sibi in Germania sumsit personatus quidam, *Hippolithus à Lapide*, quo tempore quam maxime bellum inter Cæsarem & Suedos fervebat. Qui, utut plurima habeat, quæ nemo possit abnuere, nisi omnem pudorem ejeravarit; in multis tamen eundem falli, & per implacabile odium adversus Domum Austriacam in transversum rapi, non minus in aprico est. Hic igitur uti recte summam ac Regiam potestatem Imperatori in Ordines detrahit; ita in eo valde absurdus est, quod eundem Ordinibus subjicit, ac nuodi magistratus dignationem velut precario tot titulis superbienti concedit. Quasi vero necessarium sit, Aristocratiam existere, ubi Monarchia absoluta non datur; aut omnino cum quis superiorem cogatur agnoscere, cui pro lubitu non potest imperare. Et isthoc duntaxat, qui observaverit, nullo negotio plerasque ipsius rationes elumbes dabit. Quanquam

&

& passim multa futilia immisceat, quorum paucula duntaxat velut per saturam recensebimus. Dicit alicubi, majestatem sive summam potestatem esse penes Ordines, qui eam etiam tunc habeant, quando nullus est Imperator. At quis ignorat, in omnibus Regnis, tempore Interregni, summam potestatem redire ad populum, aut, qui eum repræsentant, Ordines; quam tamen, novo Rege constituto, non amplius sibi arrogare possunt. Non statim etiam superiorem agnoscit quis illum, cui ad reddendas rationes sese offert. Aliter ratio redditur ei, à quo pœna metuitur, nisi illa sibi constiterit; aliter isti, cui ex pacto duntaxat tenetur; aliter denique, cujus existimationem veretur. Sic Reges bella moturi, publicis scriptis, rationem toti orbi, satagunt, reddere. Sic socius socio, tutor pupillo rationem, negotiorum gestorum, reddit. Præterea, non statim altero est superior, aut imperium in ipsum habet, qui munere suo, eundem dimovere potest. Nam, potest quis, ex pacto duntaxat, plurimum communibus negotiis gerendis esse præpositus, ut neutri in alterum imperium proprie dictum competat; qui, ubi displicuerit, officio evolvitur; non aliter, atque contractus cum eo initus, abrumpitur. qui ejusdem legibus non satisfecerit. Etsi saltem circa Henricum IV. & Adolphum Nassovium omnia ad juris normam fuisse gesta, merito dubiter. Quæ de Comitiis prolixe disputat, vera quidem sunt, sed frustra adducuntur ad probandum id, quod ipse intendit. Nam, uti Imperator invitis Ordinibus nihil potest injungere, ita, quod hi aliquid pro imperio, invito isti queant injungere, puto, inauditum est. Equidem, præscribunt Electores in Capatulatione, quid Cæsari faciendum, quid omittendum, verum, non velut ex vi alicujus in ipsum Impetii, sed per modum contractus; cujus ea est efficacia, ut, si contra conventa, quid Ordinibus velit injungere Imperator, impune possint ipsi non parere. Enimvero & hoc est è communi pactorum natura, non ex aliqua potestate, quæ Ordinibus in Cæsarem competat. Probabilius urgeri posset, quod ex antiqua consuetudine introductum, & post per

Auream

Auream Bullam confirmatum est, ut Imperator, si quibus super causis fuerit impeditus, coram Comite Palatino respondere teneatur. Et notum est, quomodo tres Electores Ecclesiastici Alberto I. Imperatori denuntiarint, ut coram Rudolpho, Comite Palatino, causam diceret. Etsi, tanto reo, arma magis in actores judicemque arriserunt. Post Auream tamen Bullam, nullum, ejusmodi judicii, coram Palatino peracti, exemplum legisse, meminimus. Origo ejus juris, Palatino competentis, sine dubio profluxit ex officio, quod hic antiquissimis temporibus, tanquam Major Domus, in aula Regia gessit. Hic enim, uti in alios aulicos exercebat jurisdictionem; ita, si quis ab ipso Rege quid postularet, de quo ambigebatur, Comitis Palatini erat cognitio. Cujus sententia stabat Rex, non tanquam istum agnosceret superiorem; sed quod, cognito petitoris jure, justitia requirente, non posset non obligationem suam explere. Sicut multos novimus Principes in Germania, & alibi, qui super debitis, dubii quid habentibus, & aliis negotiis, è quibus aliis jus adversus ipsos fuit quæsitum, in propriis tribunalibus conveniri solent; quæ tamen tribunalia Principem haud quidquam cogere possunt, aut mulcta coërcere, siquidem juris, ac conscientiæ, publicæque existimationis reverentia, eundem, ad debitum exsolvendum, non adegerit. Sed, puto, ipsas Ordines contentos esse, quod à Cæsare nihil possit ipsis imperari, quod displiceat. Tam invidiosam libertatem, ut Imperatori suo ipsi queant imperare, cordatissimus quisque ultro adspernabitur.

§. IIX. Sed, cum *Hyppolitho* quidem facile transegerit Imperator, ne ab eodem in subjectorum classem conjiciatur. Magis urgent isti, qui & Imperatori potestatem Regiam, & Ordinibus libertatem, sub temperamento aliquo, tribui posse autumant, dum inter Regna limitata Germaniam referunt. Isti quippe differunt, illa omnia, quæ Imperatoribus per Capitulationes præscribuntur, stare posse cum Regno limitato: puta, quod teneatur ad leges fundamentales Remp. administrare, & super negotiis, summam rerum spectantibus, consensum Ordinum requi-

rere, quod leges novas iisdem inconſultis ferre non poſſit, in ſacris nihil immutare, pacem, bellum, fœdera ex arbitrio Ordinum ſumere, controverſias ſubjectorum, non niſi certa per tribunalia dirimere. Sic, quod Ordines Imperio ſimul, & Imperatori fidem jurant, id hoc modo poſſe explicari, quod Imperatori velint obſequium præſtare, quatenus ipſorum opera bonisque uti vult ad bonum publicum, & prout legibus Regni eſt expreſſum, ſimul, quod adverſus reliqua Imperii membra commodos ſeſe & fideles concives velint exhibere. Enimvero, quo minus Germaniam pro limitato regno poſſimus habere, duo potiſſimum obſtant. Primo enim in vero aliquo regno, utut in ejusdem adminiſtratione certas ſequi leges Rex teneatur; revera tamen eousque omnes cives ille eminet, ut ſuam libertatem, ſuaque jura, cum Regis poteſtate nemo comparare audeat, utque adeo omnes Proceres ab arbitrio Regis dependeant, eique ad rationem reddendam ſint obſtricti. Id quod in Germania ſecus eſſe, cuilibet notum. Nam, nemo ex Germaniæ Ordinibus admiſerit, ditiones ſibi ſubjectas magis ad Imperatorem, quam ad ſe pertinere, aut ſibi iſtius magis, quam proprium commodum in iisdem gubernandis eſſe reſpiciendum. Quin, eousque ſibi quisque tendit, ut bellum ſumere, fœdera cum aliis inire non dubitent vel inconſulto Imperatore, quicunque viribus ſuis ſociorumque confidunt. Denique, quilibet Rex, quantumvis limitatus id habet, ut virium totius regni directio atque applicatio demum ultimo ad ipſum redeat, utque ſub ipſo eædem vires velut uniantur ad commune bonum ita procurandum, ut ab una quaſi anima cuncta videantur gubernari. Hoc qui in Germania videre poſſit, lynceus ſit, oportet; ubi qui Caput & Rex eluet, ex Imperio nullos reditus, ſaltem ſtatos, percipit, ſed proprio ſucco vivere cogitur: ubi nullum commune ærarium, nullus miles publicus eſt, ſed quilibet Ordinum ſuis viris, ſuarumque ditionum reditibus, pro arbitrio utitur, collato in publicum non niſi exiguo quopiam, idque poſt ambitioſas demum ſolicitationes. Quæ ſingula, ſuperiori capite, latius deducta ſunt, & in ipſo

rerum

rerum actu manifeste deprehenduntur, Sunt denique non pauci, qui inter mixtas Respublicas Germaniam referunt, qui quantumcunque se torqueant, nullo modo expedire se possunt. Quæ Aristoteles, mixturæ istius autor, super miscendis, aut invicem temperandis civitatum Aristocraticarum & popularium formis tradit, ad remp Germanicam haut quadrant, quod quilibet, cui ipsum Aristotelem inspicere vacarit, agnoscet. Tum, & quas mixturæ species recentiores commenti sunt, earum nulla ad hancce quadrat; in qua neque universa potestas summa est penes plures indivisim, neque ejusdem potestatis partes inter diversas personas aut collegia sunt distributæ. Qui autem Germaniam ideo è Monarchia & Aristocratia mixtam statuunt, quod jura majestatis potiora cum Ordinibus communicata sunt, in eo falluntur, quod Ordines Imperii indolem veri senatus Aristocratici habere præsupponant; id quod res ipsa aliter demonstrat.

§. IX. Nil ergo aliud restat, quam ut dicamus, Germaniam esse Irregulare aliquod corpus, si ad regulas scientiæ Civilis, aliasque Respublicas exigatur, & cujus similis, puto, in toto terrarum orbe, non extat. Quod lapsu temporum, per socordem facilitatem quorundam Cæsarum, ambitionem Principum, turbulentiam sacerdotum, factiones Ordinum, atque inde prognata bella civilia, è regno regulari, in tam male concinnatam formam est provolutum, ut neque Regnum, etiam limitatum, amplius sit, licet exteriora simulacra tale quid præ se ferant, neque exacte corpus aliquod aut systema plurium civitatum fœdere nexarum, sed potius aliquid inter hæc duo velut interjectum & fluctuans. Quod ipsum exitiabili morbo, internisque convulsionibus perpetuum præbet fomitem; hinc ad regni leges retrahere Imperium nitente Cæsare, inde partam libertatem tueri studentibus Ordinibus. Quemadmodum autem ea est natura omnium degenerationum, ut, quando à principio suo longius discesserunt, prono lapsu & velut ultro ad extremum suum tendant, ad pristinam autem formam ægerrime possint retrahi; & lapidem & clivum montis, semel impulsum, facillime ad

planum usque devolveris; ad verticem, non nisi insano labore, revocaveris: ita Germania sine maximis motibus, summaque rerum confusione ad justi regni leges reformari nequit: ad fœderatorum aliquod systema ultro vergit. Imo, si tollas mutuam illam inter Imperatorem & Ordines renitentiam, jam revera similis erit Germania corpori alicui seu systemati sociorum, inæquali fœdere nexorum, ideo quod Ordines, qui vocantur, comiter colere, & reverentia prosequi Cæsarem teneantur, velut non solum simulacris Regiis vestitum, sed & qui autoritate, ac quadam potestatis prærogativa cæteros emineat. Exempli loco aliquatenus esse possit in societate civitatum liberarum fœdus inter populum Romanum, & populos Latinos, antequam hi ab isto ad subditorum conditionem redigerentur, aut demum civitate Romana donarentur. Atque istam, quidem irregularitatem facile agnoscet, qui compagem Germaniæ modumque regiminis heic recepti contulerit cum Compage atque administratione regnorum, Aristocratiarum, & systematum, quæ omnium confessione pro talibus agnoscuntur. Quibus addi possunt, quæ nos *peculiari diatribe de Republica irregulari*, ac in libris *de Jure Naturali & Gentium* circa hanc materiam tradidimus.

CAPUT VII.

De viribus & morbis Imperii Germanici.

I. Vires Germaniæ, in se consideratæ, quantæ sint: tum in Viris.

II. Tum in rebus & affluentia Regionis.

III. Germania quibus mediis aliorum opes ad se trahere queat.

IV. Vires Germaniæ quomodo ad Vicinos se habeant; & quidem respectu Turciæ?

V.

V. Quomodo adversus Italiam: Poloniam: Daniam: Angliam: Belgium Fœderatum: Hispaniam: Sueciam: denique Galliam, sigillatim consideratas.

VI. Comparatio virium Germaniæ cum aliis, ubi plura regna, junctis viribus, eam invaserint.

VII. Vitia ac morbi quibuscum Germania conflictatur: quæque prima illorum causa.

IIX. Specimina hujus mali plura recensentur.

IX. Adduntur alia ex dissidio Religionis: fœderum abusu: judiciorum, ærarii, militis communis defectu.

X. Prætensiones ac Controversiæ Ordinum inter se invicem.

§. I.

VIres alicujus Reip. considerari possunt, vel in se, vel, prout per concinnam Reip. formam commode possunt exseri. In se consideratæ vires, consistunt in Viris, & in Rebus. Viros quod attinet, parum habet Germania, quod de eorum multitudine aut ingenio queratur. Primariæ nobilitatis tanta multitudo, tantusque splendor, quantus nullibi per universum orbem. Inferior nobilitas non supra laxitatem regionis, nec præ nimia turba ad sordidas artes descendere coacta. Eorum, qui literis operam dant, major fortasse, quàm expediebat, copia, utut inter multos laurigeros pauci Phœbi deprehendantur. Mercatorum & opificum affatim. Ruricolarum tamen alicubi hodie pauciores sunt, quam pro latitudine agrorum. Cujus rei causa est, partim tricennale bellum, quo Germania misere fuit vastata, & quæ ex eo tempore incubuere tempestates; partim, quod rustici eo sunt ingenio, ut statim atque in re paulo laxiore cœperunt esse, filios suos ad opificium aliquod gaudeant admovere, fortunatos præ se judicantes, qui in urbibus habitant. Quanquam autem vix putem esse, qui numerum urbium ac vicorum per Germaniam iniverit; non tamen vanitatis arguetur à peritis ejus regionis, qui dixerit, facile exercitum ducentorum millium posse conflari, si modo ex singulis urbibus quini, & è singulis vicis singuli aut bini milites scribantur. Speciminis loco

hæc esse possunt. In decem Circulis certi autores enumerant urbes, oppida, atque arces 1957., excepto Regno Bohemiæ, in quo juxta Hagecium Ferdinandi I. ætate fuerunt urbes 103. oppida 308. arces spectatiores 258. monasteria 171. pagi 30363. Abbatiarum & Cœnobiorum quondam, antequam à Protestantibus tanta eorum multitudo destrueretur, numerabantur 11024. Sic Ferdinandi II. Zelo ad Ecclesiam Romanam revocata scribunt centies centena millia hominum, nî sacerdotum crudelis adulatio numerum in majus auxit. Ipsa natio ab omni memoria bello insignis, & in militiam avida, per totam fere Europam venalem sanguinem circumferens. Cui, ut nimius fervor abest, ita plurimum constantiæ suppetit, animique egregiæ disciplinæ capaces. Nec minus eadem ad omne genus artium manuariarum solertissima; &, quod plurimum ad firmitatem civitatum facit, ad res novas haud quidquam proclivis, & imperii non nimium redigi bene patiens.

§. II Inter Res, primum obtinet locum ipsa Regio. Cujus, quanta sit amplitudo, facile intelliget, qui è Cassubia Mumpelgardam, aut ex Holsatia extrema in fines Camiolæ, aut Leodio in ultimas oras Silesiæ iter fecerit. In tam vasta regione, si Alpium juga excipias, pauca sunt loca, quæ nihil producant ad vitæ humanæ cultum faciens; is porro rerum ad vitam necessariarum proventus, ut eadem extraneorum rebus haud quidquam indigeat, nisi ad luxum, & superfluas voluptates. Auri quidem parum mineræ aut flumina quædam præbent; & quas Germania gignit gemmas, sequioris pretii habentur. Cæterum, magna copia, compluribus in locis, effoditur argentum, cuprum, stannum, plumbum, ferrum, argentum vivum, aliaque mineralia vilioris pretii. Salis, quantum sufficit, fontes suppeditant, etsi loca, quibus mare, aut flumina navigabilia favent, importato è Gallia, Lusitania, aut Patavia jam frequenter utantur. Frumenti, & fructuum varii generis, lignorum, eorum quæ ad rem vestiariam faciunt affatim, ut & equorum, armentorum, pecorum, & ferarum. Nec, qui ebrietati generandæ inserviunt,

serviunt, liquores Germania desiderat. Sic ut in universum Germania opulenta possit æstimari Regio. Nam, præterquam quod materiam nummorum ipsa generat, omnia fere producit, quæ ad necessitatem aut delicias vitæ humanæ faciunt, ut non incolis solum sufficiant, sed & exteris communicari possint. Et quibus aliunde importatis utitur, vel eorum, quæ exportantur, copiam non excedunt, vel talia sunt, ut facile iis carere possint Germani, si luxuriam compescere, aut socordiam ineptiamque nossent exuere. Quam facile enim erat contentis vino & cerevisia sua, aut, si hæc ad ebrietatem nondum sufficiebant, adjunctis vini adusti tartareis ardoribus, ignorare Hispanica aut Gallica vina? Quam facile item vestiri pannis è domestica lana confectis, suosque relinquere Hispanis, Anglis & Batavis? Aut, si horum elegantia arridebat, debuerant artem illam melius excoluisse indigenæ opifices. Neque verò serico carere Germanis grave erat. Aut, si utique nitidius vestiri sedebat, saltem tractus ad Rhenum uberrime morum ferebat, si à socordia sua isti populi possent impetrare, ut præter vineas aliquid magnopere colendum sibi sumerent. Suppetente bombycibus papulo, licebat ab Italis modum tractandi serici addiscere. Ea vero non levis est stultitia, quod non solum vestium formæ in menses fere mutari solitæ, sed & levidenses sæpe, ac absurdæ telæ è Gallia petantur, ac nihil elegans credatur, nisi quod ad præsentem Galliæ modulum sit expressum. Quod enim Gallici artifices tam sæpe pannorum ac telarum genera variant, non tam levitas est, quam astutissima solertia. Hoc modo enim prohibent, ne Germani artifices apud se quoque ista opera imitentur. Quanquam plerisque horum is sit stupor, ut sibi tantum nefas esse putent à modo operum semel recepto discedere; nec sibi politius quid putent faciendum, quia majoribus suis id fuit ignoratum. Denique, aromatibus, saccharo, aliisque ex utraque India petitis, longe parcius uti posset Germania, si luxuriæ fræna injicere nosset.

§. III.

§. III. Sed, nec Germaniam deficiunt remedia, quibus aliorum opes ad ſeſe queat trahere, cultura commerciorum. Ad hæc requiritur & ſitus oportunus ad exteros commeandi, eosque recipiendi, & ut ſuperſit indigenarum uſibus, quod ad exteros poſſit exportari, præter ſolertiam indigenarum. Situs exercendis commerciis valde opportunus eſt iis urbibus, quæ mari Oceano, aut Baltico alluuntur; mediocris, quas navigabilia flumina perſtringunt, propter vectigalium importunitatem. Terreſtri merces via transvehere minus lucroſum. E Germania hæc fere exportari ſolent: ferrum, & varia ex eo confecta inſtrumenta, plumbum, argentum vivum, vinum, cereviſia, vinum aduſtum, frumentum, lana, panni lanei filo craſſiore, variæ telæ laneæ, atque lineæ, equi, oves, & ſi quæ ſunt alia. Non tamen diffiteor, in quibusdam Regionibus Europæ majorem, quam in Germania, pecuniæ copiam adparere; cujus rei non vna videtur cauſa. Quid enim mirum eſt, exhauſtam eſſe regionem, quæ triginta per annos exteris in prædam patuit, deinceps quoque non modicos inſultus perpeſſa. Deinde ſunt Regiones Europæ, quæ ad commercia, cum exteris exercenda, longe commodiore gaudent ſitu, quam Germania. Nam, maris opportunitate, paucæ duntaxat urbes Germaniæ gaudent; cum contra mare vehementer faveat Angliæ, Italiæ, Luſitaniæ, Galliæ, Belgio. Dantur præterea regiones, quæ alias ſibi terras habent ſubjectas, quæque adeo omnes earundem opes velut in anguſtum conſtipatas uno obtutu repræſentant; uti eſt Hiſpania, Luſitania, Anglia, Belgium. Germania extra ſe nihil poſſidet. Solet quoque exterorum oculos perſtringere ſplendor & amplitudo primariarum urbium in quibusdam regnis, intra quas maxima vis opum confluxit. Sic multi imperiti è Lutetia de tota Gallia, aut è Londino ſolo, & Olyſſipone, de Anglia & Luſitania judicant. Germaniæ autem opes, in tam vaſta regione per tot Principum ſedes diſperſæ, tenuiores easdem faciunt adparere. Nec modica pecuniæ vis ad exteros transfertur per ſtultitiam Germanorum, dum ab iſtis merces petunt,

quas

quas vel apud se producere, aut quibus omnino caruisse, in proclivi erat. Nescio, an & hoc addi debeat, per discursationes, juventutis Germanicæ, ad exteros, non parum argenti extra natale solum trahi. Nam, etsi genium Teutonicum conversatione exterorum temperari, fors non inutile fuerit; tamen, merito ludibrium, ac miserationem merentur, qui ex Italia nil, nisi delicias quasdam vitiorum, Transalpinis vulgo ignotorum, & rariores blasphemandi formulas domum reportant. Neque vero Gallia plerosque peregrinatores, aliis instructos artibus dimittit, quam ut sordidius tuburcinari deinceps norint, gradusque *Venereæ* scabiei, è propriis utplurimum experimentis, recensere. Nonnullis tamen lucro habetur Italiam & Galliam vidisse, quos in patria tot per ambages ad inania titulorum scholasticorum tædet adspirare. Nam, ibi minore cum pudore & sumtu domum licet reportare titulum Doctoratus & inscitiam. Etsi apud nos quoque sat rudi ex ligno tales Mercurii effigiantur.

§. IV. Enimvero, cum nemo robustus aut debilis possit pronuntiari, nisi cum aliis comparetur; dispiciendum porro est, quomodo vires Germaniæ ad vicinos sese habeant. Contingit igitur Germania una ex parte Imperium Turcicum in Stiria, &, quæ tanquam istius propugnacula possunt haberi, in Hungaria & Croatia; quas salvas manere, istius quam maxime interest. Ubi manifestum est, utut Turcæ è latissimis suis ditionibus longe gravius auri pondus redeat, ac fortasse ampliore hominum turba campos inundare queat; eundem tamen Germaniæ parum videri metuendum. Nam, stringit iste Germaniam extrema duntaxat & modica ora sui Imperii, qua illud velut in cuneum tenuatur, & quidem procul à sede Regni primaria; sic, ut, non sine maxima molestia, ab eodem Bella Hungarica gerantur. Præterquam enim quod Turcicus miles Germanis bene exercitatis haud quidquam par sit, si Prætorianum Turcæ militem excipias, magno molimine ex Asia copiæ sunt transferendæ, cœlo asperiori parum adsuetæ, & hyemis impatientes. Et postquam omnes vires in extremam Imperii oram sunt colle-

N ctæ,

ctæ, oppositæ partes in Persidem vergentes intumescere solent. Cumque vicinæ Regiones, Servia, Bulgaria, & ipsa Hungaria Turcica non sufficiant diu alendæ tantæ multitudini, terrestri itinere difficili & longinquo commeatus est subvehendus, postquam magno Germaniæ bono versus Orientem Danubius evolvitur. Et vix unquam, ultra quartam suarum virium partem, adversus Turcam vertit Germania, eamque plerumque inter Ducum ignaviam aut discordiam, pecuniæque ac disciplinæ defectum destitutam. Et tamen plura Germanorum de Turcis, quam horum de illis, tropæa extant. In vulgus autem Turcarum nomen adeo formidable est factum, tum propter truculentos ipsorum mores, tum per astutiam eorum, qui tali terriculamento Germanos ad pecunias conferendas promptiores redditum ibant, accedentibus sacerdotum clamoribus & vaticinandi prurigine, quod & horum interfit, plebis animos terroribus agitari.

§. V. Italia & viris & opibus Germania longe inferior, ac in plures discerpta particulas, ad vim aliis faciendam fere est inhabilis. Quin satis habent Itali, quod Germani Imperatores antiquum in Italiam jus non eant renovatum; præsertim cum, per culturam Seculi, reverentia fulminis Pontificii, quod sæpe istos in terrorem olim dederat, nunc penitus videatur exolevisse. Helvetio vicino nihil commodius, cui sua duntaxat tueri, alieni nihil affectare, & prodesse potius, quam nocere lex est. Nec Polonia ulla in parte Germaniæ sese audet comparare. Et, cum rationes Reipublicæ Polonicæ postulent, sua potius servare, quam aliena concupiscere, quam modestiam Germanos quoque suæ Reip. conditio docet; vix adparet occasio, quæ duas illas nationes bello possit committere, nisi forte aliquis Germaniæ Principum intestinis sese Polonorum discordiis miscuerit, aut Poloni, auro Gallico empti, Germaniam à tergo destruere audeant. Danis hactenus, ne ad Hamburgum quidem subjungandum, vires fuere, quam & in istorum ditionem haut concedere, utriusque Saxoniæ quam maxime interest, ne dum ut contra universam Germaniam sperare quidquam possint. Et instinctu alio-

rum

rum turbas dare conantes, facile fuerit, immissis à tergo Suecis, semper infensis compescere. Anglia, quousque Oceano suo insultet, Germanis parum curæ est. Et, uti illa continentem tentare frustra præsumserit; ita his nullæ vires maritimæ, quæ cum Anglicis comparatæ momentum possint habere. Belgis Fœderatis nec voluntas est, nec facultas, in Germaniam aliquid moliendi. Nam & ipsi parum ad militiam terrestrem idonei, aquatiles animantes, & utut pecunia supersit, haud quidquam libertati ipsorum expedit, numerosiorem terra alere exercitum, quam qui defensioni ipsorum sufficiat. Hispanici partes Imperii, quæ Germaniam contingunt, cum hac nulla parte comparari possunt. Ipsa porro Hispania longe remota, & viris exhausta, nec Lusitaniæ, tantillo Regno, subjugandæ sufficiens; Quin, Carolus V. tunc florenti quam maxime Hispaniæ imperans, & ditionibus Austriacis atque autoritate Cæsarea subnixus, nequidquam opprimere reliquam Germaniam tentavit. Suecia, utut ei annumeres provincias nuper partas, reliqua Germania & numero virorum, & opibus multis partibus est inferior. Nam, quod simplices aliqui de viris dubitavere, moti, partim obsoleto vocabulo vaginæ gentium, partim progressibus Suedorum tricennali in bello; id, quale sit, rerum peritis satis constat. Scilicet spatio XVIII. annorum non supra LXX. M. militum ex ipsa Suecia sunt emissa, quorum multi in patriam iterum reverterunt; cum tamen, durante isto bello, vix unquam infra C. M. Germanorum, sæpe supra, in armis fuerint. Causa vero tantorum progressuum erat Germanorum discordia, & occasionis oppurtunitas, & quod Protestantes, ab Austriacis pressi, velut cœlitus demissum præsidium, Regem Gustavum Adolfum susciperent. Circa florentissimum hodie Galliæ Regnum probabilius dubitari potest. Sed, si utriusque vires in se spectentur, citra commoda aut morbos, quorum illa Galliæ ex regulari sua Monarchia, hi Germaniæ è dissoluta Reip. forma surgunt, pro Germania pronuntiandum videtur. Nam, & longe amplior est Germania, quam Gallia, &, utut fertilitas utriusque par sit, subterraneæ tamen Germaniæ opes longe su-

pra sunt. Nec Gallia virorum numero exsuperat: ac Germanum militem Gallo non concedere, multis speciminibus fuit ostensum. Circa vim pecuniæ non ita liquido definiri potest. Nam, quid in annuis reditibus habeat, qui nunc rerum potitur, Rex, non sine admiratione percipitur. Considerati tamen simul debet, plebem in Gallia longe asperius tributis & vectigalibus exhauriri, quam in Germania, & ibi omnes opes Regni in unum velut alveum confluere; qui tamen non parum attenuandus fuerit, si exteri merces Gallicas, quibus facile carere possunt, petere desierint, Germaniæ autem reditus inter tot Principes divisi, quanti sint, ita liquido adparere non possunt. Id tamen in aprico est, post contusos Turcas nullum Germaniæ infestiorem esse hostem, quam Gallum; qui tamen olim, cum Burgundis, Lotharingia, Luceburgum, ac integræ adhuc Belgicæ provinciæ propugnaculorum instar isti prætenderentur, ne hiscere quidem adversus eandem audebat. Sed nunc hisce omnibus subactis, adjecta insuper Alsatia cum Brisaco & Argentorato, magna tractus transrhenani parte, ac vilidissimis succinctus munitionibus cisrhenanæ Germaniæ tanto terribilior imminat, quod jam omnem fœderum fideique religionem consumsisse videatur. Quem, nisi intra priores limites Germani redegerint, ac paria ipsi munimenta opposuerint, continuis ejusdem incursionibus expositi erunt, forte & penitus servitium ipsius subituri.

§. VI, Sed, utut singula præponderet Germania, quid tamen fiet, si multi junctis viribus eandem invaserint? Heic initio observandum est, quorundam rationes non ferre, ut simul in Germaniam conspirent. Quorundam etiam vires tantas non esse, ut ad Germaniam aliquid momenti habeant. Deinde, non concessuros cœteros, ut unus aut alter, oppressa Germania, tanta opum accessione gaudeat, quibus suffulto facile sit toti Europæ leges præscribere: adeoque nunquam defuturos, qui ad istam servandam sint connisuri. Ante contusos Turcas tres erant, qui velut principes aut capita fœderum se videbantur ferre posse ad invadendam Germaniam; Turca, Domus

Aust

Austriaca, & Gallus. Cum Turca nemo Christianorum Principium in Germaniam aperte conspitasse, compertum fuit; nisi quod Gallus clandestina consilia cum eodem subinde miscuerit. Etsi, quæ superiore seculo Franciscus I. cum Turcis fœdera ferierat, forte aliquid excusationis admitterent, quod prævalenti tunc Carolo V. hostis undecunque excitandus esset, ne Gallia toti moli succumberet; cum salutis expediendæ quævis ratio honesta habeatur. Ast merito Christianissimi vocabulum commisisse debuerat Ludovicus XIV. qui nulla necessitate, sola, fines proferendi, libidine, Turcas in Cæsarem excitavit, è diversa parte Germaniam inundare certus, si hosce Vienna potiri contigisset. Sed, fallente ista spe, tamdiu quievit, quoad longe absentibus superioris *Germaniæ* copiis ex improviso cis Rhenum sese effunderet, tum, ut Turcæ spatium sese recoligendi daret, qui alias brevi tota Europa videbatur expellendus; tum, ut, quod *Germaniæ* trans Rhenum superest, sibi subjiceret. Quam perfidiam, an inultus sit laturus iste insatiabilis ambitionis Princeps, tanto jam tempore Europæ turbator, dies docebit. Domus Austrica ut reliquam *Germaniam* Regio complectatur imperio, nulli vicinorum optandum fuerit; nec puto, ullum fore tam dementem, ut conatibus istis subsidii quid velit adferre. Quin, uti Hispania quidem vires pro Austriacis sunt; ita aperte hisce se opponent *Galli*, Sueci, & Belgæ Fœderati eo promtius, quod istis nunquam sine præmio fuit Germanorum libertati suppetias tulisse. Quin, nec Pontifex nimium videtur Austriacis heic fauturus. Nam, utut tot miriades ovicularum errantium, quas iste putat, ad Ecclesiam revocasse, summo pastori gloriosum foret; ita quantovis animarum detrimento redimendum videtur, ne *Germanus* aut Hispanus, nimia subnixus potentia, in res Italæ sibi arbitrium sumat. Quod si denique *Gallo Germaniam* invadere lubido subierit, ut huic, quantum possint, suppetias ferant, Hispanos, Italos, Anglos, Belgasque, rationes suarum Rerump. obstringunt, quorum hi non præter causam memores agunt antiqui dicterii; *Francum amicum habueris, vicinum non habueris.* Ac manifestum

nifestum est, ubi quacunque ratione Garmaniam cum Gallia in unum imperium coalescere contigerit, toti Europæ servitium imminere; ad quod neminem Principum opem collaturum crediderim, nisi cui fastigium suum cum servitio permutare volupe sit. E nationibus, quæ Germaniam á tergo distringere possint, Poloni quidem haud temere permovendi videntur, ut ante rationes suæ Reipublicæ aurum Gallicum habeant, post subjugatam Germaniam ipsi quoque vilis servientium pars futuri. Eandem ob causam Danos quoque haud crediderim Gallo operam navaturos, ubi de subigenda Germania agi adpareat; præsertim cum Europæ Monarchiam invadere conanti, cumprimis maris Baltici claustra in potestate habere, opus sit. In Suecorum societate Galliæ plurimum videbatur momenti positum, inprimis si bellicosus ipsis Rex contigerit. Dudum tamen prudentioribus animaversum, Gallos quidem velle uti Suecorum opera non gratuita; verum ita, ut, quod inde partum fuerit, *solius Galliæ incrementis* accedat. Id vero Gallis ne quidquam ad palatum, Suecos Gallico auro propriam potentiam eousque promotum ire, ut facile deinceps Gallorum amicitiam possint negligere. Ex adverso Sueci stultum credidere, pro Gallorum magis utilitate, quam propria contendere. Neque sunt tam hebetes, quin perspiciant, ubi Gallus rerum in Germania fuerit potius, ipsum non minus Suecis, quam aliis vicinis leges dictaturum. Ac merito fastidire debent generosæ nationes mercenarii opprobrium, quod insolenti populo solenne est, ingerere sociis, a se pecunia sublevatis. Denique, cum commune omnium Principum bonum in eo consistat, inter eos nemo tantum eminere, ut cæteros pro lubitu insultare queat, sed ut, quantum fieri possit, omnium vires in æquilibrio habeantur; communis libertatis proditor est censendus, qui peculiaris aut temperarii emolumenti causa, ad struendam ejusmodi molem, omnibus formidandam, opem confert. Id tamen præcipue cavendum Germanis, ne ipsi in sui servitium Gallo operam navent, dum omnibus imminentem hostem non junctis consiliis & viribus propulsant, sed vel auro Gallico emti ad pro-

propriam patriam perdendam una incumbunt, aut pestinti pretio corrupti, simul boni publici incuria, cæteris ignantibus quiescunt, haut minus ipsi post absumtus reliquos à Polyphemo devorandi. Sane, cæcum oportuit nisse, qui Gallorum artes non deprehenderit, initio blandiore via sese expromentes, quo Garmaniæ rebus temperandis ingerendi sese ansa foret. Nonnullos Principes fœdere, & annuis stipendiis sibi illigare, in universum solicitum sese pro Germania ostentare, controversiis Principium componendis se dare, circa pecuniam & militem petentibus submittendum alacrem se exhibere, id denique agere, ut, quibus auxilio aliquo opus foret, intelligerent, certius sibi præsidium in amicitia Gallica, quam in Cæsare, legibusque Imperii positum. Sed mox perpetuis successibus aucta insolentia proditione, absurdissimis cavillationibus, aut aperta vi invadere placuit, quicquid opportunum fuerit visum, alteramque Rheni ripam ex asse Galliæ adjungere, ac horrendis munitionibus firmare, ut nulli exercitui in Galliam penetrandi facultas foret, ipsi, quotiescunque libido subiret, Germaniam incursare, & ad miseram conditionem redigere daretur. Circa quod institutum, uti, qui Gallo favent, aperti patriæ suæ proditores sunt; ita, qui communi periculo submovendo sese subtrahunt, dignissimi Gallico servitio erant, modo cives suos eidem excitio non involutum irent. Inprimis autem cavendum est principibus Germaniæ, ne jure fœderum in communis patriæ destructionem abutantur: & optandum fuerat, idoneam rationem iniri posse, isti abusui prævertendo. Quanquam apud sanos merito id maximum pondus habere debebat, quod, eversa Imperii compage, ipsorum quoque fastigium solo affligendum, & à Gallica superbia conculcandum sit. Ac probe notandum fuerit dictum istius ministri Gallici, qui legato alicujus Electoris, de fœdere cum Gallo agitantis, ingenue dixerat, cum hic obligationem & vinculum, quo Imperio teneretur, excipiendum sibi restaretur: quid verbis est opus, inquit, ni tuus dominus est Elector Sacri Romani Imperii, est nihil.

§. VII.

§. VII. Enimvero isthæc Germanici Imperii moles, quæ, in justi Regni formam digesta, toti Europæ futura erat formidabilis, per intestinos morbos & convulsiones ita debilitatur, ut ægre ipsa sibi defendendæ sufficiat. Causa primaria mali est ex inconcinna, ac parum apte digesta Reipublicæ compages. Quantumvis magna hominum multitudo uno homine robustior non est, quamdiu quilibet sibi soli tendit. Omne ex conjunctione robur est; & quatenus plures in unum corpus naturale non possunt coalescere, multorum vires uniuntur, dum uno consilio velut una anima reguntur. Ista unio, quo arctior & concinnior, eo vallidior, cæteris paribus, existit societas. Laxitatem, pravamque membrorum combinationem necessario debilitas, morbique comitantur. Perfectissima unio, & ad diuturnitatem cumprimis apta, in Regno rite composito cernitur. Nam Aristocratiæ, præterquam quod vix commode possint subsistere, nisi ubi Reip. alicujus vires præcipuæ in unam urbem colliguntur, Monarchiis sua natura fragiliores sunt. E pluribus Civitatibus per fœdus coagmentata systemata longe laxius cohærent, & facilius turbari aut dissolvi possunt. Ut tamen qualiscunque firmitas istis systematibus constet, necessarium cumprimis est, ut sociæ civitates eandem habeant Reipublicæ formam, nec viribus inter se multum sint dispares, utque ex ista conjunctione in singulas par utilitas redundet. Deinde, ut maturo consilio, legibus prius rite conceptis, in societatem coiverint. Nam, qui temere, & velut impetu quodam in societatem ruunt, futuro statu non prius curate pensiculato & digesto, non possunt non multa admittere, magis, quia corrigi non possunt, quam quia expediunt aut decent. Est & illud dudum observatum, vix unquam Monarchias cum Civitatibus liberis in fœdera, etiam temporaria, bona fide coalescere, nedum ut perpetuo jungi sint idoneæ, Principibus plebejam libertatem aversantibus, plebe Principum fastum horrente. Illa porro est humani perversitas ingenii, ut vix æquo animo pari secum jure degentem adspicere possit, quem viribus inferiorem videt. Et communia onera ferri detrectat, qui nullam aut

exiguam

exiguam partem communium commodorum relinqui animadverdit.

§. IIX. Cæterum Germania eo est habenda ægrior, quod in eadem junctim reperiantur morbi, tam, qui è Regno male formato, quam, qui è systemate sociarum civitatum indigesto redundant. Imo, præcipuum morbi effectum habet, quod ad neutram harum specierum Resp. Germanica exacte quadret. Exterior facies & simulacra Regnum aliquod præ se ferunt; antiquissimis quoque temporibus Rex erat revera id, quod audiebat. Post, hujus potestas imminuta, &, gliscentibus Ordinum opibus ac libertate, haut multum Regii imperii, valde circumscripti, remansit. Inde perniciosissimæ semina convulsionis penitissimis Imperii visceribus hærent, quæ in diversa tendere Imperatorem & Ordines subigunt, dum, illo ad Regiam potestatem velut postliminio grassante, hi, partas semel opes, obnixe defendere satagunt. Ex quo non possunt non suspiciones, diffidentia, occultæque machinationes oriri, præpediendis alterius incrementis, aut infringendæ cæterorum potentiæ. Quod & ipsum efficit, ut tam robustum cætera corpus ad exteros invadendos, & aliquid adquirendum, velut enerve deprehendatur; cum nova incrementa Cæsari nolint accedere Ordines, neque tamen eadem inter omnes æqualiter possint distribui. Quam irregulare igitur vel hoc solum est, quod per ipsam formæ indolem rationes Capitis à rationibus Membrorum in alia omnia discedant? Inter ipsos porro Ordines variæ distractiones diversis è causis proveniunt, ut ne concinnam quidem socialis systematis faciem Germania præ se ferat. Ipsi Ordines, dispari Reipublicæ forma utentes, male inter se compositi, dum intermixtæ passim Principibus degunt liberæ Civitates; quæ, cum fere commerciis floreant, opulentia sua Principum invidiam accendunt, præsertim cum ejusdem pars ex horum ditionibus eo confluxerit. Neque negari potest, quasdam urbes ad lienis instar intumuisse, vicinorum Principum terris ad maciem redactis. Est quoque proprium Nobilitati plebejos contemnere; qui tamen sæpe suis sibi nummis non minus

placent, quam isti suis imaginibus, aut exhaustis ditionibus. Denique, nonnulli istas urbes velut dominatum sibi exprobrantes adspiciunt, subjectorumque conditionem comparatione vicinæ libertatis impatientius ferri, deprehendunt. Hinc invidia, contemtus, insultationes, suspiciones, insidiæ. Quæ omnia tamen acrius & manifestius existunt inter Episcopos illasque urbes, in quibus isti cathedrales suas Ecclesias habent. Quanquam & in Comitiis Principes universi non leve fastidium adversus Collegium Civitatum ostentent, Imperatore contra civitates fovente, quippe apud quas majoris fere suam autoritatem fieri, quam alios apud Ordines sentit. Sed, nec usque propitiis sese oculis invicem adspiciunt Principes Seculares & Ecclesiastici. His in eadem classe præ istis priorem locum assignat sanctimonia muneris, prima institutione, ac nativæ functionis indole nil principale redolens. Secularibus autem, nescio, quam molestum videtur, istos ex inferiore sæpe nobilitate tam repente in pari, aut eminentiori fastigio collocatos, & Dei gratiam præscribentes. Præsertim cum illam dignitatem ad posteros suos continuare non liceat, & familiæ ipsorum intra priorem conditionem subsistant; nisi quod multi Episcopi, Pontificis exemplo, suis agnatis per beneficia Ecclesiastica & donationes sat laute soleant prospicere. Contra, Ecclesiastici haut immerito Secularibus se irasci putant, quippe per quos multi eorum abdomina cœperunt gerere multo pressiora. Id quoque non parum ad distractionem Ordinum facit, quod inter multos magna sit opum inæqualitas. Hinc enim, vitio humani ingenii, potentioribus oritur contemtus adversus imbecilliores, & libido eosdem opprimendi; his contra, in suspitiones & querelas pronis, ac libertatis æqualitatem quandoque importuunius crepantibus. Sed & eminentia Electorum præ reliquis Principibus non levis dissidii causa, his tantum fastigium ægre ferentibus, ac nonnulla præter jus usurpari jactantibus; his illis pro jure atque autoritate sua strenue nitentibus.

§. XI. Nondum morborum sat erat, ni efficacissimum alias animorum velut coagulum, Religio, Germani-

am

am, in partes distractam, asperrime collideret. Neque sola odiorum causa ex opinionum diversitate, & quod sacerdotibus solenne sit, diversa sentientibus cœlo interdicere: sed quod per Protestantes Catholici sacerdotes magna opum suarum parte sint exturbati, quarum desiderium ad easdem recuperandas noctes diesque ipsis stimulos subdit; cum isti, semel invasa dimittere ignavum judicent. Imo in universum nimiæ sacerdotum opes Reipublicæ prægraves habentur; præsertim cum hi ab alio dependeant capite, extra Rempublicam Genmanicam constituto, cui nunquam in Germanos sincerus amor, & cui secularium salus non alio fere pretio æstimatur, quam ut per eos asseclis suis quam lautissime prospiciatur. Hoc enim modo peculiarem velut statum in media Republica fundari, adeoque bicipitem fieri Remp. in propatulo est. Quin, & vis veritatis Pium Pontificem subegit, ut in Historia Australi scriberet: nihil excellenter malum in Ecclesia Catholica patrari, cujus prima origo á sacerdotibus non dependeat, ni forte occulto quodam Dei Consilio fiat. *Pandulf. Collenutius rer. Neapol. l. 4, p. m. 185.* Nec minus illud perniciosum, quod Ordinum Germaniæ quidam non modo inter se, sed & cum exteris peculiaria inire fœdera gaudeant, universi Imperii utilitatibus parum quadrantia; dum exteris per ista facultas præbetur Germaniam pro libidine sua temperandi, & demum occasione data sociorum ope contra universos invalescendi. Præsertim cum aliquando ejusmodi fœdera cum exteris non modo contra alios exteros, (id quod aliquo modo ferri possit,) sed etiam contra ejusdem Imperii Membra quærantur. Sed & Astrææ vestigia per Germaniam fere evanuerunt. Ubi enim Ordinibus inter se aliquid litium oritur, (id quod in tanto ipsorum numero, & interscindentibus se mutuo territoriis frequenter contingit) si Camera aditur, post Seculum demum controversiæ finis est expectandus. Apud Judicium Aulicum gratiæ & corruptionibus aditum non satis interclusum, non desunt, qui querantur; & quod tribunal illud nimium meminerit loci, in quo sedem

fixit. Inde, in Germania qui viribus pollet, sibi facere executionem ipse potest Sed imbellibus adversus valentiores, etsi causa valentibus, vix, præter inanes querelas quid relictum. Denique, quam elumbem hoc arguit Societatem, quod neque commune ærarium, neque communis Germaniæ miles est, repellendis quorumvis exterorum insultibus, aut comparandæ uni vel alteri Provinciæ, ex cujus reditibus communes Reip. sumtus tolerarentur. Et quanto satius fuerat, Germaniam in proprios usus consumere illos homines pacis impatientes, qui per omnem fere Europam venalem sanguinem circumferunt?

§. X. Intercedunt quoque singulis Ordinibus non paucæ invicem æmulationes & controversiæ, quæ & ipsæ totius Corporis vires non parum convellunt. Tanta morborum colluvies efficit, ut inter minores nævos referendus sit tædiosissimus Processus in causis potissimum civilibus, per quem etiam liquidissimum jus in plura lustra eludi potest. Nec minus monetæ varietas per Germaniam Commerciis Privatorumque patrimoniis multum incommodi adfert; etsi ipsorum nummorum commendari mereatur modestia, quod tenuitatis suæ verecundiam ipso colore non obscure præ se ferant.

Caput VIII.

De Ratione Status Imperii Germanici.

I. Hippolithus à Lapide notatur; & ejus circa Rationem Status opinio excutitur.

II. Quid de ejus sex Legibus habendum *sit, quibus Rationem Status contineri putat?*

III. Ejusdem sex Remedia, *morbis Imperii curandis adhibenda.*

IV. Autoris nostri consilia, ad Imperii salutem & conservationem spectantia.

§. I. Circa adhibenda morbis Germaniæ remedia cum alii tradere sategerunt, tum præcipue personatus quidam *Hippolithus à Lapide* quondam se jactavit; quæ, etsi initio non pauci admirati fuerint, tamen cum

nobis ſemper neſcio quam male temperata fuerint viſa, iſta convellere olim nobis placuit.

§. II. Primo igitur iſte promulgat ſex leges, quæ ipſi Rationes ſtatus vocantur, obſervandas in tali Reip. forma, qualem ipſe Germaniæ affingit; in Ariſtocratia nimirum, ubi ſumma rerum eſt penes Optimates, ſimulacra poteſtatis Regiæ in Principe. Dictitat ergo I. ſtudendum eſſe concordiæ & à factionibus abſtinendum. II. Ne diutius Imperatoria dignitas in eadem familia continuetur, ne per diuturnam ſimulacrorum uſurpationem, ſolidum dominatum invadendi, libido ſubeat. III. Licet in unum conferatur Principatus cum poteſtate dirigendi & moderandi functionem ſingulorum ad commune bonum & Reip. unionem; Proceribus tamen clavum Reip. ſemper in manu retinendum, ac poteſtatem de ſumma rerum decernendi in Comitiis exercendam; quæ hanc ob cauſam frequenter habenda; ſaltem Senatum aliquem perpetuum conſtituendum, qualis initio ſuperioris ſeculi erat *Regimentum*. IV. Ut ſimulacra duntaxat Majeſtatis Principi relinquantur; ipſa vero jura & poteſtas Reipublicæ reſervetur. V. Ne Ordinum Imperii vita, fortuna ac fama ſolius Imperatoris arbitrio ſubjaceant. VI. Ne militia & loca munita ejusdem ſolius poteſtati committantur. Multus deinde in eo eſt, ut oſtendat, variis modis contra iſtas leges tam à Cæſare, quam à nonnullis Ordinum fuiſſe peccatum, non ſine acerrima inſectatione Domus Auſtriacæ, & quorundam Electorum. Enimvero, utut una & altera harum legum ſpernenda non ſit; cum tamen Ariſtocratiam non eſſe Germaniam, ſupra ſit oſtenſum, ſolis hiſce legibus ſalutem Germaniæ contineri, fruſtra creditur.

§. III. Inde ſex remedia Idem præſcribit, curandis Germaniæ morbis. Primo loco commendat ſtudium concordiæ, & generalem amneſtiam, ac abolitionem omnium gravaminum, queis odia invicem aluntur; ac, ne ob Religionis diverſitatem in partes diſcedatur, eamque ob cauſam publica ſalus negligatur. Hoc remedium declamationi ſcholaſticæ copioſum poteſt præbere argumentum; in uſum autem Reip. Germaniæ tunc demum adplicari poterit,

quando omnes Germaniæ Ordines animi motus ad leges philoſophicas exacte attemperare didicerint. Dein jubet extirpari Domum Auſtriacam, & bona ejus in fiſcum redigi. Hoc vero eſt carnificem, non medicum agere. Quaſi vero excidium ſtatim mereatur, cui opes, mediocritatem excedentes, contigere. Sed pareamus tam duro decreto. Quis vero ſecurim admovebit extirpandæ potentiæ, tanta terrarum ſpatia complexæ, & quam uni aut duobus non adcreſcere, totius Europæ intereſt? Germaniæ Procerum pars in eam Domum affectu prona, aliqui extra odium, cæteri tantæ moli ſubvertendæ haud quidquam pares. Adſciſcendi igitur ſocii, & quinam alii, quam Galli & Sueci? Nam hi, cum talia *Hippolithus* ſcriberet, omnibus modis hoc agebant, magno apud imperitos adplauſu jactantes, à ſe libertatem Germaniæ vindicari, per Auſtriacos oppreſſam. Aſt incivile fuerat, tantum ab iis laborem gratis exigere. Nec adparebat quæſtor, qui prædam tam accurate in fiſcum redigeret. Quin potius augurantur homines non abſurdi, ſiquidem conatibus hoſtium Domus Auſtriacæ eventus reſpondeat, fore ut Ordines Imperii antiquam illam ranarum querimoniam inſtaurent, quæ pro Trabe Ciconiam Regem erant ſortitæ. Poſt ſublatam Domum Auſtriacam capite tamen non vult deſtitutam eſſe Germaniam. Jubet igitur alium eligi Imperatorem, cui ex locis ſuis communibus ſplendidum virtutum circumponit ſatellitium; ſed ut inani tantum titulo fulgeat, & poteſtate Regia deſtitutus Directoris & Magiſtratus vice fungatur. Atqui talis Præſes aut Director uſum poteſt habere in aliqua Civitate Ariſtocratica, ubi Proceres in una urbe domicilium obtinent. Quod ſi nihil prætereà poteſtatis ipſi foret conferendum, non video, quorſum omnino Imperatore Germania opus habitura ſit, ubi ad puram Ariſtocratiam ea fuerit redacta. Quantum tamen poteſtati ſui Cæſaris *Hippolithus* ſubtrahit, tantum reditibus ejuſdem videtur velle adjicere: Eſurire tantum Principem, turpe foret. Igitur in patrimonium Imperii deſtinantur ditiones Auſtriacorum; & ubi hæ forte non ſuffecerint, Electores jubentur reſtituere abs Carolo IV, ipſis donata aut confirmata.

mata. Atqui, videtur communem hominum indolem ignorare, qui tantis opibus subnixum, in tantillæ potestatis gyrum, æquo animo redigi credit. Sed nec, post exequias Domus Austriacæ, tam faciles erunt Electores, ut restituant, quæ per tria & amplius Secula quiete possederunt. Præterquam enim quod longe hebetiori sunt ingenio Principes, quam ut capere queant, quæ super restitutione bonorum minus recte partorum Confessionarii crepant, non deest Electoribus, quod cæteris Ordinibus reponant. Nam, credo non paucis ad tenues sat casas foret redeundum, si de quibuslibet accessionibus tam superstitiosa ratio esset reddenda. Ergo æquissimum fuerit, ut quilibet, quæ diu possedit, deinceps quoque retineat. Quarto loco monet *Hippolithus*, confidentiam mutuam inter Ordines restituendam, diffidentiam eradicandam. Id quod futurum, si gravamina utrinque amica compositione è medio removeantur, quorum pleraque è dissidio Religionis ortum habent. Atqui ista jam primo remedio fuerant comprehensa. De constituendo Regimento; Comitiis ob gravia negotia convocandis; de tollendo Consilio Aulico; de parando item exercitu perpetuo, & constituendo ærario militari, cui alendo adhibendæ sint *Annata*, quid judicandum sit, quæ mox subjiciemus, indicabunt.

§. IV. Enimvero, genuinas Reipublicæ Germanicæ rationes investigare, in proclivi fuerit illis, qui ejusdem compagem penitius inspexerint. Scilicet, fundamenti loco substernendum, præsentem Germaniæ statum ita legibus publicis, populique adsuetudine firmatum, ut sine convulsione maxima, ac forte eversione Imperii mutari nequeat. Unde & Cæsari omittendos conatus, queis illa Resp. ad justi formam Regni redigatur; nec Ordinibus ægre ferendum vinculum, quo nunc tenentur, nec plenam & independentem libertatem affectandam, servitium saltem majori eorundem parti allaturam. Nam, abrupto præsenti vinculo, imbecilliores Ordinum, aut validioribus Ordinibus, aut exteris, sine dubio prædæ cessuri fuerint. Et in hoc consistit illa harmonia inter Caput & Membra, quæ vulgari Germanorum dictione observanda inculcatur. Uti porro ejusmodi Respublicas, quibus irregulare quid inest, ante omnia non tam alienis adquirendis, quam tuendis propriis oportet invigilare: ita circa internam concordiam inter tam multos, civium vulgarium sortem longe supergressos, retinendam, maximus labor. Ad hanc summe necessarium est, ut cuique sua jura maneant, ac nulli concedatur, ut imbecilliorem

possit

possit opprimere; utque adeo inter dispares licet opes par sit omnium libertas atque securitas. Exoletæ prætensiones æterno silentio damnentur, & uti quisque possidet, ita deinceps retineat. Recentes lites interventu potius communium amicorum, quam actione instituta, componantur. Ne, qui caput Imperii cluet, libertatem Ordinum moliri queat, cavendum est, ne communis miles, & loca Ordinum munita ab ipsius arbitrio dependeant. Necessarium quoque videtur in Republica, ubi summa rerum penes unum non est, existere perpetuum aliquod consilium ex iis compositum, qui in partem imperii vocantur; ad quod tum præcipua domi negotia, tum quæ cum exteris intercedunt, referantur, ubi, communicatione prius cum singulis facta, commune Decretum condatur. Ac in ejusmodi Concilii vicem jam fere abierunt Comitia, quæ anno 1663. cœpta, per tot lustra continuantur: quæ, ut perpetui conventus indolem sortiantur, Germaniæ quam maxime interesse videtur, continendo communi Imperii vinculo, & ad commodam publicorum negotiorum communicationem. Inprimis cavendum, ne pauci quidam vel inter se, vel cum extraneis fœdera ineant, contra quodcunque Imperii Membrum valitura. Quod si illa adversus alios tendant, prospiciendum, ne ista occasione Germania bello involvatur. Tum, orto cum exteris bello, haut concedendum, ut unus & alter peculiariter sibi consulere, & neutras sequi partes possit; sed quodlibet Imperii Membrum, ubi ab altero impetatur, omnium viribus protegendum, etiam illorum, qui remotiore situ longe à periculo abesse sibi videntur. Providendum quoque, ne exteri Germaniæ sese negotiis immisceant, ac ne ullam amplius isti particulam decerpant. Quin & obstandum, ne unam atque alteram vicinarum Regionum potentior, & dilatandorum finium avidus hostis absorbeat, unde Germaniæ latus invasioni nudetur. Si tale quid tentari adparuerit, mature defensio adornanda, & eorum societas quærenda, quorum itidem interest, ne unius gliscens nimium potentia cæteris prægravis fiat. Ac prout vicinorum res militaris sese habet, ita & mature idonea, quæ opponi queant, arma paranda, ne, post irruptionem jam factam, delectus sint instituendi, serum vastatis jam late finibus remedium. Denique, ne qui opinionibus circa sacra dissident, per importunum in Religionem studium concordiam Germaniæ turbent, accuratè servanda sunt, quæ super isto negotio leges publicæ constituunt; ac inprimis qui Romanos ritus sequuntur, Protestantes pari secum jure frui ægre ne ferant, ac profanum juxta noxiumque judicent, ad eos subvertendos vi astuve irrumpere, qui non minore studio ad communem patriam ornandam defendendamque incumbunt; certo persuasi, oppressis Protestantibus, cæteros quoque in servitium trahendos.